

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata

2023. január-február • XXXIV. évfolyam 1-2. (386-387.) szám

Ára: 800 Ft

Foto: Király Attila

- **A 325 éves bajai postaszolgáltatás története**
- **Kiváló pedagógusok a fókuszban – interjú Géczyné Pethes Eleonórával és Striegl Istvánnal**
- **Honpolgár-estek írásban: Magyarország és a 2. világháború, az Unió és az embercsempészet**
- **Fájdalmas veszteségek – búcsú Szentjóni Szabó Tibortól és Bakos Lászlótól**
- **Kisebb és nagyobb növények a környezetünkben: a pécsvidéki aszat, a Rókus utca fái**

9 771416 446126

A bicentenáriumok éve

Mayer János

■ Nem tudom, mi volt a levegőben 1823 januárjában, annyi azonban bizonyos, hogy 200 évvel ezelőtt korszakos zsenik jöttek a világra, és egy utóbb nemzeti szimbólummá vált mű is ekkor született meg.

Az 1823. január 1-jén (?) született *Petőfi Sándor* életével és halálával is legendává vált, és önmaga, de az utókor által is gerjesztett kultuszával megteremtette a szabadság és szerelem jegyében alkotó, a hazáért életét is adni képes romantikus poéta prototípusát. Úgy vált a magyar nemzet költőjévé, hogy minden őse és összes fontos tanára szlovák nemzeti-ségű volt. Műveinek eredetiségéről, forradalmi hevületének helyességéről, kor- és pályatársairól alkotott értéktételeiről lehet vitatkozni, az viszont aligha kérdéses, hogy *Petőfi* teljesen megújította a magyar irodalmat. Mert lehet, sokan dicsérik *Vörösmarty* epikus műveit, de mára szinte senki sem olvassa őket – a *János vitézen* viszont nemzedékek nőttek fel, történetét és különféle feldolgozásait mindenki ismeri. Volt szerelmi vagy épp hazafias költészet *Petőfi* előtt is, csak amíg *Berzsenyi*, de még

Kölcsey sorai a ma olvasójának igencsak nehézkesnek tűnnek, addig *Petőfi* sorait közel két évszázad után is pontosan értjük és őszintén átéljük. Az irodalom nyelve vele jutott el először a széles tömegekhez, ő tett nagy gondolatokat, magas műfajokat a „köz” számára is érthetővé. S hogy pályája egészen fiatalon, ráadásul az általa megjövendőlt módon fejlődött be, még tovább erősíti kultuszát.

Életében nem aratott viharos sikereket az 1823. január 21-én született *Madách Imre* sem; legnagyobb hatású művét, *Az ember tragédiáját* sohasem láthatta színpadon. Bár a *Tragédia* nem speciálisan magyar témájú alkotás, mégis kiemelt helye van a nemzeti drámairodalomban, újabb és újabb színpadi adaptációit mindig kíváncsian várja a közönség, és mindegyik valami újat tud mutatni belőle. A darab zseniálisan szemlélteti, hogy a világ sosem volt fekete vagy fehér, hogy minden nagy emberi törekvésnek, megváltó eszmének megvan a fonák oldala, és hogy a nagy szavak, hangzatos szövegek mögött mennyi képmutatás, hátsó szándék húzódhat meg. Sugallja, hogy akkor járunk el helyesen, ha nem csak lelkesedni vagyunk képesek (eszmékért, ideológiákért, politikusokért), hanem megtartjuk képességünket a kételkedésre is. Végkicsengése mégis arra tanít, hogy az emberi léttel jár, a nagy célokért folytatott küzdelem és a bennük való hit nem lehet értelmetlen. Nem feltétlenül azért, mert – a „szűk határu létben” vagy a túlvilágon – elismerés jár értük, hanem azért, mert a jó tettek magukban hordozzák a jutalmukat, és mi magunk érezzük jobban magunk általuk.

Egy nappal *Madách* születése után, 1823. január 22-én tette le a tollat *Kölcsey Ferenc*

a *Hymnus* megírását követően. Akkor persze még nem tudhatta, hogy költeményéből néhány évtized múlva, megzenésítést követően, mintegy közmegegyezés alapján a nemzet himnusza lesz. (Törvény sokáig nem szabályozta ezt, mégis kialakult a konszenzus már a 19. században.) Hogy miért épp ez, s miért nem – mondjuk – *Petőfi Nemzeti dala*, *Vörösmarty Szózata* vagy épp a *Hazám, hazám* áriája lett a magyarság nemzeti jelképe; hogy miért egy sok szempontból borongós, imaszerű, dalt választottak egy lelkesen énekelhető harci induló vagy a haza tájait, a nép dicső múltját méltató zenemű helyett, arra nézvést legfeljebb találgathatunk. Biztosan nem azért, mert a mi történelmünk tragikusabb volt másokénál (ezen az alapon sok nép himnusza lehetne szomorú, mégsem az). Lehet, hogy a néplélek része, hogy mindent sötétebbnek látunk, hogy a vészek között megmaradás öröme helyett a ránk mért sorozatos sorscsapásokat vesszük észre?

Panaszkodni, sírva vigadni, jövőnkért aggódni persze azóta is tudunk. De *Kölcseyt*, *Petőfit* és *Madáchot* nemcsak ez köti össze, hanem az is, hogy a kritika, kételyek és siralmak mellett készek voltak a közösség érdekében tenni is: az egyik a reformkor országgyűlési követeként, a másik a forradalom és szabadságharc sodrában, harmadik az 1861-es diéta képviselőjeként. Lehet, hogy akkor és ott egyikük sem tudta megvalósítani céljait, de azt semmiképp, hogy ezek hiábavalóak lettek volna: újabb nemzedékeknek szabtak irányt, mutattak utat, és adtak leckét hazafiságból, elvi következetességből és emberi tisztességből. Maradandó életművük mellett ezért is tisztelettel emlékezhetünk rájuk.

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti
és kulturális folyóirat
Majelenki minden hónap első napján
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő: Dr. Mayer János
Főmunkatárs: Dr. Nebojszki László
Olvasószerkesztő: Sándor Boglárka

A Szerkesztő bizottság tagjai:
Jász Anikó, dr. Laki Ferenc, Lex Orsolya,
Masa György, Sarlós István, Sipos Loránd,
Szünder Dezső, Zalavári László

Lapalapító:
Újvárosi Általános Művelődési Központ

Kiadó: Bajai Honpolgár Alapítvány
Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja
Postacím: 6500 Baja, Telcs Ede u. 12.
E-mail: bajaihonpolgarsd@gmail.com

Előfizetés: 06-79/322-600

Nyomdai munkák:
Arculat Nyomda Kft.
Felelős vezető: Csuvár Zoltán
Baja, Attula u. 15. Tel.: 79/428-944
Honlapunk: www.bajaihonpolgar.hu

A szerkesztőség a beküldött
kéziratok rövidítésének és stilisztikai
javításának jogát fenntartja!

Tartalom

– <i>Petőfi Sándorra emlékezve (Sarlós István forrásközlése)</i>	3
– Jelentősebb bajai évfordulók 2023-ban (<i>Jász Anikó összeállítása</i>).....	4
– Kitüntetések a közelmúltban (BH-összeállítás).....	5
– Hochwarter Károly, a hős bajai csendőrsíremléke (<i>Jász Anikó írása</i>).....	6
– A posta története Baján (<i>Kurtyák Mihály múltidézése</i>).....	7
– Magyarország a második világháborúban 1939–41 (<i>Szakály Sándor tanulmánya</i>).....	11
– „A világ változik, a jó zene örök” (<i>Sándor Boglárka interjúja Géczyné Pethes Eleonórával</i>).....	14
– A tokaji rokonsága (<i>Pencz Rudolf írása</i>).....	18
– Dr. Szentjóni Szabó Tibor emlékére (<i>Hajdók Róbert nekrológja</i>).....	20
– Bakos László emlékezete (<i>Révfy Zoltán megemlékezése</i>).....	22
– Egy újabb „védendő védtelen”: a pécsvidéki aszat (<i>Tamás Ádám írása</i>).....	23

– Séta a legszebb utcán (<i>Masa György beszámolója</i>).....	24
– Az igazság százcáru, mint a briliáns...” (<i>Zalavári László interjúja Striegl Istvánnal</i>).....	27
– Medvékről és egyebekről (<i>Szederkényi Tibor élménybeszámolója</i>).....	31
– Emericsempészet az Európai Unióban a büntetőjogász szemével (<i>Karsai Krisztina tanulmánya</i>).....	34
– „Egy kis falu nagy kanyarral” (<i>Sarlós István recenziója</i>).....	38
– Emlékeimben élnek: Czine Mihály irodalomtörténész (<i>Gergely Józsefné megemlékezése, közlése: Marosvásárhelyi Gergely Anna</i>).....	40
– A folyamörök nyári tábora Baján az ötvenes évek elején (<i>Mayer János forrásközlése</i>).....	41
– A Bajai Honpolgár tartalommutatója, 2022. (<i>Jász Anikó összeállítása</i>).....	45
– Az a bizonyos „B oldal” (<i>Szünder Dezső receptje</i>).....	48

Petőfi Sándorra emlékezve

Sarlós István

■ *Petőfi Sándor* a magyar irodalom egyik legismertebb költője, bár életében közel sem volt annyira népszerű, mint 1945 után. Petőfi népszerűségét az 1848-49-es forradalom és szabadságharc történelmi megítélésének változása hozta el. A Petőfi-életmű feldolgozását ugyan már a 19. század második felében megkezdtek az irodalomtudósok és az irodalomtörténészek, számos részletét tárták fel a költő életének már akkor is. 1854-ben *Gyulai Pál* írta az első átfogó Petőfi-tanulmányt életművének értékeléséről, ekkor helyezték Vörösmarty Mihállyal azonos magasságba. A kiegyezés után, különösen az 1880-as évektől a Petőfi életművét bemutató tanulmányok, cikkek, esszék száma ugrásszerűen emelkedett; világirodalmi nagyságát is többen hangsúlyozták. A dualizmus idejében összegyűjtötték és kiadták műveit, külföldi folyóiratokban idegen nyelven jelentek meg versei; mára a külföldön legismertebb magyar szerzővé vált. A következő gyökeres fordulatot a költő megítélésében az önálló Magyarország megszületése hozta, amely politikai kommunikációjában visszanyúlva a „dicső” történelmi hagyományokhoz – 1848-49 sikereihez –, új lehetőségeket adott életművének értékelésére.

1923-ban a magyar irodalmi élet Petőfi Sándorra emlékezett születésének 100. évfordulója alkalmából. A trianoni békediktátum okozta sokból lassan ébredő magyar kulturális életnek lökést adott az évforduló, amire a Magyar Nemzeti Szövetség Petőfi-almanach kiadásával, a költő életének átfogó, minden részletre kiterjedő feldolgozásával készült, számtalan neves író és irodalmár tollából. A kötetben 14 tanulmányt olvashatunk Petőfi életéről és munkásságáról. Olyan neves szerzők írtak a kötetbe, mint *Gárdonyi Géza*, *Kosztolányi Dezső*, *Reviczky Gyula*, *Schöpflin Aladár* vagy *Ferenczi Zoltán*. Az összesen 150 oldalas könyvet egy Petőfi-kalendárium zárja le. Már ekkor is gondoltak az alacsony példányszámban készített ragasztott, kemény fedeles, díszes kiadás mellett a kisebb összegből gazdálkodó vevőkre, iskolákra, kisebb könyvtárakra; mivel készült egy varrott papírkötéses változat is. Mindkét kiadást *dr. Rakovszky István* belügyminiszter és a Magyar Nemzeti Szövetség társelnöke ajánlotta a megyei törvényhatóságok figyelmébe.

„3.253/1923.

2.228. szám, Magyar királyi belügyminiszter.

Tárgy: A „Petőfi-Almanach” című könyv ajánlása.

Valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjének.

Petőfi Sándor születésének századik évfordulója alkalmából a Magyar Nemzeti Szövetség is áldozni kívánt halhatatlan költőnk emlékezetének, s „Petőfi Almanach” címmel egy rendkívül becses könyvet bocsájtott a nagyközönség rendelkezésére.

A mű néhány válogatott Petőfi tanulmányt ölel fel irodalmunk legjelesebbjeinek tollából; ismertetést a nagy költő életének egyéniségére jellemző részleteiről, házasságáról, eltűnésének körülményeiről és az annak nyomán keletkezett legendákról; tájékoztatást műveinek világirodalmi elterjedéséről, a Petőfi házban róla őrzött emlékekről; fejtegetést hitvesének egyéniségéről, a költőnek Arannyal való barátságáról, s végül egy értekezést költészetének zenei feldolgozásáról. A más-más szerzőtől származó cikkek között szerepel továbbá több költemény: *Petőfi*nek első verse, s pár java-szemelvény abból a gazdag költészetből, mely az ő élete, egyénisége és tragikus halála nyomán támadt ihletettségéből fakadt.

A közreadott tanulmányok Petőfi rendkívüli egyéniségének, jelentőségének s költészete értékének művészi elemzései és méltatásai; a többi, mind avatott kézről jövő ismertetés és fejtegetés, pedig értékkel és érdekel bir reánk tárgyánál, választékosságánál és emelkedett szelleménél fogva.

Egészben a mű, teljes és összehangzatos képet nyújt a nagy költő életéről, egyéniségéről, hatásáról és jelentőségéről úgy, hogy haszonnal és élvezettel olvashatja nemzeti irodalmunknak minden barátja, s a nagy költőnek minden tisztelője.

A könyv közreadásával méltóan vette ki részét a Magyar Nemzeti Szövetség a Petőfi szelleme által reánk rótt kötelezettségéből, s a mű valóban megérdemli, hogy minél szélesebb körű elterjedtségre tegyen szert.

Erre való tekintettel a „Petőfi Almanach”-ot melegen ajánlom Méltóságod szíves figyelmébe és kérem, hogy annak terjesztését saját részről előmozdítani szíveskedjék.

Kívánatosnak tartom továbbá, hogy a könyvet irodalmi értékére is tekintettel a vezetése alatt álló törvényhatóság /csak a vármegyei

alispánoknak/ a háztartási alap terhére, illetőleg a területén levő összes rendezett tanácsú városok és községek saját háztartásuk terhére megrendeljék. /Csak a thjff. [törvényhatósági joggal felruházott] városok polgármesterének/ saját háztartásának terhére megrendelje.

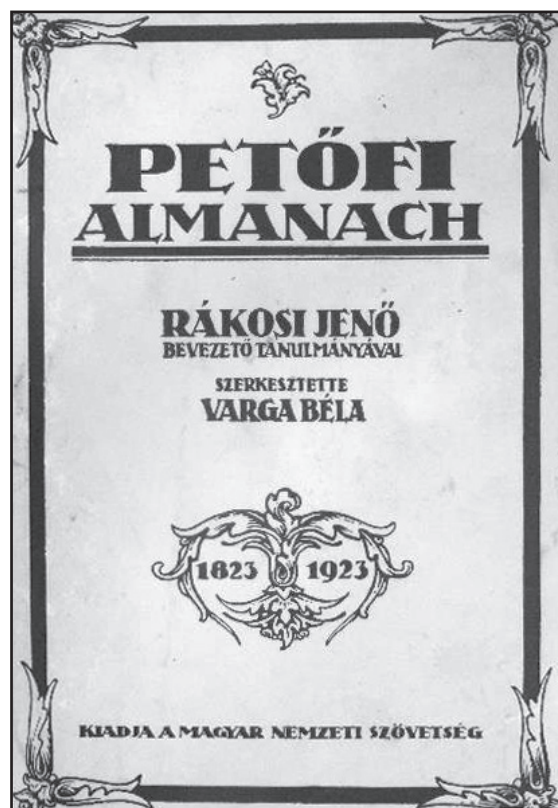
A mű *Rákosi Jenő* bevezető tanulmányával, *Varga Béla* szerkesztésében jelent meg, s a Magyar Nemzeti Szövetségnél rendelhető meg. Ára fűzve 400 korona, kötve 500 korona.

Budapest, 1923. évi február hó 20-án.

Rakovszky”

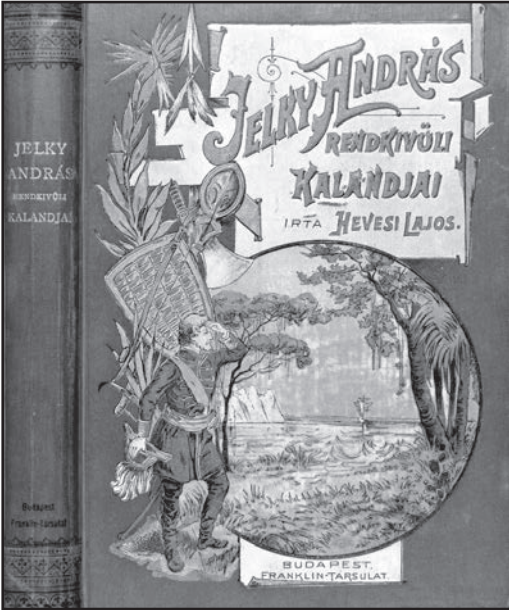
A kötet terjesztésével kezdetben gondok lehettek, mivel *Rakovszky* rendeletben is kiadta a könyv ajánlását a törvényhatóságoknak. A belügyminisztérium rendeleti formájú hivatalos levele március 8-án érkezett meg Bajára, akkor 3.796-os számon ismét beiktatták a városi tanácsnál. A rendeleti felhívásban csak a keménykötéses kiadás szerepelt, az is az egyre inkább elszabaduló infláció miatt már 1000 koronás áron.

A Petőfi Sándorra való emlékezés kapcsán a megrendelés hosszú ideig „elintézésre váró” ügyként szerepelt a városházán, végül az első levelet 1923 szeptemberében, a hivatalos belügyminiszteri rendeletet 1923 decemberében helyezték végleg irattárba, az utóbbit azzal a megjegyzéssel, hogy „Időközben megrendeltem, tárgytalan. Baja, 1923. dec. 11.” ■

Jelentősebb bajai évfordulók 2023-ban

Összeállította: **Jász Anikó**

■ **195 éve, 1728-ban**
felépült az első bajai Szent Péter és Szent Pál plébániatemplom (a mai belvárosi templom elődje) a magyar, német és szlovák lakosság kezdeményezésére és adományaiából.

285 éve, 1738-ban
 április 20-án született Baján **Jelky András**, „a világgjáró bajai szabólegény”, akinek kalandos életét Hevesi Lajos regényben örökítette meg (1872). Hiteles életrajzi adatait dr. Solymos Ede kutatásai alapján ismerjük (1957).

240 éve, 1783-ban
 december 6-án hunyt el Budán.

160 éve, 1863-ban
 június 11-én született Baján **Csermák Mihály** honvéd ezredes, az „uzsoki hős”. Mint kiváló képességű katona, a pécsi hadapródiskola vezetője volt, akit nagy tisztelet övezett tanítványai körében. Az első világháborúban 1914-ben, 51 évesen vállalta a frontszolgálatot, Galíciában 28 csatában győzedelmeskedett csapata élén. Az Uzsoki-szoros védelme során 1915. január 1-jén harc közben halálos lövés érte. (†1915. január 1., Hajasd/Voloszjanka, Ukrajna)

150 éve, 1873-ban
Baja megkapta a törvényhatósági joggal felruházott város rangot (t. h. j. f.). Városunk törvényhatósági jogú városi jogállása 1950. június 15-én szűnt meg.

145 éve, 1878-ban
 június 6-án született Ráckeresztúron **id. Éber Sándor festőművész**, a bajai tanítóképző művész tanára. (†1947. december 15., Baja)

140 éve, 1883-ban
 január 20-án született Bazinban (Pezinok, Szlovákia) **Karig Emil zene tanár**. A bajai tanítóképző tanára volt 1907–1925-ig. Részt vett 1926-ban a Bajai Liszt Ferenc Kör alapításában és a kör zeneiskolájának létesítésében (1929), melynek évekig igazgatója volt.

75 éve, 1948-ban
 július 9-én hunyt el Baján

130 éve, 1893-ban
 november 1-jén született Baján (Bácsalmáson?) **dr. Grauaug Ármin orvos**, belgyógyász, a Bajai Tüdőgondozó Intézet első vezető orvosa. A köztisztviselőként álló, nagy tudású, művelt, jótékony doktort a városban a „szegények orvosa” néven is emlegették. (†1944. Auschwitz)

85 éve, 1938-ban
 december 8-án **felszentelték a Szent József plébániatemplomot** Józsefvárosban.

35 éve, 1988-ban
 augusztusban **Baja és Waiblingen (Németország) testvérvárosi együttműködési szerződést kötött.** ■

Csermák Mihály

Dr. Grauaug Ármin

Fotó: Kelemen Áron

A városi kitüntettek a bajai vezetőkkel, 2022. december

Kitüntetések a közelmúltban

■ 2022. december 17-én, Baja Megyei Jogú Város Önkormányzata ünnepi ülésének keretében a Városháza dísztermében adták át a legmagasabb városi elismeréseket. A díjazottakat Nyirati Klára, városunk polgármestere is köszöntötte.

Idén a következő kiválóságok érdemelték ki a város legmagasabb kitüntető címeit: Karig Sára (posztumusz) *Baja Város Díszpolgára*; dr. Huszár Gergely *Baja Városért*; Orha Sándor *Baja Város Közszolgálatáért*; Balatonné Sáfrány Erika *Baja Város Közneveléséért és Felsőoktatásáért*; dr. Géczyné Pethes Eleonóra *Baja Város Kultúrájáért*; dr. Kochné dr. Márkus Mária *Baja Város Egészségügyéért*; Gaál Andrea *Baja Város Sportjáért*; a Jeromos Állatmentő és Természetvédő Egyesület *Baja Város Fejlesztéséért*; az Újvárosi Nyugdíjas Klub *Baja Város Szociális Feladatai Ellátásáért*; a Szent Antal Plébánia Karitászcsoportja *Baja Város Pro Caritate Díja*; Bajai Hivatásos Tűzoltó-parancsnokság *Baja Város Közbiztonságáért*; Manz Alfréd *Baja Város Nemzetiségeiért*; Szemző Ferencné *Baja Város Polgármestere Kitüntető Díja*; Mihályfi János (posztumusz) *Baja Város Mestere* elismerésben részesült.

A *Portfolio Csoport* ismét díjazta a legsikeresebb és legkiemelkedőbb agrárgazdasági szereplőket. 2022-ben Az Év Növénytermelője Rozsi József, az Agro-Sükösd Kft. ügyvezetője lett. A díjat Siófokon, a kétnapos Agrárszektor 2022 konferencián adták át.

2022. november 25-én adták át a Vállalkozók Országos Szövetsége (VOSZ) megyei szervezete által alapított *Bács-Kiskun Megyei Prima-díjakat* a kecskeméti Four Points by Sheraton szállóban. A *Magyar oktatás és köznevelés* kategória győztes 2022-ben Virág Tiborné, a Bajai III. Béla Gimnázium matematika-kémia szakos tanára lett.

A Falvak Kultúrájáért Alapítvány 2022. évi pályázata alapján a *Magyar Kultúra Lovagja* címre jelölték Dr. Cseh Béla sükösi zene-pedagógust, a bajai Eötvös József Általános Iskola (korábban Gyakorló Általános Iskola) nyugalmazott igazgatóját a népdalkultúra érdekében kifejtett érdemeiért. Kitüntetését január 21-én, a magyar kultúra napja alkalmából vette át Budapesten.

A világ fotóklubjai számára kiírt *XVII. FIAP Klubvilág bajnokságon* a bajai Duna Fotóklub Egyesület a 111. helyet szerezte meg a szervezet világranglistáján, az egyesület tagja, Bolvári Csilla *Szavak nélkül (Without Words)* c. képe külön dicséretben részesült.

Minden díjazottnak sok szeretettel gratulálunk!

A Bajai Honpolgár szerkesztősége és a Bajai Honpolgár Alapítvány kuratóriuma ■

Mesélő bajai sírkövek 8.

Hochwarter Károly, a hős csendőr síremléke

Hochwarter Károly

Jász Anikó

■ A Rókus temető gondnoki irodájához közel található egy síremlék magas márvány-obeliszkkel, amelynek keletre néző oldala szép fehérre csiszolt. A feliraton *Matos Antal* hajdan tehetséges bajai labdarúgó és családtagjainak nevét olvashatjuk. Nyugatra néző oldala azonban sötétszürke, a régen rávésett nevek és a talapzatra rögzített tábla felirata alig látható. Kis tisztogatás után sikerült elolvasni a neveket, eszerint idősb *Hochwarter Károly*, felesége és leánya is ebben a sírban nyugszik.

A családfő Hochwarter Károly életét megismerve különös, tragikus sors rajzolódik ki előttünk. 1859-ben született, 1876-ban Szombathelyen érettségizett a katolikus gimnáziumban,

amelyhez erős érzelmi szálak fűzhettek, mert az iskolai évkönyvek tanúsága szerint rendszeresen, még a halálát megelőző évben is ellátogatott az érettségi találkozókra. Két évig a Királyi Magyar Tudomány-Egyetemen jogi tanulmányokat folytatott, majd 1878–79-ben önkéntes katonai szolgálatot teljesített. A katonaság után próbacsendőrnek jelentkezett a Magyar Királyi Csendőrséghez, remélve, hogy jogi tanulmányai és tartalékos tisztí vizsgája révén sikerül majd tisztí rangot elérnie. Szegeden 1883-ban letette az altisztí vizsgát, és még abban az évben Bajára került, kinevezték a csendőrőrs helyettes parancsnokának.

1884. január 2-án a bajai postahivatal azzal a kéréssel fordult a csendőrséghez, hogy a Baja–Szabadka között közlekedő postakocsi biztosítására vezényeljen egy csendőrt, mivel a kocsi jelentős pénzüsszeget, 150 ezer forintot szállít majd. A megelőző években Bácskában gyakoriak voltak a postai szállítmányok ellen elkövetett rablótámadások, amelyek nagyrészt felderítetlenek maradtak.

Hochwarter Károly kapta meg a postakocsi védelmének feladatát. A kor szokása szerint a nehéz csomagokkal elől haladt egy parasztszekér, mögötte a postakocsi, rajta a kocsis és a csendőr. Bácsbokod felől Bajához közeledve, a Juray-szállás közelében csakugyan fegyveres rablók támadtak a postakocsira. Egyszerre két oldalról lőttek rájuk, az egyik lövés Hochwarter Károly arcát érte, a sörétek a jobb szemét, fülét és kezét is megsebesítették, ennek ellenére két lövéssel viszonozta a támadást, de sérülése miatt többre nem volt képes. Ezért menekülésre kényszerültek, és a kocsikkal elváltak a helyszínről. Végül sikerült Bajára érkezni, és megvédeni az értékes postaszállítmányt. A sebesült csendőrt azonnal kórházba szállították, ahol dr. Juray Károly az arcából negyven, a kezéből 12 söréttel távolított el, de jobb szeme világát nem tudta megmenteni. A jánoshalmi rablókat március végén sikerült elfogni és börtönbe zárni. Hochwarter Károlynak mindössze félévi szolgálat után huszonnégy éves korában nyugdíjba kellett vonulnia. A csendőrségtől élete végéig a rendfokozatának megfelelő fizetést és kiemelt sebesülési pótlékot kapott.

Súlyosan megváltozott egészségi állapota ellenére sikerült párt

találnia, családot alapítania. *Kellner Mária* (1861–1921) óvónőt vette feleségül, néhány évig Felső-Muzslyán és Nagybecskereken (ma Szerbia területén) dolgozott, azokban az években ott élt a család. Két gyermekük Baján született, *Károly* (szül. 1885) pénzügyigazgatósági irodatisztként dolgozott, *Mária* (1887–1958) posta- és táviráda-segédellenőr volt, nem alapított családot, édesanyja halála után ő istápolta segítségre szoruló édesapját. Az 1920-as években apa és lánya a Petőfi Sándor, majd a Jókai Mór utcában lakott.

Hochwarter Károly az egész életét tragikusan befolyásoló baleset után negyvennyolc évvel, 73 éves korában, 1932. március 30-án hunyt el Baján. Sírkövére a csendőrség a hősiességét elismerő emléktáblát helyezte el:

„HOCHWARTER KÁROLY
NY. M. KIR. CSENDŐRTISZTHELYETTES
VOLT BAJAI ÖRSPARANCSONK
PÓSTAFEDEZETI SZOLGÁLATBAN
RABLÓKKAL
HARCOLVA SZEMEVLÁGÁT
VESZTETTE 1884. I. 2.
EMLÉKÉT KEGYELETTEL ŐRZI
A M. KIR. CSENDŐRSÉG” ■

A posta története Baján

1.rész: Az alapítástól az első világháború kirobbanásáig

■ A bajai postai szolgáltatás kezdetének 325 éves évfordulóját ünnepelték 2022. november 5-én az Ady Endre Városi Könyvtárban. Az ünnepség alkalmával mutatták be a Dél-Alföldi Postatörténeti Alapítvány gondozásában október végén megjelent *Múltidéző 4.* című szakmai kiadványt, melynek első fejezete a kezdetektől mostanáig mutatja be az elmúlt bő három évszázad történéseit, fontos szereplőit Baja 1. Posta Postahelyi üzemeltetési vezetője. Írásának rövidített, szerkesztett változatát olvashatják – két részletben – lapunkban.

Kurtyák Mihály

■ A mohácsi vész előtt szervezett posta még nem létezett, legfeljebb ősi futárintézmény látta el a feladatokat. Megbízható külön küldöncök, futárok teljesítették a hírszolgálatot, vitték az írásos utasításokat városoknak, falvaknak. A postát kezdetben egyes családok hűbér jogcímén kapták a Habsburg háztól, így a magyar postát a Paar család igazgatta.

Valaha Baja volt az egész bácskai postaközpontja. A hivatalos rendeleteket Pozsonyból ide küldték, és innen kézbesítették és terjesztették tovább. 1697. július 20-án gróf Paar Károly postamesterré Knezevics György helyi bírót nevezte ki, aki már azelőtt is teljesített postai szolgálatokat a hadsereg részére, BAYA bélyegzőt használva. Ekkor a postaállomások 3-5 mérföldnyi távolságra voltak egymástól. Egy postamester mellett 2-3 postalegény szolgált. Knezevics halála után visszazállt a tulajdonjog a Paar családra, később a kincstárra.

A magyarországi postaszervezeteket 1722-ben állami kezelésbe vették át. A Rákóczi szabadságharc után alakították ki a Buda-Ercsi-Paks-Szekszárd-Baja-Bátaszék-Mohács-Eszék vonalat, mely a Bécsből kiinduló fővonal ágát képezte. Ez a postáját 1868-ig állt fenn.

1790-ben a helyi posta Ivánovits Péter birtokában volt, aki 24 000 arany forintot fizetett érte a kincstárnak. Herceg Grassalkovich Antal, a város akkori földesura két szesszió (76 kat. hold) szántóföldet adott birtokából a postának. Ivánovits Péter 1818-ban házat építtetett a Bárány Szálló mellett, és abban helyezte el a postát, amelynek épülete 1871-ig családja birtokában maradt. 1815-ben a postamesteri teendőket Branovaczky Konstantin látta el.

Fontos szerep jutott a bajai postának az 1848-1849. évi forradalom és szabadságharc alatt is. Továbbította a város vezetői és irányító testületeinek leveleit és jelentéseit az Országos Honvédelmi Bizottmányhoz, a minisztériumokhoz, megyei és városi hatóság-

okhoz, illetve célba juttatta az ide küldötteket. 1849-től, amikor a magyar kormány előbb januárban Debrecenbe, majd július 5-én Szegedre tette át a székhelyét, megnőtt a jelentősége, ugyanis a dél-dunántúli megyék (főleg Tolna, Baranya, Somogy, Zala, sőt Vas) számára Baja jelentette a legbiztonságosabb, legmegbízhatóbb összeköttetést az OHB-vel, majd a kormánnyal.

Az első rendszabály, amelyet a Debrecenbe költözött OHB 1849. elején életbe léptetett, a császári hadsereg által megzavart postai összeköttetés helyreállítása volt. Madarász László, az OHB rendőri és posta osztályának vezetője az új postai forgalomra nézve igen szigorú rendeletet bocsátott ki. Ezek alapján a postai küldeményeket a dunántúli megyékből nem Pest felé, hanem Pécsen át Bátaszékra kell irányítani. A bátaszéki postahivatalnak a bajaival kell összeköttetésben lennie, és Szeged érintésével innen viszik a küldeményeket Debrecenbe. A bajai postahivatal szerepe már Zombor 1849. február 11-i szerb megszállása előtt is különösen fontos volt, ugyanis Baja és

Zombor, valamint Baja és Zenta között napi postai futárszolgálat működött, amely friss, megbízható híreket szolgáltatott az ellenség mozgásáról.

1848 előtt a bajai posta az eszéki főhivatal ellenőrzése alá tartozott. Ekkor egy postakiadó működött, az 1850-es években pedig már hárman segédkeztek a postamesternek, és három levélhordót alkalmaztak. Naponta lovasposta érkezett Szabadkáról, majd innen ment tovább Zomborba. A postai gyorskocsijarat Baját hetenként egyszer érintette.

Az 1860. június 17-i *Bajai Közlöny*ben új Postarend jelent meg, melyből kiderül, mikor indul Bajáról levélposta a közelebbi-távolabbi települések felé. A szállítás szekérpostával és gőzhajón történt: „Bajáról indul a levélposta Szabadka Szeged felé naponként; feladhatni déli 12 óráig. – Halas Pest felé hétfőn, kedden, csütörtökön és szombaton; f. déli 12 ór. – Szeged Pest felé szerdán, pénteken és szombaton; f. déli 12 ór. – Zombor, Eszék, Zimony felé naponként; f. esti 6 ór. – Zombor, Eszék, Zimony felé naponként; f. esti 6 ór. – Gőzhajókon fölfelé vasárnap, kedden, csütörtökön; f. esti 6 ór.; lefelé hétfőn, szerdán és szombaton; f. déli 12 ó. – Szekérposta: Szabadka, Szeged, Pest és Temesvár felé hétfőn, kedden; f. déli 12 ór. – Zombor, Újvidék, Zimony felé vasárnap; f. esti 6 óra.”

Az 1873-ban rendszeresített cariol postakocsijarat naponta közlekedett Szabadka és Zombor felé. Sokszor előfordult, hogy a postakocsit kirabolták, a támadók megölték a

Az Arany Bárány szálló, mellette a posta régi épülete

kocsist és a kísérő katonát, csendőrt. Előfordult olyan is, hogy zsákmány nélkül távoztak, mert a megsebesült lovak megbokrosodva visszafordultak, és vágatva érkeztek meg a postaudvarba, így megmentették a magukkal vitt 84 000 forintot.

1834–1867 között a postamesteri teendőket *Joannovich Pál*, majd fia, *Joannovich György* látta el. Utóbbi a postamesterségek államosítása (1867) után a fővárosba költözött, és ott folytatta munkásságát. Nevéhez fűződik a postaszemélyzet magyarosítása, illetve a *Postai Segélyező és Nyugdíjgyelet* létrehozása. A *Magyar Posta Közlöny* az ő jóvoltából 1867 májusától 1868 végéig Baján, majd 1869 elejétől 1879 végéig Budapesten jelent meg. Jelentős érdeme a *Magyar Postászati Évkönyv* kiadása is. A *Hon* 1870. október 29-i száma így méltatta ennek jelentőségét: „Benne ugyanis valamennyi magyar birodalmi posta, betűrendben, az illető megyének, postakerületnek, utolsó vasúti állomásnak megnevezésével – össze van állítva, minélfogva e munka nemcsak a posta-, hanem a hírlap kiadóhivataloknak, valamint a levelező közönségesnek kellő irányítása, az utazóknak pedig tájékoztatás tekintetéből jó szolgálatot fog tenni. Szerző a vegyes ajkú vidékek községeknek neveit, a külön elnevezés szerint is fölvette. ...nevezetes városok lakosainak számával, a legújabb adatok nyomán; benne vannak a magyarországi vasutak állomásaikkal együtt, nem különben a gőzhajóállomások is. Végre benfoglaltatik Europa többi államainak rövid statisztikai vázlata.”

Joannovich György később három további szakmunkát is kiadott: A *Magyar Levélhordárt*, mely a közönséget érdeklő postai rendelkezéseket tartalmazta; a *Postászati Geographiát* a postakiadói és postatiszti vizsgára készülők számára, valamint a *Postászati Évkönyvet* (1872), mely a hazai postahivatalok tiszt

névtárán és egyéb hasznos tudnivalókon kívül tartalmazta a m. kir. postaigazgatás által eddig kiadott összes rendelet jegyzékét. Ezáltal az alig ötéves *Magyar Királyi Posta* szakirodalma utolérte az angol, francia és német postáéét. A postamester váratlan haláláról a *Fővárosi Lapok* 1892. augusztus 25-i száma így ír: „*Joannovics György, az »Egyetértés« kiadóhivatalának pénztárnoka, hirtelen meghalt Szabadkán. Nem volt ugyan még több 62 évesnél, a kor terhét azonban nyomasztólag kezdte érezni. ...Az »Egyetértésnek« ő nem csak pénztárnoka, hanem a szerb és horváth egyházi ügyekben jártas dolgozótársa is volt. Egykor, 1867-ben, bajai postamester volt s e jövedelmező postát családi örökségül kapta. Mikor a magyar állam megváltotta az örökös postamesterségeket, Bajáról ő a fővárosba jött s megindítá a máig is létező »Posta Közlönyt«.* [...] érdemeért az egyet idei közgyűlése életfogytig tartó évjáraadékat szavazott meg neki, de abból nem vett föl semmit.”

1871-től 1883-ig *Schumacher Frigyes* lett a bajai postamester. Az időszakról *Fridrik Tamás* tanító *Bács-Bodrog vármegye földrajzi, történelmi és statisztikai népszerű leírása* című könyvében (1878) találhatunk adatokat a szabadkai, zombori, bajai postáról, melyből jól látszik, hogy a bajai posta bevételi többlete kétszerese volt a másik két, közeli városénak. A posták forgalmáról így ír: „A szabadkai állami kezelés alatt álló posta bevétele 17908.33, kiadása 11327.24, mutatkozik bevételi többlet 6581 frt 09 kr [=korona – a szerk]. A zombori postahivatal bevétele 14938.61, kiadás 8482.60, mutatkozik bevételi többlet 6455 frt 01 kr. A bajai posta bevétele 17438.59, kiadása 4092.31, bevétel a kiadással egybevetve, mutatkozik bevételi többlet 13346 frt 28 kr.”

1880 előtt a levélkézbesítésnek különös története volt a városban: „*Bajának még nem volt vasútja, és mihelyt a hajózás megszűnt,*

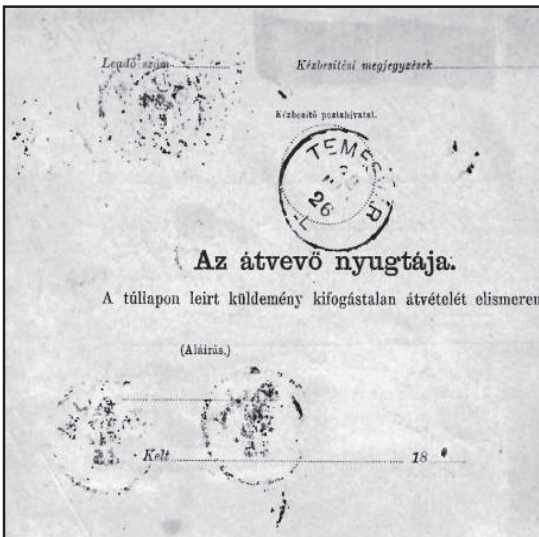
Baja egy végtelen sártengerben elszigetelten feküdt. A pesti újság negyedötödnap vetődött a városba. Levél csak néha napján jött. Ha valaki nagyon kíváncsi volt már valami hír-

re, odaballagott a Bárány utcába, posta felé, a hivatal bejáratánál azután megnyugodott, mert ott rendszerint künn fityegett a cédula, hogy Posta még nem érkezett. Az újságokat meg a leveleket, valami Subagallér nevű levélhordó hordta ki. A nevét senki sem tudta. Még talán ő maga sem. Az újonnan érkezett leveleket mindaddig nem kézbesítette, amíg a régiek széthordásával el nem készült. Úgy hogy némelyik embernek a levele 3-4 hétig is hevert a postán. Ilyesmi nem izgatta akkor még az embereket. Minden levélért és minden újságért 2 krajcárt kapott a levélhordó. Aki nem fizette meg a két krajcárt, az nem kapta meg a levelét, vagy újságját. Subagallér után jött egy levélhordó, Gukinsthal, poetikusan hangzó névvel, ki kényelmesen sétálgatott, zsebeiben egy csomó levéllel az utcán és vasárnap reggel így szólította meg az utcán hancúrozó fiúkat: »Mondd, meg apádnak levele van nálam, kedden délután majd elhozom.« A joviális szolgálát követték a levélhordásban Ludova Károly bácsi meg Szávics Mihály, mert hát a felhalmozott anyagot most már két kézbesítőre kellett bízni. A dolgot azonban ők is kedélyesen elintézték. Híre van annak még, hogy az utcán elkapták a gyerekeket: – No öcsém, te merre mégy? – Kiscsávolyba – Nesze fogd és odanyomták a fiú markába az egész csávolyi postát, hadd ossza szét az ismerősöknek a leveleket, újságot meg a szállító leveleket”.

A bajai táviróállomás létesítését az osztrák távirda intézet már 1860-ban elrendelte, majd a Baja táviróállomást Pest tisztiállomással 1862. október 3-án nyitotta meg. A táviróvonal Almáson keresztül, épített föld feletti légvezetéken érkezett. A főnök és kezelő egy személyben egy *Rosenkranz* nevű, német anyanyelvű személy volt, a korabeli leírások szerint egy szót sem tudott magyarul. Őt *Révai (Rutterschmidt)* Alajos követte. A távirat-kézbesítés határa délre Nagybaracska és Dávod, északra Hajós volt. 1869-ben a táviró 3 Morse-géppel és a főnökön kívül két tisztviselővel működött a város alsó részén, az Erzsébet királyné (*ma: Szabadság – a szerk.*) és a Damjanich utca sarkán, egészen a posta- és a táviradahivatalok 1887-es egyesüléséig.

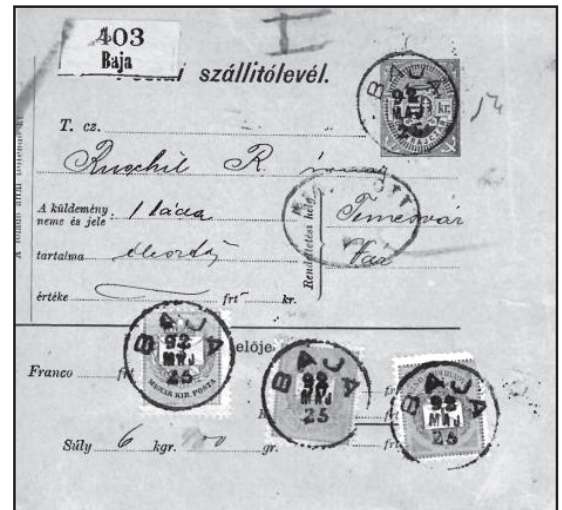
A Bajai Közlöny 1860. augusztus 26-i számában az alábbi álláshirdetést jelentette meg a Bajai cs. kir. Postahivatal: „*Egy ingyenes Posta-gyakornok a bajai cs. kir. postahivatalnál azonnal fölvetetik. Föltételek: hat hónap multával a postakiadó-szaból vizsgát tenni tartozik s azonnal kiadói alkalmazást nyerhet; legalább 18 éves legyen; a német nyelvben némi jártassággal bírjon s legalább négy gymnasiumi iskolát végzett legyen. A folyamodók keresztlevelök s egyéb bizonyítvá-*

Jeney Mihály törvényhatósági tiszti mérnök és Hunyady Antal építési vállalkozó urak maradandó érdemeket szereztek." Az épület a mai polgármesteri hivattal szemben, a Zárda utca és a Posta (ma Bartók és gr. Apponyi – A szerk.) utca sarkán volt. A postacsomag és utalvány házhoz kézbesítését 1901-ben vezették be Baján 3 kocsival.

Az 53 éves korában 1902-ben elhunyt, köztisztelőben álló postafőnök Manhold Istvánról a a

nyokkal felszerelt folyamodványukat négy hét lefolyta alatt az alulirt hivatalhoz adják be."

1867-ben a magyar postaszervezet kivált az osztrák postából, és Magyar Királyi Posta néven önálló nemzeti közintézmény lett. 1883–1902 között Manhold István volt a helyi posta vezetője. 1887-ben országosan, így Baján is egyesítették a postát és a távírdát. Rapcsányi Jakab Baja-monográfiája szerint az egyesítés idején „7 tisztviselő, 8 altiszt és szolga végezte a postai feladatokat. Később pedig már 16 rendszeresített tisztviselő, 23 altiszt és szolga és 3 hirdapkézbesítő."

1888-ban államosították a postát és a telefontszolgáltatást. Magyarország tisztí cím- és névtára 9. évfolyama (1890) szerint a bajai posta személyzetét a következők alkották: hivatalvezető Manhold István főtiszt, Vedre Mór, Vanicsek József tisztek, Schlipf József, Saly Miklós, Dallmann György segédtiszt, valamint Komoróczy Jánosné kezelő. A telefontszolgáltatás 1892-ben indult meg 36 előfizetővel, az 1910-es évek elején az előfizetők száma 109-re emelkedett.

A Bajai Közlöny 1895. június 29-i száma új postaépület átadásáról ad hírt: „Az új postaépület július hó 1-én adatik át rendeltetésre céljának. Akik az új helyiségeket látták, nem győztek azok célszerűségét és helyes beosztását dicsérni. Kevés vidéki város van az országban, mely ily nagy arányban épült postalapotalával dicsekedhetik és melyben a közönség kényelméről annyira gondoskodva lenne, mint nálunk. Az épület létesítését leginkább a kereskedelmi minisztert áldozat hozatalára buzdító dr. Vojnits István főispán úrnak, a kezdeményezést megragadó Petheő posta és távírda-igazgató és Manhold posta- és távírda felügyelő uraknak, valamint a város haladását és szépítését szíven viselő dr. Hege-dűs Aladár polgármesternek köszönhetjük. Az építés kivitele [=kivitelezése – a szerk.] körül

Bajai Friss Újság emlékezett meg: „Manhold István postafőnök halála városszerte mély részvételt [= részvétet – a szerk.] keltett. A köztisztelőben álló férfi már majdnem egy év óta folyamatosan betegeskedett és ez idő óta helyettesíti is őt Rohrbök postahivatali főtiszt. A jeles férfi halála hírére kitétek a gyászlobogót a postahivatalra és az urikaszinóra. Gyászjelentést adott ki a család, valamint a m. kir. postahivatal is. A temetés óriási részvét [= részvétet – a szerk.] mellett; tegnap, csütörtökön esti hat órakor ment végbe."

A bajai posta új főnöke Marcell Andor lett, erről is a Bajai Friss Újság tudósít, ám a keresztneveket helytelenül közölte: „Kinevezés. Boldog emlékü Manhold Gyula állása immár végleg be van töltve. A kereskedelmi miniszter a bajai posta és távírda hivatal főnökéül Marcell Árpád budapesti posta hivatalnokot nevezte ki. Így a bajai postahivatal élére egy egészen fiatal ember került. Marcell Árpád a néhány évvel ezelőtt Baján elhunyt Marcell Károly nyug. operaházi ügyelő fia."

A Posta és távírda rendeletek tárában az alábbi feltételekkel jelent meg egy állás pályázat: „Postaszállítói állásra a bajai posta – távírdahivatalnál, szolgálati szerződés és a megállapítandó szállítási átalány 10%-ának megfelelő, 100 koronára fölfelé kikerekített összegű készpénzbiztosíték letételének kötelezettsége mellett. A postaszállító köteles lesz a posta-távírdahivaltól kiindulól Baja város területére naponként három egyfogatú egész napi kézbesítő járatot az igazgatóság által esetről-esetre meghatározandó órákban és menetrend szerinti idő alatt fenntartani. Köteles továbbá a postaszállító az e szolgálat-hoz szükséges négy kézbesítő-kocsit, és pedig három kocsit rendes használatra, egyet pedig tartalék gyanánt, beszerezni, melynek beszerzése és jókarbantartásáért a postaszállító évi 400 korona kocsiátalányban részesül. A pá-

lyázat egyéb feltételei és a szerződési minta a temesvári posta- és távírdaigazgatóságnál, valamint a bajai posta- és távírdahivatalnál megtekinthető... Az árlejtés, illetve az ajánlatok felbontása bizottságilag 1900. szeptember 29-én fog a temesvári posta- és távírdaigazgatóság irodájában megtörténni, mely alkalommal az ajánlattevők jelen lehetnek."

A Posta és Távírda Rendeletek 1903. évi 44. számából megtudhatjuk, hogy postaszállítóvá a temesvári kerületben Bajára Szokolovits Györgyöt neveztek ki, Schumacher Frigyes bajai postaszállító pedig állásáról lemondott.

Az 1908-as bajai postaforgalomról Borovszky Samu Magyarország vármegyéi és városai, Bács-Bodrog Vármegye II. c. kiadványában az alábbiak találhatók: „Ajánlott küldemény érkezett 48.474, elment 40.467 db. Csomag- és pénzküldemény: érkezett 54.487, elment 49.007 db. Utalvány befizetés: 47.535 db. 2.622.958 K, kifizetés: 58.769 db. 3.325.703 K értékben. Postatakarék és csekk-forgalom: befizetés 25.791 db. 6.912.061 K, kifizetés: 4113 db. 1.622.117 K értékben. Távirat érkezett 23.525, elment 22.901 db."

Ezeket is figyelembe véve merült fel az igény nagyobb, esetleg új épületre, ahol a jelentkező igényeket biztosítani tudják, erről a Bajai Hírlap 1913. május 4-i száma így tudósít: „Hol lesz az új postaépület? Szépe Andor postatanácsos tegnap Temesvárról Bajára érkezett s Marcell Andor felügyelővel a postaépület telkeire nézve beadott ajánlatokat, azonban végérvényes döntést e kérdésben még nem hoztak s így a publikum még most sem tudhatja, hogy hol is lesz voltaképpen."

Az 1913. március 7-én megjelent Bajai Hírlap jeles eseményről számolt be: „... Özvegy Komoróczy Jánosné postakezelő tegnap ünnepelte 40 éves szolgálati jubileumát. A tisztelőben és becsületben álló úriasszonyt

meleg, szeretettől áthatott ünnepségekben részvételük e ritka alkalomból kifolyólag pályatársai. Reggel háromnegyed 8 órakor a hivatalban Marcell Andor felügyelő meleg szavakkal üdvözölte a tisztek nevében s átnyújtotta az igazgatóság elismerő okiratát. Az altsztek és szolgák nevében Horváth Mihály altiszt mondott meghatott beszédet. Este nyolc órakor bankett volt a Preimayer vendéglőben a jubileuma tiszteletére, amelyen számosan vettek részt tisztelői, kartársai és ismerősei közül. A banketten Marcell Andor, Sággy Béla, Bodnár Lajos, Kósa Károly, Fischer József tanár és még számosan mondtak felkészöntőt."

Ugyanez a lap 1913. október 5-én tájékoztatja a lakosságot, hogy Marcell Andor távozik Bajáról: „A bajai uri társadalomnak egyik kiválóan képzett szimpatikus tagja hagyja el nemsokára Baját. Marcell Andor felügyelő a bajai postahivatal főnöke a távozó, aki megromgált egészségi állapota miatt Budapestre helyeztette át magát. Az igazgatóság soron kívül intézte el Marcell kérvényét, úgy hogy a főnök valószínűleg még a hó végén elhagyja Baját. ... Marcell Andor tizenegy éve áll a bajai postahivatal élén s az ő főnöksége idejéhez fűződik a bajai hivatalnak minden irányban való fejlődése és bővülése.” Október végi búcsúztatásáról a lap így tudósít: „Marcell Andort a bajai postahivatal volt főnökét tegnapelőtt búcsúztatták el a bajai hivatal tisztviselői. Marcell tiszteletére intim hangulatú bankett volt a Preimayer féle vendéglőben, ahol Bodnár Lajos postatiszt a postahivatalnokok, Amler Antal tanár a dalárda, Rauschenberger Ferenc mérnök pedig a közönség nevében búcsúzott el közvetlen beszéddel a volt főnöktől, akinek távozását az egész város őszintén sajnálja. Az új főnök kinevezéséig a bajai hivatal főnökhelyettese Szabó Sándor postafőtiszt.”

Az utódlásról 1914. május 26-án kapunk hírt: „A kereskedelemügyi miniszter a Marcell Andor távozásával vezető nélkül maradt bajai postahivatal élére Zsámbokréthy Dezső temesvári postafőtisztet nevezte ki s az új főnök rövidesen elfoglalja új hivatalát. Zsámbokréthyt postai körökben rendkívül szimpatikus és nagyképzettségű embernek ismerik, akinek szakértelme határozott tekintélyt vívott ki. Az új főnök Baján bizonyára azokon az utakon fog haladni, amelyeken leginkább összeegyeztetheti az államkincstár és a nagyközönség érdekeit s így rövidesen méltánylásra fog nálunk is találni, másutt már elismert munkássága.”

1914 februárjában is megrendezték a postások mulatságát, melyről a Bajai Hírlap így írt: „A postaalkalmazottak és szolgák az elmúlt vasárnap jó sikerű műkedvelői előadást rendeztek az Ipartestületben. Szinre került a Piros

bugyelláris című népszínmű, amelyben Pákóczi Mariska nemcsak pompás játékkal, de kedves énekhangjával is állandó tetszést aratott és sűrű tapsokra ragadtatta a közönséget. Kivüle Szigeti volt ügyes partner s a tőlük megszokott jó játékot produkáltak Bogdán és László is, akik a darab rendezését végezték. A többi szereplők is jól állták meg helyüket.”

Ebben az időben ismét felvetődött egy új postaépület építésének gondolata a forgalmi adatok alapján: „Érkezett levél: 1.937.000, Csomag és pénzküldemény: 77.000, Postautalvány: 61.000 és Postautánvét: 15.000”. A Bajai Hírlap ennek kapcsán ezt írja: „Az elmúlt héten a bajai postahivatal minden vezetője oly értelmű leiratot kapott a temesvári postaigazgatóságtól, hogy a lehető legrövidebb idő alatt készítse el s terjessze fel azokat módosításokat magukban foglaló terveket, amelyek szerint a mostani postaépület a legcélszerűbben átalakítható. Köztudomású ugyanis, hogy a mostani postaforgalom mellett egyáltalán nem felelnek meg a kívánalmaknak, s hogy a jelenlegi helyiségek tetemes költséget igénylő kibővítésével hozhatná csak is a kincstár megfelelő kondícióba őket s épp ezért már régebben felvetődött egy újonnan építendő postapalota terve. E tárgyban már hosszabb idő óta tárgyalások folytak a várossal is, amely a Bárány szálló telkét kínálta fel a postapalota céljaira s épp ezért kézenfekvő volt az a feltevés, amikor kitudódott a postaigazgatóságnak a jelenlegi épületalakítási terve, hogy az új postapalota építési tervét a kincstár végleg elejtette. Tegnap Bajára érkezett az épület átalakítási lehetőségét megvizsgáló Podhorszky Lajos postatanácsos a temesvári igazgatóság IV. ügyosztályának vezetője és Apár Ferenc főtiszt, akik rövidesen

jelentést tesznek az igazgatóságnak. Tudósítónknak alkalmá volt hosszabban beszélni a postatanácsos úrral, aki szívesen adott néhány kérdésben fölvilágosítást. Tudósítónk azon kérdésére, hogy az átalakítási tervek elkészítése a postapalota építésének végleges elejtését jelzi e, a tanácsos úr a következőket válaszolta: – A postaigazgatóság ez idő szerint még nem tudja biztosan, hogy a kincstár felépíti-e az új postapalotát, amit mi is kívánatosnak tartanánk, s így a mostani épület átalakítási terveit csak azért készítetjük el, hogy minden eshetőség készen találjon bennünket. Szóval különösebb jelentősége nincs az ügynek s csakis elővigyázatosságból foglalkozunk az átalakítással! A tanácsos úr felvilágosítása szerint tehát még remélhetjük a postapalotát.”

A postapalota ügyébe azonban beleszólt a politika, kitört az első világháború, és ez sajátos postai működést eredményezett. Ezzel kapcsolatban a polgármesteri hivatal 1914. augusztus 31-én arról értesítette a lakosságot a Bajai Hírlapban, hogy megindult a tábori postalevelzés Oroszország felé: „A polgármesteri hivatal értesíti a közönséget, hogy Oroszország ellen küzdő csapataink részére berendezett tábori posta, szolgálatát folyó augusztus hó 11-én megkezdte.”

- Folytatjuk - ■

Magyarország a második világháborúban 1939-1941

A német-lengyel háború kezdetétől a Szovjetunió elleni hadba lépésig

Szakály Sándor

■ A német-lengyel háború 1939. szeptember 1-ji megindulása – amely rövidesen európai, majd 1941 decemberétől világméretűvé váló háború kezdetét jelentette – rendkívül bonyolult külpolitikai helyzetben találta Magyarországot. A trianoni béke revíziójáért küzdő magyar politika 1938-ban és 1939-ben jelentős sikereket ért el, döntően német és olasz segítséggel. Az 1938. augusztus 21-én és 22-én Bledben folytatott tárgyalásokon a Magyar Királyságnak sikerült elérnie a kisantant államokkal – Cseh-Szlovákiai Köztársaság, Románia és a Jugoszláv Királyság – való megegyezést, amelynek értelmében Magyarország fegyverkezési egyenjogúságát ismerte el, ezzel az első „csapást” mérve az 1920-as diktátumra.

A megállapodás átmeneti nehézségeket okozott ugyan a magyar-német viszonyban, de viszonylag hamar helyreállt a korábbi szívélyesnek tekinthető kapcsolat. Ennek köszönhetően az 1938. szeptember 29-én, Münchenben megtartott négyhatalmi értekezlet, a négyhatalmi egyezményhez fűzött kiegészítő nyilatkozat lehetőséget biztosított Magyarországnak számára, hogy a csehszlovák állam és Magyarország képviselői között tárgyalások induljanak meg a kisebbségi, területi kérdések rendezéséről. A négy nagyhatalom három hónapot adott erre, és kilátásba helyezte: a tárgyalások eredménytelensége esetén maguk veszik kézbe az ügyek intézését. Az 1938. október 9-én Komáromban megkezdett magyar-csehszlovák – a delegációk személyi összetételét tekintve inkább magyar-szlovák – tárgyalásokon a felek nem jutottak eredményre a területi kérdésekben, és a többszöri sikertelen egyeztetés után olasz és német döntőbíráskodást kértek.

Az 1938. november 2-án Bécsben, a felső Belvedere palotában megszületett döntés értelmében Magyarország az 1920. június 4-én aláírt békediktátum által a csehszlovák államnak juttatott területeiből 11 927 négyzetkilométert kapott vissza, mintegy 1 millió 60 ezer lakossal. A visszatért népesség több mint 85 százaléka (hőzavetőleg 870 ezer személy) magyar nemzetiségűnek vallotta magát. A közel két évtizedes revíziós politika első igazi nagy eredménye után a magyar politikai és katonai vezetés – maga mögött tudva a magyar lakosság szinte teljes egészének a támogatását – a további revíziós célok megvalósítását tűzte ki célul. Ez azonban már – az

A 2. bécsi döntés aláírása, 1940. augusztus

Imrédy Bélát a miniszterelnöki poszton váltó – Teleki Pál grófra és kormányára maradt.

Teleki elődjénél nagyobb fenntartásokkal viseltetett a német és olasz „szövetségesek” iránt, és külpolitikai elképzeléseiben a nyugati nagyhatalmakkal való jó viszony fenntartása is jelentős szerepet kapott. 1939. februárban Magyarországnak az Antikomintern Paktumhoz csatlakozása miatt a Szovjetunió megszakította a diplomáciai kapcsolatokat a Magyar Királysággal. Ez a szakítás azonban nem okozott nagy gondot a magyar politikai vezetésnek. Nem sokkal később ugyanis Magyarország újabb területi gyarapodásra kapott lehetőséget.

A nemzetiszocialista Német Birodalom, felrúgva a korábbi megállapodást, 1939. március 13-án megszállta a szétesőben lévő csehszlovák állam cseh és morva területeit, és ezzel a szlovákok lakta területen lehetővé tette az „önálló” szlovák állam létrejöttét.

Csehszlovákia felbomlásával egy időben Magyarország lehetőséget kapott arra, hogy Kárpátalját, az egykori magyar állam területét visszacsatolja, Németország ugyanis egy általa meghatározott ideig nem ismerte el az önálló államiságot célzó ruszin kezdeményezéseket. A magyar királyi honvédség – döntően alig kiképzett újoncokból álló – csapatai 1939. március 15-e és 18-a között birtokba vették Kárpátalját. Az újra létrejött közös lengyel-magyar határnak később komoly jelentősége lett, amikor a Lengyelországot ért német és szlovák, majd szovjet támadás után megnyitották azt a lengyel katonai és polgári menekültek előtt.

Magyarországon a Lengyelországból menekültek nem csak a nemzetközi egyezményekben biztosított lehetőségeket kapták meg, a társadalom túlnyomó többsége minden segítséget megadott a hazájukat veszített lengyeleknek. A német-lengyel háború kitörését megelőző időszak és maga a háború is komoly kihívást jelentett Magyarországnak számára. Németország ugyanis igyekezett megszereznie Magyarország támogatását a lengyelországi hadműveletekhez, ezt azonban szinte az egész magyar politikai és katonai vezetés elutasította.

A magyar külügyminiszter 1939. július 27-én ilyen tartalmú szármajeltáviratban értesítette a berlini és a római magyar követeket, hogy az ország tengelybarátsága továbbra is megkérdőjelezhetetlen, nem értik, miért feltételezik a magyar lojalitás változását, hiszen „...*Olaszország, valamint Németország mindig tudta, hogy háborús cselekményt Lengyelország ellen nem fogunk elkövetni.*”

Csáky István gróf külügyminiszter jelzése a magyar politikai elit és a magyar társadalom egészének az álláspontját tükrözte. Ám ez nem jelentette azt, hogy Németország a Lengyelország elleni – szlovák közreműködéssel megindított – támadása után ne tett volna kísérletet Magyarország bevonására a háborúba. A magyar magatartást a német katonai szállítmányok számára megnyitandó magyar vasútvonal iránti kérelmével „tesztelte”. A magyar kormány válaszáról Csáky külügyminiszter 1939. szeptember 9-én így tájékoztatta a római magyar követet: „*Németek szeptember 9-én 16 h-kor udvarias formában átvonulást*

kértek Kassa-vasútvonalon. IX. 10-délig választ kérnek, hálájukat kilátásba helyezték. Mi átvonulás ellen vagyunk.”

Ezt a véleményt erősítette meg Teleki Pál gróf, miniszterelnök a szeptember 10-én megtartott minisztertanácsi ülésen, miután Csáky István külügyminiszterrel együtt *Horthy Miklós* államfőnél járt kihallgatáson, aki később a honvédelmi minisztert – *Bartha Károly* szolgálaton kívüli viszonybeli tábornagyot – és a Honvéd Vezérkar főnökét – *Werth Henrik* gyalogsági tábornokot – is magához kérte. Teleki eképp fogalmazott: „...miután a magyar kormány már a német-lengyel háború kitörésekor a leghatározottabban kijelentette, hogy Magyarország részéről a nemzeti becsület ügye, hogy Lengyelország ellen semminemű katonai akcióban nem vehet részt, nemzeti becsületünkkel nem fér össze tehát, hogy ezen kérést teljesítsük, és ennek folytán semmi körülmények között nem engedhetjük meg német csapatoknak egy magyarországi vasútvonalon átszállítását és átvonulását Lengyelországba. „

A magyar döntésnek nem örült a német katonai és politikai vezetés, de tudomásul vette. Bár számos kritika érte Magyarországot a lengyel menekültekkel kapcsolatos lépéséiért, ez nem változtatott a magyar állásponton, és a magyar szervek igyekeztek mindenben a menekültek segítségére lenni. Az ország területén hosszabb-rövidebb ideig tartózkodó tízezrek közül nem kevesen jutottak át a magyar-jugoszláv és részben a magyar-román határon, hogy később a szerveződő lengyel fegyveres erők tagjaként Német Birodalom ellen harcoljanak.

Magyarország ügyes külpolitikai lépéseinek köszönhetően sikeresen távol tartotta magát az európai háborútól, de az 1939-1940-es szovjet- finn téli háború során lehetőségeihez mérten támogatta a megtámadott Finnországot. Az önkéntesek Finnországba utazása azonban nehézséget okozott, hiszen a hitleri Német Birodalom – amely akkor a sztálini Szovjetunió szövetségesének számított – nem engedélyezte az általa megszállt lengyel területeken, az ún. Főkormányzóságon keresztül a magyarok átutazását. Így maradt a Jugoszlávia, Olaszország, Franciaország, Nagy-Britannia, Norvégia, Svédország, Finnország út-vonal.

A végül szovjet sikerrel befejeződő háború után nem sokkal Németország igyekezett Európa nyugati részén lezárni az egyébként addig csak jelképesnek nevezhető háborút. 1940. április-júniusban Norvégia megszállásával, illetve Dánia, Belgium, Hollandia, Luxemburg, Franciaország elfoglalásával sikert sikerre halmozott a német haderő. Magyaror-

A jugoszláv-magyar barátsági szerződés megkötése, 1940. december

szág mindennek tétlen szemlélője volt, és továbbra is igyekezett semlegesként fenntartani a kapcsolatokat Nagy-Britanniával, remélve, hogy a nem elkerülhető német igényekkel minél később kell szembenéznie.

1940. május-júniusban új lehetőség adódott Magyarország számára a területi viták rendezésére Romániával. A szovjet kormány 1940. június 26-án jegyzékben szólította fel a román kormányt Besszarábia és Bukovina északi részének kiürítésére. Mivel az a június 27-i román választ nem találta kielégítőnek, jelezte, hogy június 28-án megkezdte a területek megszállását. A román kormány a szovjet döntést tudomásul vette, hiszen ebben a kérdésben nem tudhatta maga mögött sem Németország, sem Olaszország támogatását, ellenben szembesülhetett a magyar és a bolgár követelésekkel.

A magyar külpolitika irányítói, de főleg a magyar katonai vezetés, élén Werth Henrik gyalogsági tábornokkal, a Honvéd Vezérkar főnökével, igyekezett a feszült szovjet-román viszonyt kihasználni, és mielőbb rendezni az „erdélyi kérdést”. Ennek érdekében még egy esetleges magyar-szovjet együttműködést sem tekintett kizártnak, hiszen a Molotov-Ribbentrop-egyezményt követően Magyarország és a Szovjetunió között helyreálltak a diplomáciai kapcsolatok, a viszony normalizálódott.

A váratlanul gyors szovjet siker azonban nem adta meg a magyar-szovjet együttműködés lehetőségét, ugyanakkor a magyar kormány „diszkriminatív” tekintette, hogy Románia tárgyalások nélkül jelentős területeket adott át a Szovjetunióknak, míg Magyarországgal a vitás kérdések nem rendezettek.

A román és magyar katonai lépések láttán a tengelyhatalmak tárgyalásos megoldást javasoltak Magyarország és Románia számára,

sem Olaszországnak, sem Németországnak nem volt érdeke, hogy két, a szövetségi rendszerükhöz tartozó ország között fegyveres konfliktus robbanjon ki. Az 1940. augusztus 16-án Szörényváron (Turnu Severin) megkezdett magyar-román tárgyalások augusztus 24-én sikertelenül zárultak, a két fél álláspontja között áthidalhatatlan ellentét mutatkozott. A helyzetet végül egy újabb, 1940. augusztus 30-án Bécsben megtartott döntőbírósi tanácskozás oldotta meg. A német és olasz külügyminiszterek, *Joachim von Ribbentrop* és *Gian Galeazzo Ciano gróf* jelölték ki az új határokat, amelyek eredményeként Magyarország 43 591 négyzetkilométernyi területet kapott vissza, közel 2,2 milliónyi lakossal. A visszatért területen élők mintegy 51 százaléka magyarnak, 42 százaléka románnak vallotta magát. A döntés mindkét fél legnagyobb elégedetlenségét kiváltva zárta le a vitát: Románia úgy érezte, hogy túl sokat vesztett, míg Magyarország úgy, hogy túl keveset kapott.

A döntés – a lakosság eufóriájával ellentétben – nehéz napokat okozott Teleki Pál miniszterelnöknek, aki úgy vélte: addigi sikeres politikája kudarcot vallott. Magyarországnak nem sikerült önállóan elérnie a területi revíziót, és a jövőben nem biztos, hogy számíthat Nagy-Britannia szimpátiájára. Végül is Teleki túltette magát ezen, és letett a lemondás gondolatáról. A második bécsi döntés viszonzásaként azonban gyorsan meg kellett tenni a tengelyhatalmak által elvárt első lépést. Magyarország 1940. november 20-án – elsőként – csatlakozott az ún. háromhatalmi egyezményhez. Ezzel még szorosabbra fűzve kapcsolatait Olaszországgal és Németországgal.

A Magyar Királyság számára a következő fontos lépésnek a Jugoszláv Királysággal fennálló viszony rendezése tűnt. A két állam

közeledése számos félnek állhatott az érdekében. Teleki Pál egy magyar-jugoszláv megállapodással jelezhetné volna Nagy Britanniára felé, hogy Magyarország önállósága nem szenvedett csorbát, míg Németország értelmezhetné úgy is, hogy Magyarország segítségével hozhatja a birodalomhoz közelebb Jugoszláviát. Így olyan sajátos helyzet állt elő, hogy a magyar-jugoszláv közeledés – talán Olaszországot leszámítva – mindenképpen maga érdemének és érdekének tartotta. Az 1940. december 12-én Belgrádban, a két ország külügyminisztere által aláírt szerződés – amelyet az 1941. évi II. törvénycikként cikkeyeltek be – kimondta, hogy a két szerződő fél között örökös barátság fog fennállani, és a kölcsönös kapcsolataikat érintő minden kérdésben tanácskozni fognak.

Az aláírt szerződést Nagy-Britannia külügyminisztere, *Anthony Eden* úgy értékelte, hogy az kedvező fejlemény, amennyiben a két állam önálló külpolitikáját szolgálja, de kedvezőtlen, ha Jugoszlávia tengelyhez való közeledését idézi elő. A németek természetesen az utóbbit remélték a szerződéstől. Hosszú távú elképzeléseik szerint a Balkánon számukra békés viszonyokra volt (lett volna) szükség, amihez egy ilyen szerződés is hozzájárulhat. A jugoszláv-magyar megállapodás azonban csak a pillanatnyi állapotot tükrözte. A német igényeknek ugyan tökéletesen megfelelt, amikor a Jugoszláv Királyság képviselői Bécsben 1941. március 25-én aláírták a csatlakozást a háromhatalmi egyezményhez, de a két nappal később, Belgrádban végrehajtott katonai hatalomátvétel mindezt semmissé tette. A puccs után – amelyben a brit és a szovjet katonai titkosszolgálat sem volt „érintetlen” – a jugoszláv megnyilatkozások felbőszítették Hitlert, aki elrendelte a délszláv állam elleni katonai támadás előkészítését.

Ez Magyarország számára súlyos gondot okozott. Nehezen volt elképzelhető, hogy az ország ebből a konfliktusból kimaradhat, hiszen jelzés értékű volt, hogy a németek a Jugoszláviához került egykori magyar területek egy részének a visszaadását helyezték kilátásba. Vajon lett volna lehetőség ennek az ajánlatnak az elutasítására? Túlélhette volna a Teleki-kormány azt az országos felháborodást, amelyet egy ilyen lehetőség elutasítása váltott volna ki? Nehéz megadni a választ, de jól érzékelhető, hogy Teleki Pál és a hozzá hasonlóan gondolkodó néhány politikus olyan csapdahelyzetbe került, amelyből szinte képtelenségnek tűnt a kilábalás. A magyar politikai és katonai vezetés végül is 1941. április 1-jén, a Legfelső Honvédelmi Tanács ülésén fogalmazta meg azt a felté-

telrendszert, amelynek bekövetkezése esetén Magyarország hadviselő félként csatlakozik a Jugoszlávia elleni támadáshoz. E feltételek a következők voltak:

1. amennyiben a területen élő magyar kisebbséget veszély fenyegeti;
2. ha a jugoszláv állam szétesik;
3. ha hatalmi vákuum keletkezik a térségben.

1941. április 10-én a Jugoszlávia ellen megindított német-olasz-bolgár támadást követően Horvátország kikiáltotta függetlenségét, és a magyar értelmezés szerint ezzel a korábbi jugoszláv állam de facto és de jure megszűnt létezni. A körülmények tehát lehetővé tették a magyar katonai részvételt.

Ekkor azonban már nem Teleki Pál volt az ország miniszterelnöke, hanem kormányának külügyminisztere, az ő külpolitikai elképzeléseit magáévá tevő *Bárdossy László*. Teleki Pál a Legfelső Honvédelmi Tanács döntése után igyekezett megtudni, milyen brit reakcióra számíthat. A londoni magyar követ, *Barcza György* olyan jelzést küldött felé, mely szerint a Jugoszlávia elleni támadásban részt vevő Magyarország brit hadüzenetre számíthat. Ez Teleki számára addigi – a közvélemény szemében egyértelműen sikeresnek tűnő – politikája kudarcát jelentette (volna). Nem tudván megbirkózni a ránehezedő politikai és erkölcsi teherrel, 1941. április 2-áról 3-ára virradó éjszaka öngyilkosságot követett el.

Magyarországot amiatt, hogy a területén átengedte a német csapatokat, jugoszláv részről légitámadások érték, amelyek igazán jelentős veszteségeket nem okoztak ugyan, de érezhetővé tették a háború közelségét.

Az 1941. április 11-én meginduló magyar támadás csak korlátozott területi kiterjedésű lehetett. A magyar királyi honvédség csapatai nem léphették át a volt történelmi Magyarország határait, és nem foglalhattak el idegen területeket, amint azt az államfő hadparancsában is hangsúlyozta, *felszabadítani és nem megszállni* indulnak meg a honvédség kijelölt alakulatai a Délvidéket. E lépéssel viszont Magyarország elveszítette azt a semleges helyzetét, amelyet 1938 és 1941 között sikerült megtartania úgy, hogy tényleges katonai műveletek nélkül elérte a trianoni diktátum által előidézett kötöttségek többségének a megváltoztatását.

Vajon volt-e 1941 áprilisában s még inkább 1941 júniusában alternatívája az országnak? Valószínűleg igen – ám a kérdés inkább az, hogy lett volna-e olyan magyar politikus, aki elmulasztja a trianoni béke megváltoztatására mutató bármely lehetőséget, és az adott geo-, katonai- és külpolitikai helyzetben a háború végéig ké-

Gróf Teleki Pál, Magyarország miniszterelnöke (1939-41)

pes megőrizni Magyarország önállóságát és függetlenségét. Úgy vélem: nem, és ez meghatározta Magyarország útját az 1920. júniusi diktátumtól 1941 áprilisáig. Erről az útról 1941. június 26-án már végképp nem lehetett letérni.

Az országot 1941. június 26-án ért katonai értelemben nem jelentős szovjet támadás után a döntéshozók úgy vélték: nem lehet és nem szabad kimaradni a gyors német sikerrel kecsegtető háborúból. *Bárdossy László* miniszterelnök – és egyben külügyminiszter – 1941. június 27-én az Országgyűlés Képviselőházában a következő bejelentést tette: *„Egészen rövid bejelentést szeretnék tenni. A Ház elnöke méltó szavakkal bélyegezte meg a Szovjet népjogellenes és minősíthetetlen támadást. A magyar királyi kormány megállapítja, hogy a támadások következtében Magyarország és a Szovjet-Unió között a hadiállapot beállott.”*

Akkor úgy tűnt – a katonai és politikai vezetők többsége legalábbis úgy vélte –, hogy a gyors győzelem után a németekkel együtt menetelő románok, illetve szlovákok a Kárpát-medence felosztásánál kedvezőbb helyzetbe kerülhetnek, mint a semleges, a „kölcönt” vissza nem fizető magyarok. Ezek voltak azok a dilemmák, amelyek végül a „vegyünk részt a háborúban” véleményen lévők javára döntötték el a kérdést – meghatározva ezzel Magyarország egész 20. századi történetét. (A szerző történész professzor, a *Veritas Történetkutató Intézet és Levéltár főigazgatója*, írása a *Bajai Honpolgár-estek* keretében, 2022. október 8-án elhangzott előadásának szerkesztett változata – a szerk.) ■

„A világ változik, a jó zene örök”

Dr. Géczyné Pethes Eleonórával három évtized pedagógusi tapasztalatairól, a zene hatásairól és az éneklő ifúságról

■ **Több mint harminc éve része városunk kulturális életének dr. Géczyné Pethes Eleonóra énektanár-karvezető. Bár nem Baja szülötte, az itt eltöltött évtizedek alatt fontosá vált számára, hogy tevékenységével jó példát mutasson, a zene erejével nevelve a kisebb-nagyobb diákokat, bevezetve őket egy olyan világba, amelynek áldásos hatásai az élet bármely területén csak erősítik őket. Hosszú pályafutása során több helyi és vidéki iskolában is megfordult, volt tanító, tanár és igazgató is, több kórust vitt sikerre. A tavaly decemberi ünnepi testületi ülésen Baja Város Kultúrájáért kitüntető díjat vehetett át szaktudása és értékes életpályája elismeréseként. Ez alkalmából készül taz alábbi beszélgetés, amelynek során elsőként a messze eredő gyökereire tekintettünk vissza.**

Sándor Boglárka

■ – Egyre többször gondolok arra, hogy a gyökereim az országhatáron túlról erednek. Nagyvárad környékén van egy picike falu, Kisnyégerfalva, édesanyám családja onnan származik. Ezt pedig azért tartom egyre fontosabbnak, mert amikor az ének-zenei általános iskola kórusával többször is eljutottunk Erdélybe (főként Székelyudvarhelyre), és néhányszor kirándulást is tettünk a hegyek közé a kollégákkal, akkor éreztem, hogy valami megmozdul bennem. A szüleim egyébként pécsiek, még a bátyám is ott született, de úgy döntöttek, hogy elköltöznek onnan. Kisteleken telepedtek le, magam pedig Szegeden születtem. Tizennyolc éves koromig éltem ott, érettségi után pedig a Bajai Tanítóképző Főiskolára iratkoztam be. Azóta is itt élek.

– *A családoból hoztad a zene iránti fogékonyságot?*

– Édesanyám földrajz-biológia szakos pedagógus volt, szeretett énekelni, apám pedig a vendéglátásban dolgozott, de nagyon szerette a zenét. Most úgy emlékszem vissza, hogy nálunk mindig szólt a zene, és nemcsak a *Jó ebédhez szól a nóta*, hanem operettet és operát is hallgattunk, a fekete-fehér tévénkben pedig nagyon sokszor néztünk zenei műsorokat. Olyan emlékem is van, hogy előkerült a szintetizátor, amit valamelyik rokon megszólaltatott, édesapámmal pedig táncoltunk. Ő remek hanggal és hallással rendelkezett. Nemrég jutott a tudomásomra az is, hogy volt a családban kántortanító, de ennél több, zenei érzéssel rendelkező felmenőmről nem tudok. Ez azonban az én hibám is, mert nagyon keveset tudok a családfámról; lehet, hogy egy kutatás ezen a területen még feltárna érdekességeket.

– *Mikor derült ki, hogy a zenéhez neked különleges érzéked van?*

– Kisteleken két általános iskola működött, az egyikben épp abban az évben indult zenei tagozat, amikor én kezdtem az első osztályt. Édesanyám a másik iskolában dolgozott, és semmiképp nem akarta a saját gyerekeit tanítani, ezért engem a másik iskolába íratott be, a zenei tagozatra. Mi voltunk a kísérleti osztály. Több énekóránk volt, emelt szintű könyvből tanultunk. Sokszor, sokat lehetett énekelni, és hamar elkezdődött a kóruséneklés is. Volt egy nagyon-nagyon szigorú énektanárunk, akire úgy emlékszem vissza, hogy tartottam tőle, viszont rengeteget tanultam. Néha még most is eszembe jut, hogy néhány mozdulatom olyan, amelyet tőle láttam, és időnként talán úgy is beszélek a gyerekekhez, mint ő annak idején, tőlem viszont remélhetőleg nem félnék. Szerencsére én is el tudtam tekinteni ezektől az érzésektől, mert amit tanított, és ahogyan az adott zenemű megszólalt, az nekem már kisgyermekként is fantasztikus élményt jelentett. Azt hiszem, ott dőlt el minden a jövőmet illetően, bár az út nem volt éppen egyenes. Általános iskola után zeneművészeti szakkö-

zépiskolába akartam menni, a tanárain is ezt javasolták, a szüleim viszont nem engedtek el. Ezért énektanárnak készültem, azonnal a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolára szerettem volna menni Szegedre, de végül az élet úgy hozta, hogy a maximális pontszámommal a bajai tanítóképzőbe kellett jelentkezni. Itt *Vígh Laci* bácsi tanított, magánénekre pedig *Vígh Magihoz* jártam négy évig. Utána még elvégeztem két évet a Juhász Gyula Tanárképzőn, és akkor már valóban ének-zene szakos tanár lettem, de igazából az első perctől kezdve, már Nemesnádudvaron a tanítói diplomámmal is párhuzamosan tanítottam: alsó tagozatom a piciket mindenre, felső tagozaton pedig éneket, és kórust is vezettem. Tehát végül elértem azt, amit eredetileg is akartam, csak valamivel több vargabetű árán. Az én életemre ez egyébként is jellemző, de nem bánok semmit, mert utólag minden értelmet nyert, és csak hozzátett valamit a következő lépéshez.

– *Hogyan álltál át arra, hogy ének helyett (illetve mellett) a piciket kell tanítanod?*

– Könnyen. Bár eleinte nagyon idegenkedtem pl. a matematikától, mert mindig olyan tanáraink voltak, akikről féltam. Ezért azt hittem, hogy egyáltalán nem értek ehhez a tárgyhoz, a félelemtől még leérettségizni is alig sikerült belőle. Kisteleken a családból nemcsak az anyukám volt pedagógus, hanem a nagynéném is, ráadásul ő abban az iskolában tanított, ahová én jártam, ő volt a magyartanárom. A nagybátyám szintén pedagógus volt, később ő lett a gimnáziumi igazgatóm. Pedagógus gyerekként ennek minden kelle-

Géczyné Pethes Eleonóra az Ad Libitum kórus tagjaként

metlen hozadékát elszenvettem a kortársaim részéről 18 éves koromig, sőt, még azután is. Amikor elkezdtem a piciket matekra tanítani, nagyon megszerettem ezt az addig rettegett tárgyat. Remek érzés volt látni a haladásukat, a fejlődést. Általában is szerettem tanítani az alsó tagozatos tárgyakat, a fogalmazást (nem is tudom, van-e még ilyen óra) és a nyelvtant is; igaz, abból a tanítóképzőben nagyon jó tanárom volt. A pályám első négy évében Nemesnádudvaron az első évben napközis voltam, mellette már a felsőben éneket tanítottam és kórust vezettem, utána másodiktól negyedikig tanító néni is voltam. Két műszakban dolgoztam, szinte minden nap reggeltől estig. Busszal jártam ki Bajáról, akkor már férjnél voltam, utána születtek a gyerekeim, akikkel öt évet voltam otthon.

– *Kórus vezetni mindig egyértelmű volt neked?*

– Nem, és nem is tudom, hogyan csöppentem bele. Lehet, hogy már előtte is működött kórus Nemesnádudvaron, de akkor olyan természetes volt, hogy a felső tagozatot összetoborozzuk, és valami megszólal. Őket már vittem Érsekcsanádra is, ahol egy kisebb találkozó keretében összejötték a környék iskolai kórusai. A nádudvari éveim alatt volt egy kolléganőm, a magyartanár *Hermanutz Tamásné Zsuzsa*, akitől rengeteget tanultam emberileg és pedagógiaileg egyaránt. Számomra igazi példakép volt hatalmas tudásával, de természetességével, egyenes, szókimondó jellemével is. Ma is úgy gondolom, nagyon fontos, hogy legyenek olyan emberek az életünkben, akikre fel lehet nézni, és a tőlük kapott mondatok mindig továbblendítenek, ha megtorpannánk. Tőle nagyon sok bátorítást kaptam. A Tanítóképzőben volt karvezetés óránk, ahol megtanultuk az alapokat, és amikor levelezőn végeztem a tanárképzőt, Kecskemétre kellett mennem péntekenként, ahol szintén volt karvezetés óránk egy rendkívül jó karvezetővel, ott már négyesórájú korálok is kellett vezényelnünk. A többi már a gyakorlat hozta, illetve nagyon sokat fejlesztettem saját magamat. Bevallom, mindig nagyon féltem kiállni a gyerekek elé, ez nagyon sokáig így volt, de a gyerekeknek persze ez sosem tűnt fel, legalábbis azt hiszem. Amikor 1991-ben elindult az *Ad Libitum*, akkor heti két alkalommal is láthattam *Andit (Pethőné Kővári Andrea – szerk. megj.)* vezényelni, és bár nem állítanám, hogy tudatosan figyeltem a mozdulatait, de akinek van affinitása ebben az irányban, az nagyon sokat tud így fejlődni. Ugyanakkor én a mai napig is, ha készülök egy műsorra a gyerekekkel, otthon bekapcsolom a youtube-ot, elindítom a zenét, kikeresem a számomra példakép kórusvezetők (pl. *Szabó*

Dénes) felvételeit, figyelem a kezét, és gyakorlok. Anditól már harminckettedik éve rengeteget tanulok, nemcsak vezénylés, hanem az instrukciók tekintetében is. Néhány éve elvégeztem az egyetemen is az ének-zene mesterképzést (2018-ban fejeztem be), ahol szintén volt karvezetés óránk, de ott már sok újat nem tanultam, hiszen rengeteg tapasztalat állt mögöttem. Az elmúlt évtizedek során rengeteget jártunk kórustalálkozókra, egyéb zenei rendezvényekre is, ahol láthattuk a legjobb karvezetőket, akiktől szintén sokat lehet tanulni. Nálam tehát ezen a területen sok volt az önfejlesztés, az autodidakta fejlődés is. Valószínűleg az alapja ösztönösen, belülről jött, és arra rakódott rá minden más, ami már a szakmai részével függ össze.

– *Hányt kórust irányíthattál az eddigi pályafutásod során?*

– Nemesnádudvar után jött a gyakorló általános iskola kórusa. Utána Érsekcsanádon is volt kórusom, akiket szintén az első perctől vittem Kiskunhalasra, minősítő hangversenyre, és minden évben arany minősítést kaptunk. Aztán jöttek az ének-zenei általános iskola kórusai, most pedig a Liszt AMI-ban is sikerült egy kamarakórust kapnom. A gyerekevelési szabadságom lejárta után a Gyakorlóban tanítottam, ami teljesen más világ volt, és más feladatokat is jelentett. A szerződéseim határozott időre szólt, utána hívtak, hogy menjek ki Érsekcsanádra tanítani, és átvenni a kórust. Ott remek kórus volt, a nazarénus közösség számomra teljesen új világot és hozzáállást jelentett. Azonnal négy szólam szólalt meg, rögtön tudtam nekik például Bartók-műveket tanítani, CD-felvételt is készítettünk!

– *Szerinted honnan hová jutott az oktatás?*

– Régebben még egyértelműbb, tisztább, harmonikusabb volt minden. Ezek nagy szavaknak tűnhetnek, pedig valahol így gondolom. Létezett tisztelet, és világosabbak voltak a határok. Egyértelmű volt, hogy a szülő dolga támogatni és szeretni a gyereket, a tanár ugyanezt teszi a maga helyén, a gyerek pedig nem akar semmi más lenni, mint gyerek. Nekem akkor minden világosabb volt: nem jobb vagy rosszabb, hanem teljesen más, és most épp ezzel a mássággal kell valamit kezdenünk, de nem nagyon látjuk ennek az útjait. Főiskoláról sem úgy jön ki az ember, hogy fel van készülve arra, hogy a következő évtizedekben követnie kell a pályája összes változását. Én kezdőként még a leghétköznapibb helyzeteket sem tudtam sokszor kezelni, pl. ha a gyerek órán bebújik a pad alá, vagy feltett lábbal eszik órakezdetet követően, és nem dolgozik. Az ilyen esetek megoldását a rutin hozza meg. Szaktanácsadóként is dolgozom, órákat látogatok, és gyakran látom, hogy a

Egy házi kedvenc társaságában

főiskolai hallgatók ugyanezeket a dolgokat megszenvedik. Gyakran úgy jönnek ki a felsőoktatási intézményből, hogy esetleg megvan a szakmájukhoz szükséges összes adottságuk, még hozzá magas szinten, de ennyivel mégsem fognak boldogulni a gyerekek között. Egy szaktanácsadó ilyenkor módszereket mutat, illetve átadja a saját tapasztalatait. Ilyesmire az egyetem és a főiskola nem készít fel, viszont mire ezt az ember a gyakorlatban megtanulja, már sok idő eltelt, ami a gyerek szempontjából káros is lehet. Bennem a mai napig is dolgoznak a kételyek, úgy érzem, voltak helyzetek, amikor máshogyan is reagálhattam volna, vagy jobban kezelhettem volna azt. Még a 90-es években elvégeztem egy mentálhigiénés képzést. Ez nagyon sokat segített például abban, hogy azt mutassam, ami bennem van, és ne más. Ezt hívhatjuk hitelességnek is, ami szerintem az egyik legfontosabb dolog, a gyerek pedig ezt értékeli, mint ahogyan azt is, ha például beismerjük, hogy adott esetben hibáztunk.

– *Intézményt is vezettél. Ez milyen tapasztalatokat hozott?*

– Érsekcsanádon voltam öt évig igazgató. Miután az általam nagyra becsült, zeneszerető *Szepes Lajos* igazgató úr távozott, jeleztek, hogy adjam be a pályázatomat, és meg is nyertem. Nagy létszámú általános iskoláról volt szó, hiszen a lakosság nagyobb részét a nazarénus hívek alkotják, közöttük pedig nem ritka az 5-10 gyermeket nevelő család sem. Az intézményvezetés egészen új feladatot jelentett. Miután letelt az öt évre szóló mandátum, a semmiből közölték velem, hogy már nem én vagyok az igazgató, a tanévben viszont már benne jártunk. Ott kellett maradnom tanítani, ez végül még négy évig tartott,

ami alatt mindent tanítottam: éneket, kórust, önismeretet, etikát, honismeretet, voltam gyermekvédelmi felelős, minden feladatot elvégeztem, amit rám osztottak. Persze, közben már nagyon kerestem más munkahelyet, de sokáig nem jártam sikerrel. Végül 2011-ben történt a nagy váltás Baján, az ének-zenei általános iskolában, akkor került át az intézmény a Szent László ÁMK-hoz, megszűnt alapítványi iskolának lenni, *Makkai Kati* nyugdíjba vonult, ill. az akkori másik énektanár is elment. Jelentkeztem, és sikerült. Akkor került oda *Pethő Attila* is, előbb csak tanítani, a második évben pedig már ő lett az tagintézmény-vezető. Maig is életem legjobb munkahelyének tartom az ÉZI-t, az akkori tantestületével, zeneiségével, légkörével együtt. Pici, családias iskola. *Pethő Attilával* nagyon jó együtt dolgozni a zenéhez való hozzáállása és az embersége miatt, mindig egyformán gondolkodtunk sok mindenről. Az ÉZI-ben ismét vezettem kórusokat, illetve bejött még színfoltként a székelyudvarhelyi testvériskolával való régi kapcsolat, sokat jártunk egymáshoz. Ezek nagyon jó élmények voltak a kórus és az emberi kapcsolatok miatt is. Az ÉZI-s időszak kb. kilenc évig, az újabb vezetőváltásig tartott, akkor egy idő után én is továbbálltam a Liszt AMI-ba, ahol ma szolfézst tanítok.

– *Milyen sikereket értél el a különféle kórusokkal?*

– Az érsekcsanádi kórusral több találkozóra eljutottam, és ahányszor kértem minősítést, mindig arany minősítést, sőt egyszer Év kórusa címet is kaptunk. Az ÉZI-s kórusral sokat léptünk fel Székelyudvarhelyen, ez ugyan nem minősítő kórustalálkozó, de mindig volt szakmai zsűri, amelytől rendszeresen jó visszajelzést kaptunk. Időnként igenis fontos megmérettetni magunkat. A gyerekek miatt is, de a karvezetőnek is kell visszajelzést kapnia arról, jól végzi-e a munkáját. Együtt énekelni ugyan klassz dolog, ezt mindenki megérezheti, de a szakmától érkező visszajelzés más műfaj. Egyszer sikerült az ÉZI-s kórust elvinni Szekszárdra, a regionális *Éneklő ifjúság* minősítő hangversenyre, ahol kiemelt arany minősítést kaptunk! A Liszt AMI-ban tavaly kaptam kórust, másfél éve dolgozunk együtt a gyerekekkel, akik persze évről évre cserélődnek. Megbeszéltük, hogy márciusban elmegyünk Szekszárdra, és megpróbáljuk velük is a minősítést. Ezek a gyerekek nem énekesek, hanem hangszeresek, és kevesen is vannak, kb. tizenketten, ami inkább kamaracsoport, de Érsekcsanádön szolfézs helyett szintén elkezdtem kórusfoglalkozást tartani a hangszeres gyerekeknek, ők is vannak tizenketten, és

ugyanazokat a műveket tanítom meg nekik. Néhány összeéneklés után meglesz az összevont kórusunk.

– *Mi lesz a sorsa a hosszú évekig sikeres Éneklő ifjúság találkozónak?*

– A jelen állapotát leginkább a járvány számlájára írják, bár ezt én nem feltétlenül tartom igaznak. A gyakorló iskola tornacsarnoka a város legjobb akusztikával rendelkező terme, ezért készülnek ott a CD-felvételek is, és ezért tartottuk mindig ott az Éneklő ifjúság találkozót. Utána jött a covid, amikor minden leállt és bezárt, és nem történt semmi. Tavaly már kezdtek nyiladozni az épületek és a programok, a Gyakorló azonban még mindig nem merte a bizonytalan helyzet közepette vállalni a szervezést, pedig írtunk egy körlevelet az énektanároknak, hogy felmérjük, mekkora lenne az érdeklődés. Kiderült, hogy három-négy kórus szívesen jönne, ezért hívtam még néhány népdalkört is, és ebből kerekedett ki a *Dalos délután* a Turisztikai Központban, ahol végül is hét együttes énekelte együtt, klasszikus kórusműveket és népdalcsokrokat. Szerintem nagyon józú délután volt, meg tudtuk mutatni, mivel foglalkoztunk addig, nagyon jó volt a hangulat, jó érzéssel távozott mindenki. Nem tudom, ezt idén sikerül-e megismételni. Egyelőre kiküldtem a körlevelet, és várom a válaszokat. Nem szeretném, ha megszűnne az Éneklő ifjúság, mert ez a város ennél többet érdemel. Bár nem vagyok bajai, de ennyi év után már része lettem a városnak, és úgy érzem, az erkölcsi kérdés, hogy valaki képes-e elkötelezetten végezni a munkáját. Számomra fájdalmas, ha nem tudunk együtt dolgozni azon, hogy ebben a városban, ahol kitűnő a zenei képzés, van már egy remek szimfonikus zenekar is, vannak jó hangszeres tanárok, érdeklődő fiatalok, és lenne elég lehetőség is, nem akarunk munkát befektetni egy ilyen rendezvény megszervezésébe. Hiszem, hogy lesz idén is egy Tavasz Énekes Találkozó!

– *A Filharmónia diákkoncertjeinek szervezése viszont sikorsorozatnak nevezhető.*

– Már nem is emlékszem, mióta tart, vagy ki

kezdte el. Nyilván ők maguk jelentkeztek be a városba, aztán néhány éve úgy látták egyszerűbbnek, ha lesz egy helyi szervező, és engem kértek fel, mivel sok iskolával volt kapcsolatom. Nekifogtam, és egy idő után teljesen természetessé vált ennek a szervezése is. Évente három alkalom: ősszel, februárban és áprilisban jönnek Pestről és Kecskemétről a legkülönbözőbb összeállítású együttesek, énekesek, és adnak koncerteket általános, illetve középiskolás gyerekeknek, egy tanórányi keretben. A zöme nagyon színvonalas hangverseny, megfizethető áron. Ma is, amikor tudjuk, hol tartanak az árak, és mennyibe kerül egy könyv, színház- vagy hangversenyjegy, 1900 forintért három koncerten vehet részt a gyerek: ez igen barátságos ár. Nehezen indult, de a végére már 250 jegyet stabilan értékesítünk, jönnek diákok a Gyakorlóból, a Szent László ÁMK-ból, az Újvárosi Általános Iskolából, a III. Béla Gimnáziumból, az ÉZI-ből és most már nagy örömmre a Szent Balázs Katolikus Általános Iskolából is, ahol óraadóként tanítok. Jó, hogy legalább évente három alkalommal ilyen stílusú zenét is hallhatnak a fiatalok élőben, mert teljesen más élményt jelent ez, mint pl. egy énekórán ugyanazt felvételről hallgatni.

– *Mit tapasztaltál hosszú pályafutásod során, mit adott hozzá a gyerekek neveléséhez, személyiségéhez a zene, az éneklés?*

– Az ÉZI-ben heti négy énekóra adatott meg, ami sok szempontból ajándék: több zenét lehet megmutatni, nyilván több zeneelmélettel is lehet foglalkozni, bár ez nem épp a gyerekek kedvence. Számomra a zenehallgatás olyan különleges része a zenével való foglal-

A városi kitüntetés átvétele után Nyirati Klára polgármesterre

kozásnak, oktatásnak, amikor a zenét hallgató külön egységet alkothat a zenével. Az ÉZI-ben lehetőség nyílt arra – bár próbálom máshol is, csak heti egy énekóra esetében erre sokkal kevesebb az idő –, hogy zenehallgatásra szoktassam a gyerekeket úgy, hogy csak a zenére figyeljenek, minden mást kapcsoljanak ki, csak a zene és ő legyen. Voltak olyan élményeim, hogy elindítottam egy zenedarabot, és a gyerek elkezdett sírni. Vagy elaludt. Vagy megnyugodott. Vagy felvidult. Ezt mind a zene hatása hozhatja ki belőlük. És ha a gyerek erre képes, és olyan a közösség is – szerencsére voltak ilyen osztályok –, akkor erre lehet jól reagálni, elhangozhat egy-két megfelelő mondat az adott helyzetre alkalmazva, ami már nem a zenéről szól, de a zene eszközével történt. Így derülhet ki pl., hogy egy gyerek gyászol, és a zene segített ezt feldolgozni. Ilyesmi többször előfordult, és persze vannak a kórusélmények is, amikor megszólal a harmónia. Nemcsak felnőttként éltem meg az Ad Libitumban azokat a ritka pillanatokat, amelyeket nevezhetünk katartikusnak: nekem ez tényleg megadatott néhány alkalommal. A gyerekekkel másként élem meg, de a gyerek is érzi, látni rajta, sőt, valahogy ki is fejezi az érzéseit. Előfordult olyan is, hogy egy régebbi tanítványom keresett meg, és kért, hogy küldjek neki zenét, mert elkezdett klasszikus muzsikát hallgatni, és tetszik neki. Ekkorra értek be az énekórák, nála később jött a hatás. Mostanában sok ilyen impulzus ér. Vagy Érsekcsanádon a szülők hozzák kórusra a gyerekeiket, és elmondják, hogy amikor ők jártak a kórusomba, az nekik milyen sokat adott, sőt, szívesen ott is maradnak a próbákon, és hallgatják. Ezeket én ajándéknak élem meg. A világ változik, de van, ami örök: a jó zene mindenképpen az.

– *Nemcsak az énekhangod szép, de azt is jó hallgatni, amikor beszélés. Sosem akartál ezzel kezdeni valamit?*

– Dehogynem. Mint minden kislány, én is szerettem volna színésznő lenni. Nagyon szerettem a verseket, kicsi korom óta verset mondtam sőt, ha tehetem, mondok ma is. Már felnőttként mondták, hogy jó az orgánomom, jó engem hallgatni. Megfordult a fejemben a szinkronszínészet is, de elvettem az ötletet. Szívesen csatlakoztam volna akár a Bajai Fiatalok Színházához is, de én mindig reggeltől estig tanítottam, és egyszerűen nem fért bele több elfoglaltság az életembe. De talán a nyugdíjas éveimben tudok majd ezzel az iránnyal is foglalkozni, vagy ha bárki megkeresne valami jó feladattal, azon is elgondolkodnék. Dolgoz-

tam régebben a Bajai Rádióban is, kíváncságműsort vezettem, híreket olvastam.

– *Megalakulása óta tagja vagy az Ad Libitum Kórusnak. Belső készítés volt, hogy felnőttként is énekelj kórusban?*

– Tanítóképzősként jártam a Liszt kórusba is. 1991-ben született Dorka lányom, és az év novemberében kezdődött a toborzás az Ad Libitumba. Elmentem az első alkalomra, amikor még csak néhányan voltunk, ezért én a lányom születéséhez kötöm az Ad Libitum születését. Akkor még az ÉZI-ben tartottuk a próbákat, utána pedig a város különböző pontjain. Az alapítótagok közül mára nagyon kevesen maradtunk, én vagyok az egyikük. Harminckét éve tart ez töretlenül, és nagyon sokat adott: a legőszintébb barátságokat, szakmai fejlődést, rengeteg közösségi élményt, világszárast, hiszen számos olyan helyre jutottam el, ahová másként biztosan nem sikerült volna. Azt szoktam mondani: nálam a család és a barátok után a kórus következik.

– *A gyerekeid milyen irányt követtek?*

– Mindketten a gyakorló általános iskola zenei tagozatára jártak (akkor még volt ilyen). A fiamnak rendkívül jó hallása és remek hangja van. Kamaszkorában együttest alapított, megtanult gitározni. Manapság már édesapaként a gyerekének gitározik, aminek nagyon örülök. Nem zenész lett, más utat választott. Sopronban végzett vadgazda-mérnöként, a Mecsek Zrt.-nél dolgozik, és most elkezdte a jogi egyetemet is. Hobbiból zenél, de napi szinten, és verseket is napi szinten olvas. A lányom énekel a bélás kórusban és a fiam együttesében, neki is jó hangja van, ő is a fiának énekel most nap mint nap. Szociálpszichológus lett, jelenleg családterápiát tanul. Úgy érzem, amit mi szülőként adhatunk nekik, azt ők egy másik szinten ugyan, de továbbviszik.

– *Vannak olyan egykori tanítványaid, akik követtek a pályán?*

– Nem biztos, hogy engem követtek, követnek, de remélem, adtam valamit a döntésükhöz. A teljesség igénye nélkül: kollégám most a Liszt AMI-ban Horváth Katalin fuvolanár, akit a gyakorlóban tanítottam. Felső Dorottyá, egykori csanádi tanítvány jelenleg zongoratanár, Csilics Emma, akit az ÉZI-ben tanítottam, főiskolai hallgató ének-zene szakon, Kerekes Sámuel (szin-

Az újabb generáció a legnagyobb öröm

tén egykori ÉZI-s diákom) a Zeneművészeti Szakközépiskolában tanul majd tovább.

– *Milyen elismerések értek a pályádon?*

– Emberi-szakmai elismerések a hétköznapokban bőven értek, gyerekek, szülők, kollégák részéről, illetve olykor-olykor a minősítőkön is. Mást nem kaptam, a jelenlegin kívül, ami számomra meglepetés volt, és mélyen meg hatott. A Baja Város Kultúrájáért kitüntető díjban a legnagyobb része nyilván a zenének van, de azért egyebet is képviselek, hiszen több mint egy évtizede zsűriek versmondó, mesemondó, népdaléneklési versenyeken, és magam is szerveztem több ilyen. Hiszem, hogy ezek is mind beletartoznak ebbe az elismerésbe.

– *Mit szeretnél még elérni?*

– Nagyon szeretnék a jelenlegi kórusommal még eredményeket elérni, ehhez azonban az kell, hogy a gyerekek jöjjenek, és szeressenek énekelni. Ma már ezt egyre nehezebb kihozni a fiatalokból, de az a vágyam, hogy ezt még, amennyire lehet, át tudjam adni. Napi szinten megélem, hogy egyre több energiát kíván megértetni a szülőkkel, hogy ez jó és fontos, hiszen az érzelmi intelligenciát táplálja, a gyerek pedig csak nyer vele, ha ebben támogatjuk. Az ókorban nem véletlenül volt teljesen természetes és életszerű, hogy valamilyen szinten mindenki foglalkozott zenével: aki nem tudott hangszerezen játszani, énekel, és ha ő maga nem, akkor a szolgálja, ő pedig hallgatta. Mert a zenével való foglalkozás jobbá teszi nemcsak a lelket, az embert, hanem a világot is. ■

A sherry és a tokaji (utóhang) A tokaji rokonsága

Pencz Rudolf

■ Az aszú jellegű borok a görög vidékekről származnak (a Cipruson ma is természetesen *commandaria* talán a legrégebbi aszúféle). A középkorban e borok óriási presztízst élveztek, legnagyobb hírnévre a peloponnészoszi Monemvasia városából származó *malvázia* jutott. Velence e szőlőt a XIII. században megtelepítette Kréta szigetén, saját birtokán, s nagy forgalmú távolsági kereskedelmet folytatott vele. Az erős és édes „*krétai bor*” fogalom és mérce lett, így másutt is próbálkoztak a reprodukálásával. Ez a borkészítési eljárás valószínűleg igen korán eljutott a Szerémségbe is, ahol a Tarcal-hegység (Fruška Gora) lejtőin az éghajlati adottságok különösen kedveztek a bogyók természetes töppedésének. A Szerémség már a római korban is szőlőiről volt híres. A Száva-szentdemeteren született *Probus* császár már csak *újratelepítette* itt a szőlőket, 200 évvel azt követően, hogy azokat kivágták, hogy ne konkuráljanak az itáliai borokkal. Az Árpád-házi királyok alatt francia szőlőművesek a Szerémséget a korabeli Európa leghíresebb borvidékévé tették, amely Mátyás király alatt hágott fénykorának zenitjére.

Magyarországon innen terjedtek szét máig ismert szőlőfajtáink, a *furmint*, a *sárga muskotály*, az *ezerjő*, a *kövidinka*, a *bakator*, a *szlanka* és a *kadarka*, egyrészt Ménes-hegyalja-Érmellék-Bereg, másrészt Villány-Szekszárd-Duna-mente irányban. Az is ismert, hogy a Szerémségben készített *főbor* válogatott, betöppedt, s részben aszúsodott szőlőből készült, a mai szamorodninak megfelelő bor volt (illetve az ma is: *Maurer Oszkár* készít rizlingből, olaszrizlingből, sárga muskotályból szerémségi főborokat, olykor saját élesztővel 15% alkoholra, 200 g/l maradékukorra kieresztve).

Amikor a Szerémség török kézre jutott, az elmenekülő vincellérek közül sokan Tokajban telepedtek le. Innen datálódik Tokaj fellendülése – de fontos tudni, hogy Tokaj ekkoriban már a Szerémséggel versengő borvidék volt! Az aszúborok készítését (a főbor megnevezéssel együtt) szerémségi szőlőművesek vitték magukkal, talán már 1224-ben, amikor az első kettő Tokajba költözött, ahol ekkor már virágzó szőlőművelés volt, lévén az első latin „*vinitorok*” még a XII. században telepedtek ott le. De már maguk a honfoglaló magyarok is folytattak keleti típusú szőlőművelést a Tisza és Bodrog berkeinek fáira felfuttatott szőlőkön.

A Partiumban fekvő Ménesi (Ménes-magyarádi vagy Arad-hegyaljai) borvidék az Alföldből hirtelen magasba szökő Zarándi-hegység lankáin terül el. Az északi szelektől jól védett ménesi részen a Maros közelségéből adódó őszi ködök és a hosszú, napos vénasszonyok nyara kedvező feltételeket teremt a botritisz kialakulásához. A termőréteg sokszor nagyon vékony, a szőlők néhol a sziklás kőzetből bújnak elő. Ez a ménesi vörösborok világa – a kadarkáé, amit itt *skadámak* mondanak (ahogy Baján is igazából kadárnak mondjuk), egyértelműen utalva annak eredetére (Shkodra-tó).

A Szerémségből idetelepülő vincellérek a kadarkával együtt az aszúkészítést is meghonosították Ménesen. A tüzes és édes ménesi vörös aszú századokon keresztül Európa sok országában örvendett nagy keresletnek, *Fényes Elek* (1807-1876), a magyar statisztika megalapítója szerint „*a ménesi minden más aszúboroktól jelesen különbözik, s csak a malagaihoz hasonlítható, kivéven azt, hogy a ménesiben oly szurokszag nem uralkodik, mint az ó-malagaiban.*” Ugyancsak ő mondta, hogy „*a ménesi annyira elhíresedett, hogy sokan még az ős-tokajinak is eleibe teszik.*” E virágkornak a filoxéra vetett véget.

Ménesen nagy gondot fordítottak a magok eltávolítására, amikor a szemeket téstává taposták. Ezután „*ahány fertály volt az aszútészta, annyi fertály finom jó vörös bor töltetik red.*” Tokaji mérték szerint ez erős 5 puttonyosnak felel meg. Leginkább óborral, sőt, ha lehetett, édes óborral öntötték fel, jobb években néhol csak újborral, ám „*ekkor az aszú edesebb ugyan, de nem oly zamatos, nem oly kellemes illatú.*” Ezután hat hétig naponta felkeverték, gondosan kiszedve a maradék szőlőmagokat. Utána 8-10 hónapig már csak kéthetente keverték, míg az aszútészta egy tömeggé össze nem állt a bor felszínén. Aztán e csendes állapotban hagyták mindaddig, míg a téstá közepén megjelenő repedések nem jelezték,

hogy az aszúbor kiforrott, le lehet ereszteni. Az eredmény egy sűrű szövésű, telt és tüzes, 15-16% alkohollal és kerek savakkal bíró, feketébe hajlóan sötét színű, édes vörösbor lett, amelyből a botritisz szegfűszegre emlékeztető fűszeres aromákat csalt elő.

E csodás aszú ma már sajnos nem készül, de a Ménesi-borvidék feltámasztójának, *Balla Gézá*nak szamorodni-eljárással készülő *kadarisszima* borát kóstolva képet alkothatunk róla. (Több más érdekes bor is terem e borvidéken, pl. az őshonos *magyarádi mustosfahér*, amely vesevelőhöz jobban illik, mint bármilyen más.)

A Fertő-tó parti Ruszt (Rust) városában viszont szerencsés módon máig fennmaradt az aszúkészítés hagyománya, amelyet a „*Cercle Ruster Ausbruch*” társaság őriz féltő gonddal. Ruszt már 1681-ben 500 akó aszúbor fejében váltotta meg városi szabadságát I. Lipóttól, borainak eredetvédelme pedig 1524-re nyúlik vissza, amikor Mária királyné megengedte, hogy „R” betűt egészenek hordaikra. E vidéken a Fertő-tó víztükrének párja kedvez a botritisz kialakulásának, a Lajta-hegység pedig véd a hideg nyugati szelektől. A vénasszonyok nyara jellemzően hosszú, a talajviszonyok változatosak, a régi dűlőbeosztás fennmaradt a 450 ha területű borvidéken. Az aszú alapja többnyire furmint, de olaszrizling, sárga muskotály, *chardonnay* is előfordul. Több szüreti menetben egyenként „tördelik ki” a fürtökből az aszúszemeket, innen az *Ausbruch*, az aszú német neve. A megkövetelt minimális cukorfok 27 a törvény, de 30 a *Cercle* előírása szerint! Az aszú a tokajijhoz hasonlóan készül, de az aszúszemek felöntése legalább *Spätlese*

Az ausztriai Ruszt egyik büszkesége, az Ausbruch

minőségű, azonos dűlőből származó musttal történik és tovább tartják rajta. Kevésbé gyümölcsös, inkább rusztikus jellegű, marcipános, édes rozskenyeres (bródig) ízjegyeket hordozó aszú készül így, melyben párosul a kiemelkedő édesség (200 g/l fölötti cukor rendszeres) és savak (8-11 g/l, ami igen magas). Ez az édes borok nagyszerűségének titka: elegendő sav, hogy ne legyen émelyítő és elég cukor, hogy ne legyen savanyú. Meglepően megfoghatatlan minőség.

Ha az év a botritisznek nem is kedvez, jó jégbor még készülhet. Az osztrák bortörvény egyébként a német minősített borok (Prädikatsweine) osztályozását vette át (amit lentebb bemutatunk), de az *Ausbruch*-ot külön kategóriaként, mint sajátos ruszti *Trockenbeerenauslese*-bort (TBA) emelte be. TBA készül azonban a Fertő-tó más részein is, pl. a Fertőzugban (Seewinkel), ahol a talajviszonyok sós ásványosság formájában jelennek meg ennek az olaszrizling alapú aszúnak az ízében.

A szerémségi magyar borászat feltámasztója, Maurer Oszkár véleménye szerint a rizling, a német szőlőfajták a legnagyobbja a Szerémségben volt őshonos, s innen telepítették át a rómaiak a német Rajna és Mosel vidékére. Ez kétséges, de római eredete jól ismert a Mosel-menti szőlőművelésnek, amelyet a korai középkorban aztán szerzetesek lendítettek fel. Kora tavasszal útnak indulván, ahol azt látták, hogy a hó legelőször olvad el, oda ültettek szőlőt, így telepítették be a meredek hegyoldalakat.

A Mosel mentén egyes helyeken kiválóak a botritiszes aszúsodás adottságai. Ezek ugyanis különösen kedvezőek ott, ahol egy hidegebb vízű kis folyó torkollik egy melegebb vízű nagyobbba, mert így biztos a köd képződése. Ilyen van Tokajban (Tisza és Bodrog), Sauternes-ben, ahol a Ciron folyócska ömlik a Garonne-ba, illetve a Moselnél, ahol a Saar és a Ruwer sietnek beléje. A védelemről pedig a Moselt szűk völgybe szorító Eifel- és Hunsrück-hegység palavonulatai gondoskodnak. Minőségben, mennyiségben megfelelő botritiszesedés így is csak ritkán, 10 évből 2-3 évben következik be. Jóval gyakrabban és több helyütt fordul elő meleg, száraz őszi évszakban a szőlőszemek nemesrothadás nélküli betöppedése. Ennek megfelelően állapították meg a moseli borok differenciált palettáját.

A *Spätlese* (kései szüret) 16,5-18 mustfokkal szüretelt, száraz vagy félszáraz bor. Az *Auslese* (válogatás) 18-20,5 mustfok melletti tökéletes érettségben szüretelt fürtökből készül, szintén száraz, félszáraz, citrusos, ananászos ízjegyekkel. Botritiszes nemesrothadásra átesett aszúszemek belekerülhetnek.

A *Beerenauslese* (BA, szemválogatás) édes borához már nem fürtöket, hanem teljes érettségű vagy túlrett szőlőszemeket szednek, 22-25 mustfok mellett. A botritiszes aszúszemek jelenléte erős kíváncsi, de nem követelmény. A *Trockenbeerenauslese* (TBA, aszaltszemválogatás) boroknál ez már előírás, kizárólag ezekből készül, melyeket több szüreti menetben gyűjtögetnek össze, a minimálisan elvárt 29 mustfok mellett.

Megesik olykor, hogy egészséges, ép szőlőfürtök az első téli fagyokat is megérik (ez sem rendszeres, ám a mesterséges mélyhűtés Németországban tiltott). Ebből készül az *Eiswein* (jégbor), legalább 22 mustfok mellett, gyakran reduktív technológiával. Aszúszemek jelenléte itt nem kívánatos.

A moseli aszúnak lényegében a BA és a TBA tekinthető, kivált ez utóbbi igen ritka. Nem is aszújáról lett a Mosel híres, hanem légiesen könnyed és aromás rizlingjéről. Karcsú test, kevés alkohol, széles spektrumú, gazdag, üde és finom savkészlet, zöldalmás, szőlős és florális aromajegyek, csodás virágos buké, éteri lehelete a palának, melynek nyiladékaiban gyökere oly mélyre hatol – az *északi stílusú* bor mintapéldánya.

Itália számos vidékén gyakorlat, hogy a leszüretelt fürtöket hónapokig, többnyire a hűvös előtti nagyhétig szellős helyen, szalmára, gyékényre fektetve aszalják és ebből a mazsolásodott szőlőből készítik az édes bort. Ez a *passito* vagy *vin santo* (a szent jelző a nagyhétre utal). Fehér szőlőből készülnek, a toszkán vörös *fogolyszemű* kivételével. Az olaszok az ebéd befejezéseként mandulás kekszet mártogatnak a *vin santó*-ba. Jeles szokás, követésre méltó, de e borok a tokajhoz képest sok izgalmat nem tartalmaznak. Ezek ugyanis nem botritisszel aszúsodott, hanem töppezett szemekből készülnek. Kiemelkedik közülük azonban a trentinói *vin santo di nosiola*, melyet a Valle dei Laghiban (Tavak völgye), a nosiola nevű őshonos szőlőből készítik (mogyorót jelentő nevéből eredhet a *mazsola* szavunk). A szemek töppezése itt a Garda-tó felől fúvó szellőben kezdődik, majd az aszalórácsokon nagyhétig tart (35 cukorfokig), miközben a szemeken megtelepszik a botritisz. A must három évig erjed hordóban, tavaszunként újra és újra megindul az erjedés, majd még két évet tölt hordóban, míg

A Partium legnevesebb magyar borásza, Balla Géza

elkészül a bor, 16% alkohollal és 160-200 g cukorral (10 l bor 1 mázsa szőlőből). A nemespenésznek köszönhetően e bor ízvilága igen komplex, magas sava révén nagyon hosszú életű.

Friuli tartomány borvidékei Itália legelismerettebbjei közé tartoznak, aszúiról azonban kevesen tudnak. A Ramandolo DOCG borvidék csak 40 ha. A *verduzzo* szőlő fürtjeit a tőkén hagyják aszalódni, néha decemberig, botritisz előfordul, de nem preferálják. Bora 14% szeszfokkal, 80-90 g/l cukorral aszalt kajszis, mandulás, mogyorós, gesztenyés, mézes ízjegyeivel tűnik ki. E borvidék is eléggé eldugott Nimis és Tarcento község határában, de a „tokaji unokatestvérének” nevezett *picolit* termőhelyeit még nehezebb megtalálni, mert bár 60 ha-on terem, de eléggé elszórtan. A *Picolit* DOCG borvidék a Colli Orientali DOC-kal egybevágóan Tarcento és Buttrio között, a szlovén határ mentén terül el (központja Cialla). A *picolit* őshonos fajta, rossz természeti tulajdonságokkal rendelkezik, rossz kötődése okán terméshozama is kicsi, ami viszont egyfajta természetes terméskorlátozás, így izkoncentrációja magas. Ennek köszönhetően akár a tőkén hagyják töppedni fürtjeit (botritisz előfordul, de ritka), akár szalmán aszalják a leszüretelt fürtöket, lágy florális aromákat, őszibarackos, kajszis és körtés ízjegyeket, vadvirágos bukét felmutató nemes és unikális bor lesz belőle. A XVIII. században királyi udvarok hírneves bora, a pápa és a császár asztalán rendszeres volt. Az 1970-es években az illegális háziasítások nagyon megtépázták renoméjét, amelyet csak lassan nyer vissza. Egyelőre keresi saját igazi stílusát, de nehezen találja a számos különböző stílus között, melyekben ma készül. Az biztos, hogy 15-16% alkoholja és 5-7 g/l sava mellett 100-120 g/l cukorral kiváló egyensúlyt képez.

Van még sok aszúbor, de a teljeskörűség nem lehet célunk, és a többihez nincs is személyes tapasztalatunk. Márpedig a rajnai bordal szerint: „*probieren geht über studieren*”, azaz: kóstolni kell, nem okoskodni.

Fejezzük be egy bajai vonatkozással!

Ha az aszú a borok királya, akkor az egyszerű muskotályos bor az ő derék közvitéje. Közük a *decsi szagos*, a sárközi szőlőhegyek régi szőleje. E bor évtizedekig méltatlan módon Csipkerózsika-álomba kényszerült (bár nekem sok éven át volt), mígnem az utóbbi években helyi borászok új életre keltették. Az előző századforduló neves bajai elbeszélője, *Bodrogi Lajos*, aki többnyire önéletrajzi ihletettségű elbeszéléseiben az 1840–1890 közti időszak bajai életét, hangulatát elevenítette és örökítette meg, megtörtént eseményekre alapozva, a decsi szagosról mint elsőrangú presztízzsel bíró, messze földön keresett borról emlékezik meg *A vízi ember leányai* című elbeszélésében.

„Százszámra állottak a hordók a Proválián, telve valamennyien **decsi muskatállal**, bátai fehérrel, szekszárdi pirossal, pécsi pe-

A Ménesi borvidék a romániai Partiumban

csenyeborral. Ami bort Tolna-Baranya megtermett, ami búzát Bácsország keresztjekbe kötött, kocsin, hajókon mind a Prováliára került, oda a Sugovicza partja mellé, hogy mélyenjáró, feketére kátrányozott, szépen kifestett orrú hajókon vonszolják fel Pestre, Győrre, Pozsonyba. Oh, a Provália – az a lejtős partú térség ott a telecskai domb alján!

Mély pincéjű apró házikókkal szegélyezve, kiköveztve nagy durván harsányi fejtett kövekkel, a Provália volt az alvidék stífolder nadrágos svábjának, kékbeli magyarjának, vörös sapkás szerbiánusának a búza- meg a bor-börzéje sok-sok esztendőn át, míg a vasút Szabadkán keresztül másfelé nem terelte az Isten áldását.”■

Dr. Szentjóni Szabó Tibor emlékére

■ *Megrendüléssel értesültünk róla, hogy 2022 végén, hosszabb betegeskedés után, 83 éves korában elhunyt DR. SZENTJÓBI SZABÓ SZABÓ TIBOR, a bajai Tóth Kálmán Gimnázium és Szakközépiskola (a mai Szent László ÁMK jogelődje) nyugalmazott tanára, korábbi igazgatója. A városszerte köztiszteletnek örvendő pedagógus korábban lapunknak is gyakori szerzője volt, és – bár nem voltak bajai családi gyökerei – számos országos, regionális és városi szervezetben vállalt magas tisztségeket, egyebek mellett a Bajai Városvédő és -Szépitő Egyesület elnökeként is tevékenykedett Pályáját utóda, a Szent László ÁMK mai igazgatója méltatja. Szerkesztőségünk ezúton fejezi őszinte részvétét az elhunyt családjának, nyugodjék békében!*

Hajdók Róbert

■ Dr. Szentjóni Szabó Tibor 1962-ben szerzett középiskolai tanári oklevelet a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen. Egész életpályája az oktatásügyhöz kötődik. Házassága révén került Bajára 1971-ben: felesége, *Drégelyi Zsuzsanna* is pedagógus. Két felnőtt gyerekük és négy unokájuk van. 1971-től 1992-ig (nyugdíjba menetelégig) volt a bajai Tóth Kálmán Gimnázium és Szakközépiskola igazgatója.

Az iskola életében sok profilváltozás volt: gimnázium, vízügyi szakközépiskola, gépész szakközépiskola, vízügyitechnikus-képzés, gépészmérnök-képzés, külföldi diákok technikusképzése, mára egyházi fenntartású intézmény lett belőle. Érkezésekor az épületben óvoda, általános iskola és kollégium működött (ezek nem voltak szerves részei az iskolának). Épületcserével sikerült egységes intézménnyé szervezni az iskolát, melynek nevelő hatása is javult. A tárgyi, tantervi, személyi feltételeket mindig összhangban vizsgálta. Érdeme a munkaerő-gazdálkodásban, hogy előrelátó

tervezés eredményeként senkit nem tett munkanélkülivé. A Vízügyi Igazgatóság segítségével (bázisüzem) minden helyiséget az oktatást kiszolgálóvá alakított. Ezeknek költségei nem terhelték a városi tanácsot, önkormányzatot. Kitűnő adottságú iskola lett mind az épület, mind a személyi állomány tekintetében. Egységes testületé szervezte a szaktanárokat és a kollégiumi nevelőtanárokat.

A bázisvállalattal az együttműködés gerincét azonban a piacépes szakemberek nevelése jelentette, már akkor a duális képzés keretében. A mérnökök segítettek a tankönyv keretein túli új eljárások (technika, technológia, pénzgazdálkodás, vezetési ismeretek) gyakorlatban történő bemutatásában, magyarázatában. A tanulók kb. 50–60%-a nem helyi lakos volt, hanem a megye különböző településeiről érkezett. Képzési, nevelési feladásaik tehát kisugárzott a megyére is. Intézkedéseit előrelátóan úgy tervezte, hogy a későbbi profilváltozások alkalmával ne kelljen bontani, megsemmisíteni, hanem továbbfejleszteni lehessen.

Előttem az utódom:

Dr. Szentjóni Szabó Tibor (balra) és Hajdók Róbert

A testnevelést és sportot a többi tantárggyal azonos rangra emelte. Elsők között épített modern eszközökkel felszerelt kondicionáló termet a kollégisták és más diákok szabadidejének eltöltéséhez. A minősített sportolónak, akik egyéni edzésterv szerint edzettek, tanórai hiányzását nem vették figyelembe negatívumként, hanem az edzési távollét alatt tanított anyagot a kollégiumi szaktanárok egyeztetett időben tanították meg.

Több sportmérkőzésen szerzett tapasztalat alapján megállapította, hogy a nézőként jelen levő tanulók nem ismerik a játékszabályokat, nem figyelnek a mérkőzésre, zajonganak. Felhívta erre a testnevelők figyelmét, és azt kérte tőlük, hogy a tantervben előforduló sportágak szabályait tanítsák meg. Hívják fel a figyelmet,

hogy a játék mely pszichológiai pillanataiban, milyen módon kell buzdítani, mert azok rossz esetben saját a csapatra gyakorolnak rossz hatást. Ezzel talán sikerült valamivel javítani a tanulók sportműveltségét.

Inspirálta a tanárokat, hogy ötleteiket, tapasztalataikat pályázatokban, szakkikkekben írják meg, alkotásokban formálják meg. E biztatás hatására a megye legtöbbet publikáló testülete lett a Tóth Kálmán tanári kara. E munkában maga is élen járt, kb. 90 publikációja jelent meg. Több előadást tartott országos értekezleteken, kétszer meghívta az Országgyűlés környezetvédelmi bizottsága, ahol korreferátumot tartott a környezettudatosságra nevelés lehetőségeiről az iskolában és a lakosság körében. Szakértőként módszertani megbeszéléseket szervezett a megye matematika szakos tanárai számára a tantárgy nevelési lehetőségeinek feltárására. Többször találkozott a megye középiskolás diákjaival, ahol a matematika műveltség tartalmáról beszélgettek. Meghívták a Kecskeméti Tanítóképző Főiskola Tudományos Diákköri összejövetelére, ahol Rousseau és Szentjóni Szabó László (mellékági őse) irodalmi kapcsolatáról kérte tőle előadást.

A nevelésről azt vallotta, hogy az nem különálló eljárás, hanem kisugárzás magunkból, életvitelünk, munkánk, a diákok felé, akiket munkatársként is kezelt. Ez volt az alapja annak, hogy nevelőmunkája a tanórákon kívülre is kiterjedt. Az egy településről jött diákokat az osztályfőnökkel összehívták, s az volt a feladatuk, hogy településük építészeti, természeti, gazdasági, műemléki, népszokásbeli értékeiről egységes tablót készítsenek. Ez is a tanulók közötti kohéziót erősítette.

Kérte és elvárta, hogy a problémás esetekben a tanár, a tanuló és a szülő együttes jelenlétében elemezzék a problémákat. Először a diák mondja el, mi okozza a problémáit. A gyakorlatban alkalmazta, amit *Apáczai Csere János* megfogalmazott: „Az iskola a tanulótanúk-szülők rendezett közössége.” Más alkalommal a végzős osztályokból irodájába kérette a példás és jó tanulókat. Közölte velük, hogy kapnak egy maguk által választott szabad napot, hogy visszamenjenek volt általános iskolájukba, s az ottani igazgató engedélyével a nyolcadik osztályosoknak saját tapasztalatok alapján adjanak tájékoztatást az iskoláról. Az akció eredménye beiratkozásakor volt mérhető: e személyes kontaktusok alapján növekedett a jelentkezők száma.

A sportcsarnok megépülésekor, ünnepi esemény részeként megrendezte ott az *Országos Ifjúsági Bélyegkiállítás*. A tanárok kérték a látogató diákokat, jegyezzék fel azokat a bélyegeket, melyek valamelyik tantárgyhoz kötődő

információkat sugároznak. 50 diákkal közös munka során Baja közigazgatási térképét zónákra osztották, s azokat kettesével két hónapig végigjárták és dokumentálták a tapasztalt károkat, rendezetlenségeket, melyek elkeserítették az embereket, de azokat a szépségeket, védett értékeket is, melyek örömet okoztak. Ezeket a város térképén piktogramokkal jelölték, és leadták a Műszaki Osztályra. Az anyagot elküldték a *Független Ökológiai Központ* pályázatára is. Az adatokat országos összefoglalásban, csodaszép kiadványban jelentették meg *Magyarország öröm- és bánattérképe* címmel. Sajnos a megyéből csak három csoport vett részt a munkában.

Az iskolához való kötődésének érzelmi oldalát mutatta az is, hogy a szülőkkel egyetértésben ballagáskor, amikor a diákok végigigyóztak az épületen, bementek a könyvtárba is, és az asztalra tettek egy-egy könyvet, amelyet a tanuló és a szülő dedikált. Ezzel a gesztussal fejezték ki tiszteletüket, hogy ebben az iskolában tanulhattak. Érdekes momentum, érettségi találkozókon máig örömmel keresik az egykor dedikált példányokat. A városszeretetet azzal is erősítették, hogy a könyvtárban összegyűjtötték sok, a város történetével foglalkozó kiadványt. Amikor történelemórán egy korszak elemzéséhez értek, a tanulóknak ehhez a korhoz kellett illesztenie a város történetének eseményeit.

Az iskola nyitottságára jellemző volt már akkor is, hogy a szülői igények és a tanulói vállalkások alapján református és katolikus hitórák tartására is lehetőséget biztosított. Az országban elsőként fogadott az iskola külföldi (algériai, zimbabwei) diákokat víz-ügyitechnikus-képzésre. Nevelési és képzési tervüket az igazgató vezetésével dolgozták ki. Tevékenységének elismerése volt, a *Békehadtest* képviselője, *Xavier Morales* több évig az iskolában dolgozott. Feladata az aktivitásra épített környezettudat formálása volt a diákok és a város lakossága körében. Eredményeképpen a város a vermonti alapítványtól több ezer dollár támogatást kapott, amelyből megkezdhetette a *Hulladékudvar* építését.

Dr. Szentjóni Szabó Tibor a matematika szakértőjeként megszervezte az iskolában (térítésmentesen szállást, étkezést, tantermet biztosítva) a magyar *középiskolai matematikai olimpiai csapat* nyári edzőtáborát, amelyre meghívta a megye középiskoláinak érdeklődő tanárait és tanulóit, hogy lássák a gyakorlatban, hogyan lehet oktatni, nevelni kiemelkedő érdeklődésű, tehetséges tanulókat. (Az olimpián 3. helyezést értek el.)

Saját tanóráin segítő módon tanította a „nem mindig szeretett” matematika tárgyat. A feladatokban szereplő probléma megértését, a megoldás tervét a jobb képességűektől kérte. Ezen terv alapján következtek a többiek a megoldás lépéseivel, de idővel ők is átkerülhettek a problémaelemzők közé. E formában alternatív megoldások is felbukkantak. Tanórai munkája nem szűkölt le kizárólag matematikai szakismeretekre. Megmutatta a tantárgy műveltség tartalmát is, így lett megbeszélés tárgya a matematika, illetve a történelem, geodézia, környezetismeret, építészet, zene, művészetek kapcsolata. Azt vallotta: legyen mindig olyan atmoszféra, amely mozgásba hozza a gondolkodási és cselekvőképességet. Értékelése életszerű volt: nemcsak a feladat megoldásának végeredményét mérlegelte, hanem a megoldáshoz vezető út keresését is díjazta.

Tanári és igazgatói minőségében is élő volt a kapcsolata a tanulókkal. Időnként meghatározott céllal összehívott tanuló csoportokat (tanulási nehézséggel küzdőket, kiemelkedő tanulmányi eredményűeket, sportolókat, művészetek gyakorlóit, kollégistákat). Érdeklődött gondjaikról, terveikről, napi életükről, családi körülményekről, és tanácsot, segítséget adott nekik.

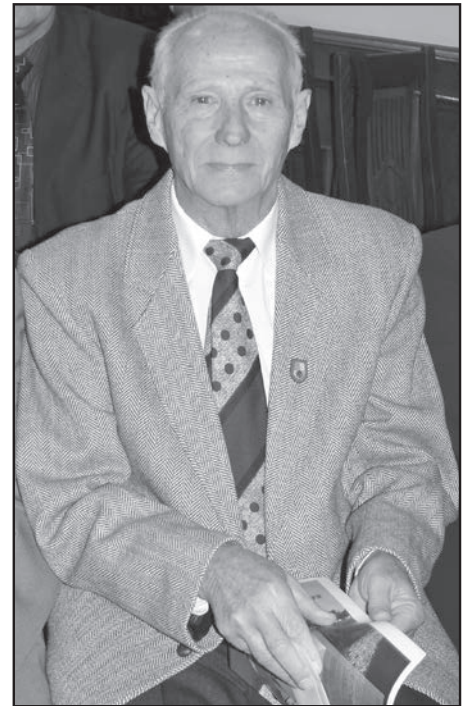
Intézményvezetése műveltségközpontú volt. Szerinte a műveltség tudás és viselkedés összessége. Ez volt munkájának vezérfonala, ennek elfogadását kérte kollégáitól is. Dr. Szentjóni Szabó Tibor nem bezárkózó iskolát vezetett. Tanított óraadóként a Bajai Vízügyi Főiskolán, időnként a műszaki tanárok pedagógiai szakdolgozatának opionensi feladataira is megbízást kapott.

Több társaság, szakmai-tudományos vagy civil szervezet tagja volt: a *Bács-Kiskun Megyei Pedagógiai Társaság* elnöke, majd a *Magyar Pedagógiai Társaság* országos elnökségi tagja, *Baja Város TIT elnöke*, *Baja Város Városvédő Egyesület elnöke*, *Országos Vízügyi Hivatal Oktatási Bizottságának tagja*, Természet és Környezetvédő Tanárok Egyesületének tagja. Ezek voltak azok a fórumok, ahol fel-töltekezett, s az információkat a testület innovatív tevékenységének gazdagítására fordította.

Iskolájával nem szakadt meg a kapcsolata nyugdíjba vonulása után sem. Életének utolsó hónapjaiig figyelemmel kísérte az utódok munkáját: szurkolt eredményekért, és örömmel gratulált azokhoz. Aligha kétséges, hogy maradandó nyomot hagyott maga után. ■

Bakos László (1933 – 2023) emlékezete

■ Szomorúan kezdődött az év Baja város sportélete számára, hiszen nem sokkal 89. születésnapja után elhunyt BAKOS LÁSZLÓ nyugalmazott testnevelő tanár, úszóedző. Egykoron a város lakossága jelentős része tőle tanulta meg az úszás alapjait, emellett sokan versenyszerűen is úsztak nála. Annak ellenére, hogy edzői és tanári tevékenysége Bajához kötötte, nevét az egész ország ismeri, mivel unokájának, a háromszoros olimpiai bajnok Hosszú Katinkának is ő volt a nevelőedzője. Az alábbiakban Laci bácsi életrajza, valamint DR. RÉVFY ZOLTÁN visszaemlékezése olvasható, aki a család felkérésére búcsúztatni fogja a kiváló szakembert. Szerkesztőségünk nevében őszinte részvétünket fejezzük ki a családnak, nyugodjék békében!

Bakos László (1933–2023)

■ Bakos László (1933 – 2023) emlékezete
Bakos László 1957-ben végzett a budapesti Testnevelési Főiskolán, ahol középiskolai testnevelő tanári és úszóedzői oklevelet szerzett. Ebben az évben került Bajára, ahol a Bajaszentistváni Általános Iskolában kezdte meg pedagógiai munkáját. Iskolai tevékenysége mellett a *Bajai Spartacus* vízilabda szakosztályának és úszócsapatának edzője volt. Az NB II-es csapatot 1960-ig irányította a hírhedt „dokk-uszodában” a Sugovicán, többek között Ápity Milos, Békési Károly, Mihálovics József, Bál László szerepelt a pólósok között, akik emellett úszóversenyeken is részt vettek. 1972-től 1984-ig atlétaedző volt, majd miután a bajai fedett uszoda megépült, 2007-ig a Bajai Spartacus Vízügy SC-ben az utánpótláskorúak edzőjeként dolgozott, főként kezdőtől a 12 éves korosztályig foglalkozott a gyerekekkel.

Unokáját, Hosszú Katinkát 3 éves kora után kezdte el megbarátkoztatni a vízzel, az úszással. Bajnokunk 4 éves korában már tudott úszni, óvodás korától járt Laci bácsival úszóversenyekre, 9 éves korától kezdve napi két edzést vezényelt neki. 1999-ben Hosszú Katinka edzőjeként a diákolimpiai bajnok edzőjének járó serleget vehette át. Katinkát 12 éves korában adta át Pass Ferenc edzőnek, aki 18 éves koráig volt a felkészítője, amíg Katinka ki nem ment Amerikába egyetemre. Katinka amerikai edzője, Dave Salo a következőket mondta róla: „*Mondd meg az utánpótlás-edzőnek, hogy kiváló munkát végzett, azokat a technikai elemeket, amelyeket gyermekkorban lehet megtanítani, nagyon jól elsajátította!*”

1972-től 1995-ig a Jelky András Szakmunkásképző Intézetben (illetve jogelődjében) tanított testnevelő tanárként. Többek között kosárlabda, kézilabda, labdarúgás, diáksport szakköröket vezetett. Diákolimpián rendszeres résztvevő volt csapataival, a Labdarúgó Országos Középiskolai Bajnokság döntőjébe is bejutottak, és az 1980-as években Laci bácsi vezetésével országos sakkversenyt is nyer-

tek. Miután visszavonult az edzősködéstől, napi szinten úszással és sakkozással töltötte nyugdíjas éveit. A bajai sportéletet mindig figyelemmel követte.

Dr. Révfy Zoltán

Bár korábban is találkoztunk, igazán gyermekeim úszóvá válása révén ismerkedtem meg Laci bácsival, ugyanis a legkisebb kivételével irányítása alatt kezdtek versenyezni. Magam is napi szinten látogattam az uszodát, így láttam, ahogy Katinkát még fürtös hajú kicsi lányként tanította, és nagyon komoly edzőmunkát végzett vele. Edzőként úgy dolgozott – ami manapság már nem jellemző –, hogy nem volt elsődlegesen eredményközpontú. Nem azt tartotta a legfontosabbnak egy 7-8 éves gyereknel, hogy hányadik lett, vagy esetleg mennyit faragott le az idejéből, hanem hogy milyen a technikája, mennyire fegyelmezett. Amikor egy gyerek kijött a versenyen a vízből, és a szülők körülvették, nyugodtan mosolyogva csak annyit mondott: „*Ha legközelebb nyújtod a karod, akkor így tedd bele a vízbe!*” És megmutatta... „Bajsa alatt” mosolyogva tudta, hogy csiszolt technikával és kellő fegyelmezettséggel úgyis megjönnek majd az eredmények is – addig viszont nem azokkal kell elsősorban foglalkozni.

A vízilabdás berkekben is találkoztam Bakos László nevével. Ápity Milos emlegette többször, hogy Laci bácsi valaha ott edzősködött a dokknál. Ezt nem akartam elhinni, mert a koránál jóval fiatalosabb volt, pedig a „hőskorban” együtt dolgozott a legendás Horváth Lászlóval („Pigélével”) és Rácz Sándorral („Sacával”) is.

Közelebbi kapcsolatba akkor kerültünk, amikor szinte minden hétvégén közösen versenyekre mentünk a gyerekekkel. Amikor a Margit-szigeten zajlott 2010-ben az Európa-bajnokság, egymás mellett ültünk, és – bár nem volt épp bőbeszédű ember – ámulva hallgattam briliáns sportszakmai megfigyeléseit, taktikai kommentárjait. Nagyon jó szemé volt sportágához, és kiválóan művelte azt.

Az elmúlt évtizedben is naponta találkoztunk az uszodában; kerékpárral jött, egymás mellett úsztunk, mindig volt egy-két jó szava. Körülbelül egy éve már nem jött... És nem láttam sakkozni sem a Duna Szálló teraszán, pedig azelőtt ez is a szeretett hobbija volt: szellemi sport a megszokott sakkpartnerekkel.

Laci bácsi sohasem csillogott-villogott, tette a dolgát csöndesen, mosolyogva, de azt nem is akárhogy! Az ilyen emberekre mondják manapság, hogy hétköznapi hősök. Ő aztán az volt a javából! Háttéremberként nem szerette a szereplést, nem az elismerésért dolgozott, de éreztem, hogy jólesett neki a *Baja Város Sportjáért* kitüntetés, amelyet 2009-ben polgármesterként adhattam át neki.

Unokái életét és fejlődését kiemelt figyelemmel kísérte, így Katinka eredményei mellett Gergő rendkívül sikeres kosárlabda-pályafutását és Ádám felnőtté válását is nagy szeretettel követte. Katinkának tehetsége, remek adottságai és vasakarata mellett nagy szerencséje is volt, hogy a Papától tanulhatott, amit Laci bácsitól búcsúzva megható nyilvános bejegyzésében a következőképp köszönt meg: „*Én keltem hajnalban, de hogy ez nem csak szenvedés volt – Neki köszönhetem. Én úsztam a hosszakat, de hogy ez játék volt – Neki köszönhetem. Az érmeiket az én nyakamba tették, de – ezeket Neki köszönhetem.*” ■

Egy újabb „védendő védtelen”: a pécsvidéki aszat

Tamás Ádám természetvédelmi őr

■ Az őszirózsafélék (*Asteraceae*) családjába tartozó növény (latin nevén *Cirsium boujartii*) kétéves: az első évben tölevélrózsát, a második évben leveles szárát és virágzatot fejleszt. Magasra növő szára elérheti a 2-3 métert is. Alacsonyabb példányai csak a felső felükben, magasabb egyedei viszont főként az első harmadtól elágazók. Töleveleinek hossza 5-20 cm, lándzsásak, lemezük ép vagy karéjos. A száron található levelek mérete a fészkek felé fokozatosan csökken. A levelek fonákja gyapjas, merev, sárgás serteszőrös. A levélszél végigfutó levélek erőteljes, sárgás tövisben végződnek. Az alacsonyabb egyedeken 1-20, a nagyobbakon akár 100 fészkek is kifejlődhet. A fészkekörv az alsó harmadában a legszélesebb, 25-35 mm magas, 30-40 mm széles. A fészkepkikérek oldalán sűrűn elhelyezkedő sárgás tüskék állnak. Virága bordó-rózsaszín, mely 20-26 mm hosszú.

A botanikusok szerint a faj törzsalakja pannon (-balkáni) (szub)endemizmus. Neve a faj megtalálási helyére utal, a fajt a tudomány számára leíró botanikusoktól (PILLERMITTERPACHER, 1783) származik. A híres botanikus természettudósunk, *Kitaibel Pál* is említi a Mecsek déli előteréből. A XIX. század végén még Dunaföldvár és Kalocsa környékéről is gyűjtötték, a bizonyító példányok a Magyar Természettudományi Múzeum növénytani gyűjteményében találhatóak. A XX. század közepétől azonban a fajt kipusztultként kezelte a hazai botanikus szakma, hiszen egykor ismert élőhelyei drasztikusan megfogyatkoztak vagy – többnyire emberi hatásra – szinte teljesen átalakultak (legeltetés felhagyása, beerdősítés, beszántás). 2003-ban fedezték fel újra Dunaföldvár és Kömlőd határában, majd szisztematikus keresés eredményeképpen több dunántúli lelőhelyről (Külső-Somogy, Tolnai-hegyhát, Szekszárdi-dombvidék, Völgység, Mecsek, Geresdi-dombság, Dél-Zselic) is újra előkerült. Térségünkben 2004 őszén *Csathó András István* botanikus fedezte fel a Bácsszentgyörgytől délre elterülő löszgyepen.

A faj recens hazai előfordulásai alapján sík- és dombvidéken előfordul, elsősorban az üde és félszáraz termőhelyeket kedvelő növényünk. Leginkább a lösszel borított völgyoldalakon, legelőkön és félszáraz gyepekben tűnhet fel. Zavarástűrő, a legeltetésből adódó taposást kimondottan igénylő növény.

A bácsszentgyörgyi legelőn tenyésző állományát a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság szakemberei októberi számlálásuk

A pécsvidéki aszat elterjedése környékünkön

alapján összesen 2150 töre becsülik. Ennek alapján a faj legnagyobb Duna-Tisza közti populációja itt található, ami nagy felelősséget ró a helyi közösségre, gyepgazdálkodókra is. Egy kisebb, 2014-ben felfedezett állománya Hajóstól keletre, szintén izolált, kedvezőtlen természetvédelmi helyzetben található.

Flóratörténeti jelentősége és kis példányszámú, lokális előfordulásai miatt Magyarország felelőssége e ritka, védett bennszülött növényfajunk élőhelyeinek megőrzése, a természetvédelmi célú élőhelyek kezelése.

A terület megóvása és további legeltetéssel történő hasznosítása kulcsfontosságú a löszgyepi növény- és állatfajok megőrzése szempontjából, mert ezek elterjedése rendkívül módon beszűkült az intenzív szántóföldi művelés alatt álló bácskai agrártájon. E bácsszentgyörgyi területet évszázadok óta legeltetésre használták (ti. ez volt a községi legelő), ezért maradhatott fenn természetes állapotában a rajta levő védett növényritkaságokkal együtt. Az extenzív legeltetéssel fenn-

tartott gyepekhez számos ritka, védett természeti értékünk kötődik. A pécsvidéki aszat hazánkban védett növény, természetvédelmi értéke: 10 000 Ft. Fotók a 24. oldalon. ■

A Bajai Honpolgár

friss számai városunkban jelenleg az alábbi helyeken vásárolhatók meg

- Ady Endre Városi Könyvtár,**
Munkácsy Mihály utca 9.
- CBA Belvárosi ABC, Eötvös utca 1.**
- Cserba Optika,**
Batthyány Lajos utca 18.
- Líra Könyvesbolt,**
Déri Frigyes sétány 5.
- Tourinform Iroda,**
Baja Marketing Kft.
Szentháromság tér 11.
- Gazdabolt (Baja, piaccsarnok)**

Fotók: dr. Kovács Éva

Séták szülőhelyünk fái és bokrai körül 3. Séta a legszebb utcán

Masa György

■ Ha valaki az adná feladatul a Bajai Honpolgár kedves olvasói számára, hogy nevezzék meg városunk legszebb utcáját, a legtöbben minden bizonnyal azonnal rávágnák a feleletet: a Rókus az! Valóban, az egységes kinézetű, terebélyes példányokból álló vadgesztenye-fasornak egyedülálló hangulata van. Ezen kívül a Szent Rókus utcában rejtett értékeket is találhatunk, érdemes hát egy őszi sétát tennünk a környéken!

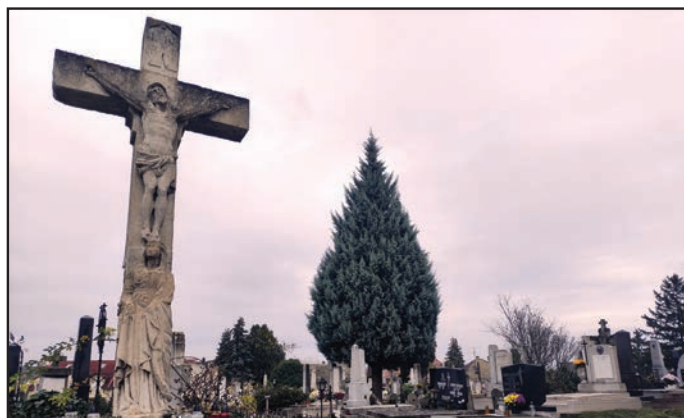
Utcánk a XIV. században élt francia ferences szerzetes nevét viseli. *Rókus* jómódú családból származó, kiválóan művelt ember léte a nagy pestisjárvány alatt önként a legalantasabb feladatokat vállalta a betegek megsegítésében. A hitvalló szent életét igen fiatalon, börtönbe vetve

fejezte be. Önfeláldozása és csodatévő híre hatására a későbbi korok hívői a pestisből gyógyultak védőszentjét tisztelték személyében. Az sem véletlen, hogy elődeink róla nevezték el az utcát. A Rókus temető Baja legöregebb temetője lehet, a XVII-XVIII. században az akkori városterületen kívül helyezkedett el. Baja 1739-ben szabadult fel a – reméljük – utolsó pestisjárvány alól. Városunk lakói akkor hálájuk és tiszteletük jeleként emelték a mai Szent Rókus-kápolna egyszerű kivitelezésű elődjét. (Egyébként szokás volt a korszakban felajánlásként pestisoszlopok, vagyis Szentháromság-szobrok állítása, így született meg többek között a bajai főtéren álló emlékmű is.) A fentiek ismeretében nem meglepő, hogy a városi kórház szintén ebben az utcában kapott helyet.

Ha a belvárostól a Kálvária-domb irányába haladunk, mindkét oldalon végig *vadgesztenyét*ek találunk. A bal oldalon egy, a jobb oldalon egészen az egykori Akvárium kocsma helyéig két sorban állnak a fák, összesen majdnem kétszáz egyed. A fák jelentős része nagy, kifejlett példány. Néhány helyen azonban fejlődésben lévőket is láthatunk, ami azt mutatja, hogy a kertészek a jövőben is szeretnék fenntartani az utca arculatát. Néhány *ostorfán* kívül, mely a parkoló területére került (talán a kocsik megóvása miatt) vadgesztenyék alkotják a fásszárú növényzetet. A fajt (*Aesculus hippocastanum*, *közönséges vadgesztenye*, *bokrétafa*) senkinek sem kell bemutatni, a legrégebb díszfák közé tartozik. Balkáni eredetű, és bizonyosan már évszázadok óta tudatosan telepítik

Rókus temető: gondozott japánakác

Rókus temető: különösen szép arizonai ciprus

Kilátás a Kálvária-dombról

Kávária temető: sírok a nyárfa alatt

Kálvária temető: gyermeksírok

Kálvária temető: öreg sírok

közteterekre. Nem rokonok a szelíd gesztenyével, hasonlóságuk csak a véletlen műve. Tavasszal bokréta-szerű fehér virágzat díszíti, nyáron összetett levelekből álló dús lombja nyújt hűsítő árnyékot. Zöld terméscsoma felnyíló, ősszel potyognak belőle a magok, a gyerekek legnagyobb öröme. Magja enyhén mérgező, régebben óvatosan adagolva például aranyér ellen használták. Érdekes, hogy piros virágú változata, a *hússzínű vadgesztenye* az észak-amerikai vörös vadgesztenye és a közönséges (fehér) vadgesztenye hibridje. Ilyen fát láthatunk a Szabadság út és az Attila utca kereszteződésében fekvő bájos kis gesztenyes parkban.

A vadgesztenye telepítése 100-150 évvel ezelőtt óriási divat volt, sokáig meghatározta városaink utcaképét. A Szent Antal utca régi gesztenyesora például mindenkiben maradandó emléket hagyott, akinek még volt szerencséje látni (maradványa megfigyelhető az utca utolsó, alvégi szakaszán). Sokan ma is úgy vélekednek, hogy az igazi kisvárosi hangulat megteremtése érdekében napjainkban is ezeket kellene telepíteni. Sajnos azonban a nagy lombfelületből adódó intenzív párologtatás miatt a vadgesztenye nem viseli jól a szárazságot. Levelei gyakran már nyár végén száradnak, és a legyengült állapotú fákat az aknázó-moly könnyen megfertőzi. A kártevő elleni védekezés rendszeres, költséges permetezést (újabbban injekciózást) kívánna, de még ezt is folyamatos öntözéssel kellene kiegészíteni. Így a faj csak olyan helyre való, ahol nagy felületű szabad talaj áll rendelkezésére a megfelelő mennyiségű csapadékvíz felszívásához. Ültetése inkább parkokba, vagy épp olyan széles, tágas utcákba ajánlható, mint a Rókus utca.

Az utca elején, bal oldalon nyílik a Rókus temető bejárata. Mára körbevétték az épületek az egykor városszéli telket, mely már régóta „úri sírkertnek” számít. A XIX. század óta nemesek, jómódú polgárok, egyházi személyek méltóságteljes obeliszk síremlékei állnak itt. Ezt az arisztokratikus zártságot tükrözi a temető különösen szép kovácsoltvas-műkő kerítése és nagykapuja is. Az egykori egyszerű fogadalmi templom helyére az 1794-ben felszentelt Szent Rókus-kápolna került. Az arányos méretű, elegáns késő barokk temetőkápolna ad végső nyughelyet *Mészáros Lázár* hadügyminiszternek. Bár a temetőket gyakran sírkertnek nevezik, a tudatos kertészeti tervezés sajnos nálunk általában hiányzik ezekről a helyekről. Kár, mert ez tiszteletadás lenne

a holtaknak, vigasztalás az élőknek és szép szakmai kihívás a kertészeknek. A tervezés nyomait láthatjuk a kápolna mögötti részen, ahol néhány magas *lucfenyőt* találunk. Több helyen láthatunk *keleti tuját* és *nyugati tuját*. Előbbi toboza bohócsipkára emlékeztető, csúcsos, kihajló, míg utóbbié kicsi, hosszúkas, tojás alakú. Mindkettőnek számtalan szín- és alakváltozata van, széles körben elterjedt, gyakran ültetett fajok. Itt a temetőben valószínűleg a hozzátartozók telepíthették.

Sajnos az utóbbi években lépten-nyomon láthatjuk, hogy a tuják kiszáradnak. Ennek oka, hogy nedvességkedvelő fajok, a szárazságtól sýnlődő fákat pedig a borókatakaradiszbogár lárvája végzi ki. A bejárattól balra érdekes formájú, idős *fekete fenyő* áll, illetve említést érdemel a kápolna bal oldalához közel található különösen szép, szabályos alakú *arizonai ciprus* is. A hely szellemének tulajdonítható talán, hogy túlnyomó többségben vannak az örökzöldek a temetőben. Kivételt képez a kápolna kapujából is látható különleges és szépen gondozott *japánakác*. Ennek a példánynak lefelé törő ágai szabályos gömbkoronát hoznak létre, árnyékot vetve az alatta fekvő sírhelyre.

Érdekes állomása sétánkban a Szent Rókus Kórház kertje. A kórházat 1793-ban kezdték emelni, száz év múlva pedig átfigó átépítés történt. Ekkor alakult ki a ma is megfigyelhető pavilonos elrendezés, az épületek között parkosított terekkel. Minden bizonnyal ekkor ültették ki a fák többségét, de legalábbis az idős példányokat. Kijelenthetjük, hogy kórházunk kertje igazi őspark lett. Tekintélyes méretű és korú fák állnak itt, és nem hiányzik a sokszínűség sem.

A főbejárat közelében a *lucfenyők* a jellemzők, de különösen ízléses az egykori szülészet előtti kis csobogót övező parkocská. Itt *keskenylevelű ezüstfa*, *luc*, *szivarfa* és néhány *dió* is áll. A pszichiátria épülete előtt, az utcafronti kerítés mögött több terebélyes *keleti platán* (ezekről majd a vonatkerítésben szöveg bővebben), elegáns fehér kérgű *nyírfák* és öreg *tiszafa* található. Az épületek között további platánok, ostorfák, korai juharok teremtenek igazi parki hangulatot. Hátul az új szárny és a gazdasági épületek környékén a fekete fenyő dominál, az egykori belgyógyászat omladozó, elhagyott épületei mellett pedig a keleti tuják pusztulásukat lehet tanulmányozni. A kert nagyon szép, de most tovább kell mennünk, mert még sok látnivaló vár ránk.

A Rókus utca végén emelkedik a Kálvária-domb. A domb tetején álló klasszicista stílusú temetőkápolna jól sikerült alkotás, nem véletlenül hozták tévesen összefüggésbe *Hild Józseffel*. A kápolnához ódon dűledező kálvária stációk vezetnek fel, közöttük igen szép *henye boróka* bokrokkal. A kápolna előtti régi Golgota-szoborcsoporttól kiváló kilátás nyílik a Rókus utcára. Szinte *Gion Nándor Virágos katonájában* érezhetjük magunkat, ahogyan a mesterkéletlenül szép, omladozó oszlopok közül letekintünk a városra. Egykor négy szabályos *jegenyenyár* vette körül az épületet, jól illeszkedve annak stílusához. Ezen oszlopos megjelenésű fák közül egy elpusztult, másokat csonkolni kellett. Érdemes lenne pótlásukról gondoskodni. A kápolna mögött elterülő Kálvária temető szintén a város történelmi temetői közé tartozik, de ide eredetileg főként a környék bunyevác lakossága temetkezett. A zártságnak a temető végébe a közelmúltban épített falon kívül nyoma sincsen, a temető a Kálvária utca konyhakertjeinek közvetlen folytatása. A sírok rendkívüli változatosságot és festői összevisszaságot mutatnak, van itt a dűledező fakeresztől a modern gránit síremlékig mindenféle. Tudatos kerttervezésnek nyoma sincs, a növényzet a spontán fásítás jegyeit mutatja. Itt is gyakoriak a különféle tuják, melyeknek igen öreg, szép példányait is megfigyelhetjük. Az örökzöldek közül előfordul az *erdei fenyő* és a *luc* is. Sajnos megjelentek a temetőben a *bálványfák* (sokan ecetfának nevezik, de az másik faj). Ez a nem kívánt jövevény gyomfa megállíthatatlanul képes terjedni, eltávolítása feltétlenül szükséges lenne. A temető hátsó részén szép, terebélyes *nyárfák* teremtenek árnyas hangulatot. Sok helyen a borostyán annak rendje és módja szerint felkúszik az öreg fákra, másutt a réges-régi sírokat szinte teljesen elborítja a kúszó örökzöld vagy a vastag mohapárna. Személyes okokból nem tudok elfogulatlan lenni a Kálvária temetővel, ezért arra kérem a Bajai Honpolgár olvasóit, hogy egy szép őszi napon látogassák meg városunknak ezt a különleges helyét, és tapasztalják meg maguk is hangulatát.

Sétánk ezzel véget ér Baja legszebb utcáján. Temetők, kórház, elmúlás – mindez hozzájárul ennek a helynek a varázsához. Ha pedig elfáradtunk, megpihenhetünk a Fekete Kutyaiban, Baja egyik utolsó megmaradt kiskocsmájában. ■

„Az igazság százcú, mint a briliáns...”

Striegl Istvánnal az ifjúkor hányattatásairól, kisebbségi öntudatról, izgalmas hobbiokról

■ Interjúalanyunk gyermekként viharos időket élt meg, családtagjai sváb származásuk miatt a II. világháború végén, illetve azt követően nagyon sokat szenvedtek (malenkij robot, kitelepítés, államosítás stb.), amit nem mindenki élt túl. Érettségi után a pedagógusi pályát választotta, amely a diplomaszerezést követően ugyancsak kalandosan indult a számára, hogy aztán évtizedek elteltével az MNÁMK-ban záruljon. A tanítás mellett különleges hobbijának köszönhetően csodálatos, akkor még szinte érintetlen természeti helyekre is eljutott, de az utazás egyébként is kiemelt szerepet kap életében. Striegl István tanár úr idén, az év végén tölti be 80. életévét.

Zalavári László

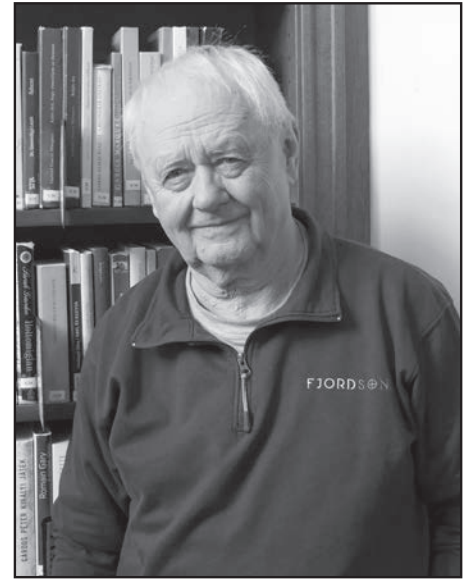
■ - Garán születtem 1943. december 20-án egy német, illetve ahogy akkor mondtuk, sváb család második gyermekeként. Bátyám két évvel idősebb, ő Ádám-Éva napján született. Családfakutatásom során találtam rá a Bajorországból jó 200 évvel ezelőtt érkezett őszámra, aki az akkor történt tömeges bevándorlás során érkezett családotul az elnéptelenedett Bácskába. (Én már a 8. generáció vagyok azóta, de sajnálatos módon az utolsó, amely az anyanyelvén is beszél.) Édesapámat Striegl Józsefnek, édesanyámat Weber Erzsébetnek hívták.

Szüülőfalumnak kb. 3/4 részt sváb, 1/4 részt bunyevác nemzetiségű lakosai voltak. 1941-ben, az akkori Jugoszlávia szétesése után mondhatni újjáéledt a falu, magyar lett újra a Vajdaság, illetve Dél-Bácska. Az 1920-ban meghúzott trianoni határ nemcsak Bácska nagy részét, hanem nagyon sok családot is elszakított egymástól. A határ túloldalán számos sváb község volt, pl. anyai nagyapám testvérei és családjai is a közeli (kb. 5 km-re fekvő) Regőcén éltek, mely „véletlenül” szintén Jugoszláviához került. Első születésnapomat – a bátyámmal együtt – 1944 karácsonyán már aggodalmak között, csendesen ünnepeltük. Édesapám katona volt, és az előretörő Vörös Hadsereg és nyomukban a jugoszláv partizánok megjelentek Garán is. Utóbbiakat az oroszok visszaparancsolták, mert hírek jöttek, hogy a visszafoglalt délvidéken a svábok és magyarok között brutális kínzásokat és tömeges kivégzéseket hajtottak végre. Sajnos a hazai svábokat is sok atrocitás érte, és mondhatom, a családomnak ezek minden válfaját át kellett élnie. Elsőnek a '44 kora őszén elindult menekülési hullámhoz csatlakozott néhány rokon család, hátrahagyva mindent, majd a partizánok a határon agyonlőtték egyik unokabátyámat. Ezután '44 szilveszterén elvitték 20 éves édesanyámat és 45 éves apját (azaz nagyapámat) ún. malenkij robotra, amely

aztán 3 évig tartott a Donyeck-medencei bányákban és kolhozokban. (A több mint 300 elhurcolt garai internált egyharmada elpusztult! Nagypám már az 5. hónapban éhen halt.) Már 1946-ban elkezdődtek az ún. kitelepítések, a garai svábok 80%-át űzték el Németországba, köztük számos közeli rokonunkat is. Az üresen maradt – de gazdagon berendezett – házakba csángómagyarokat, illetve bukovinai székelyeket költöztettek. Az itthon maradt németek sem „űszták” meg, mert a Szlovákiából elűzött magyarokat a sebtiben kilakoltatott svábok házaiba költöztették. Így jártunk mi is, természetesen csak a legszükségesebb holmit vihettük magunkkal. A házak után következett a földek elkobzása, bocsánat: államosítása. Mire véget értek ezek a „kellemetlen-ségek”, hazatért a fogságból apám, majd anyám is a Szovjetunióból, akit mi gyerekek (immár 6, illetve 4 évesen) nem ismertünk meg, mert a nagymama nevelt bennünket. Mi együtt játszottunk a Német utcai székelyekkel, így hamar megtanultunk magyarul, úgyhogy mire iskolába kezdtem járni, nem voltak nyelvi problémáim. Nem úgy az idősebb sváboknak – különösen a nőknek –, mivel korábban nem éltek magyarok a faluban, ők a későbbiekben sem tanultak meg magyarul. Nagyanym szinte ki sem mert menni a házból, sőt később a tévét sem nézte, mert nem értett semmit. Nagypám kevésbé, de szüleim hamar megtanultak magyarul, persze otthon svábul beszélünk egymással. Később a bátyám és én is magyar feleséget választottunk, így anyanyelvünket is egyre ritkábban használtuk.

- Mikor és hogyan rendeződött a helyzetetek?

- Apámat 1950-ben „kiemelték”, és áthelyezték a tompai Állami Gazdaságba agrónomusnak. Amint felépült a kis tanyánk, a család is odaköltözött. Ő már gazdálkodott nagyapám mellett, és elvégzett egy szakiskolát is. Az általános iskola 3. osztályát már itt kezdtem. (Tanulmányaimhoz hozzá-

Striegl István

tartozik, hogy figyelmes gyerek lévén, már 5 éves koromban tudtam írni-olvasni, és édesanyám szeretett volna beíratni az iskolába, de nem lehetett, mert túl fiatal voltam. Később, a pótbeíratásnál nagypám elvitt a tanító nénihez, és azt mondta, hogy augusztus 20-án születtem, azaz betöltöttem már a 6-ot, így felvettek. Októberben az iskola – a családunkat ismerő – igazgatója szúrta ki, hogy ott vagyok, de akkor már maradhattam.) Tompa akkoriban nagyon szegény falu volt, pl. az osztálytársaim zömének nem volt cipője, nyáron mezítláb, télen gumicsizmában jártak, a ruházatukról nem is beszélve. Télen a család minden tagja a konyhában aludt, mert alig volt tűzrevaló. Később megtudtam, mi volt ennek a nagy nyomornak az oka. Az I. világháború utáni új határokat kijelölő nemzetközi bizottságnál a szerbek fondorlatos módon elérték, hogy a közeli Szabadkát Szerbiának ítéljék, míg a város északi részén a 3 közeli falut, Tompát, Kelebiát és Csikériát viszont sikerült a magyaroknak megtartaniuk. Természetesen a falvak jártak rosszabbul. Itt éltem meg „nagy” nyolcadikosként az 1956-os forradalmat, életem egyik legnagyobb élményét! Nehéz ezt elmesélni, megértetni a fiatalabbakkal, mit jelentett akkor fellázadni egy valós, kegyetlen diktatúra ellen. Pláne itt, a határvidéken még szörnyűbb volt! Édesapámat „kártékony ellenforradalmi tevékenysége” miatt (a munkástanács tagja volt) azonnal elbocsátották, mire ő csendben „emigrált” Garára, majd később Bajára költözött. Három hónappal később,

1957 júniusában befejeztem az általános iskolát, és másnap anyámmal már mi is Baján voltunk. Szeptemberben beiratkoztam a Német Gimnáziumba, ahol sikeresen érettségiztem 1961-ben. Egy kivétellel sváb osztálytársaim voltak, de mondhatom, nagyon sokat kínlódtunk, míg a német irodalmi nyelvet megtanultuk! Osztálytársaim közel fele ezért is maradt ki, mert a legtöbb tárgyat németül kellett tanulni. Osztályfőnökünk *Kiefer Ferenc* volt, aki később híres nyelvészprofesszor, a Magyar Tudományos Akadémia megbecsült tagja lett. Osztálytársaim zöme diplomát szerzett, a 25-ből 17-en pedagógusok lettünk.

- *Mi vitt a tanári pályára?*

- Eredetileg művészettörténész szerettem volna lenni, de oda két évente csak két embert vettek fel, és hosszú időre megvolt, hogy kiket. A földrajz érdekelt; geológus, geodéta, térképész lehettem volna, végül pedagógusnak jelentkeztem, és a Szegedi Tudományegyetem biológia-földrajz szakára kerültem 1961-ben. Egyetem éveim alatt sokat enyhült a társadalmi helyzet, bár nem volt tanácsos kritikus hangokat hallatni, egyáltalán a fennálló rendet bírálni. Megyei ösztöndíjas lévén, sikeres államvizsgám után a megyei „Főakárki” értesített, hogy szeptembertől köteles vagyok elhelyezkedni a kunszentmiklósi Damjanich Gimnáziumban, és a felvett évi 3000 Ft (!) ösztöndíjat ott „ledolgozni”. Bár lett volna kecsgetetőbb állásajánlatom is, nem mertem nem engedelmessé válni, és hamarosan találkoztam is leendő munkahelyem igazgatójával. Ekkor már tudtam, hogy ez egy régi, nagyhírű református gimnázium (természetesen „átreformálva” és átnevezve), de megtartva jó hírnevét. Az igazgató, *Nagy Géza* nagyon szimpatikus fiatalember volt, szívélyesen fogadott, közölte, hogy az összes földrajzórát nekem kell vinni, mellette a negyedik osztályokban művészettörténetet kell tanítanom, és az 1. A-nak az osztályfőnöke leszek. Mindenkinek jutott olyan tantárgy, amelyet pluszban kellett vállalnia, még ha nem is tartozott a képzettségéhez. A továbbiakban kellemesen eltársalogtunk, biztatott, vigasztalt, egyszóval a találkozás nagyon jól sikerült! A hátralevő napokban át tanulmányoztam a tankönyveket – különösen a művészettörténetet.

Az első értekezleten átestem a szokásos bemutatkozásra, a lakásproblémám is megoldódott, a bajok az évnnyitó előtti napon jelentkeztek: a művészettörténetbe belenyugodtam, de amikor kiderült, hogy a szabás-varrás politechnika és a német nyelv miatt az 1. A osztályban 38 lány lesz,

akkor kissé megijedtem. De minden jóra fordult, nagyon szófoga-dó lányokat kaptam, és az első érettségi bankettomon a negyedikesek még dicsérték is a művtöri órákat. Egyre jobban megszerettem a városkát, a gimt is, sok barátot szereztem, már a család-alapításon gondolkoztunk leendő feleségemmel, amikor váratlanul vezetőváltás jött. Igazgatónk más fontos beosztást kapott, helyébe a Párt küldött egy újat. „Áldásos” tevékenysége során a tantestület közel fele hamarosan távozott. Engem váratlanul és soron kívül fél éves katonai „továbbképzésre”, hívtak be, ebből megértettem, hogy jobb, ha én is útilaput kötök a talpamra. Megnősültem, és mivel mindketten állást kaptunk Baján, így 1971 nyarán hazaköltöztünk. Pedagógusi pályám utolsó 36 évét már itt abszolváltam, több iskolában nevelősködtem, illetve tanítottam. Szívesen emlékszem a Herman kollégiumi éveimre, *dr. Richnovszky Andor* igazgatása alatt. Közismert, nagy tudású, szellemes ember volt, emellett a honi csigafauna jó ismerője és kutatója. Páratlan csigagyűjteménye ma is megtekinthető az Eötvös József Főiskolán, ahol később évekig tanított. Utolsó munkahelyem a Magyarországi Németek Általános Művelődési Központja volt, amit ma is csak egyszerűen Frankelnak hívnak. Innen mentem nyugdíjba 2006-ban, 30 eltöltött év után.

- *A pedagógusi pálya mellett különleges hobbit találtál. Honnan jött a bűvárokodás?*

- Olvastam róla, illetve akkoriban ment a tévében *Cousteau* kapitány filmje, *A csend világa*, ami nagyon megfogott. Amikor 1971-ben visszatértem Bajára, azonnal beiratkoztam a helyi bűváruklubba, amely az MHSZ és a Vízügy felügyelete alatt szerveződött, és dolgoztunk a rendőrségnek is. Nagy esemény volt, amikor '74-ben engedélyt kaptunk, hogy az akkori jugoszláv tengerpartra kimenjünk, illetve kivigyük a felszerelésünket, úgymond az átlátszó tengervízben lehet csak igazán megtanulni a bűvárokodás fortélyait. Ez az első tengeri merülés eldöntötte, hogy életre szóló hobibim lett a bűvárokodás. Ahogy enyhültek a kiutazási korlátozások az Adrián túlra, 1981-ben eljutottam (talán első magyar bűvárként) a még turistáktól érintetlen Maldív-szigetekre, ahová nem kellett vízum, csak oltási igazolvány. Utólag bevallhatom,

Meghatottan, városi kitüntetésre várva

hivatalosan Németországba utaztam rokonlátogatóba, és onnan mentem tovább. Teljesen elvarázsolt az ottani csodálatos vízalatti élővilág! Ott akkor még alig volt valaki, mindössze egy házaspár meg 6 tajvani bűvár, akik Kuvaitban tankhajók alját tisztították meg a ráakódott kagylóktól. Három év múlva pedig Egyiptomban a Vörös-tengeren, a még szintén érintetlen korallzátonyoknál töltöttünk csodálatos napokat. De nemcsak a látvány, hanem a vízben a súlytalanság, a lebegés, a színes élővilág is egyedülálló élmény! A Vörös-tengeren többször merültem, Jordániában és Izraelben is, és egyre szembetűnőbbé vált a vízalatti élővilág pusztulása. Ahol 1984-ben Sarm es-Sejknél (Sharm El Sheikh) még csak néhány sátor és primitív technika állt a bűvárok rendelkezésére, ott 20 év elteltével 30 km hosszan szebbnél szebb szállodák épültek, állítólag közel-keleti olajpénzből. Természetesen a halállomány évről-évre csökkent, a szennyvíz pedig lassan elpusztította a korallszirteket. Mindez nagyon siralmas látvány. *Kabdebó Péter* barátommal új terepet találtunk Indonéziában, fantasztikus, egyedülálló ott az élővilág, nagy halak, vízalatti roncsok, és ami lényeges: nem voltak turisták. A tévében gyakran látni látványos víz alatti felvételeket, no de hol vannak ezek a 3 dimenziós élményektől? Péterrel sokat mentünk együtt, hirtelen halála előtt két

nappal is még a következő utat terveztük.

- Nemcsak a víz alatt, hanem szárazföldön is rendszeresen megfordultál külföldön, igaz, nem annyira messze.

- Röviden meg kell emlékezni idegenvezetői tevékenységemről is. Egyetemi éveim alatt szinte az ország összes jelentősebb városát, természeti szépségét bejártuk, ezt később hasznosítani tudtam. A pályakezdés után, mint lelkes ifjú osztályfőnök évente legalább kétszer elvittem a diákjaimat kirándulni, ami nemcsak városnézésből, múzeumlátogatásból állt, hanem kemény túrákat is beiktattam nekik. El is terjedt az iskolában, hogy milyen kitűnő kirándulásokot tudok szervezni. Egyre gyakrabban kértek fel más osztályfőnökök, szervezzek az osztályuknak is kirándulásokat, és természetesen kísérjem el őket. Amikor Bajára kerültem, ide is eljutott a hírem. Hamarosan megragadtam egy lehetőséget, és megszerkeztem az idegen-, illetve az országvezetői oklevelet is. Ezután már itt a városban is fogadtam kisebb-nagyobb csoportokat. Baján a Zsinagóga, a Páduai Szent Antal templom és a főté a Városházával volt a fő „megállóhely”, de legjobban a szerb templom ikonostáziát tudtam „eladni”. Fantasztikus érték, kár, hogy ritkán látogatható. A '70-es végén - állami hozzájárulással - az Expressz iroda elkezdte szervezni az ún. 1 napos bécsi utakat, melyeknek én lettem a vezetője. Ez úgy nézett ki, hogy 1. nap korán indulunk Pozsonyba, rövid városnézés, majd rohanás a nagyáruházba. A 2. nap hajnalban keltünk, a szlovák-osztrák határon óráig várakoztattak, majd Bécsben a Schönbrunn kastély és egy kb. 2 órás városnézés után irány a Mariahilfer Strasse, bevásárolni. A mai fiatalok el sem tudják képzelni, mit jelentett akkor egy bécsi út. Este 7-kor indulás Sopronba. Bár a távolság alig 70 km, újabb végtelen várakozás a határnál, sokszor éjfélkor értünk a szálláshelyünkre. Utolsó nap soproni városnézés, más egyébre már nem volt igény, csak minél előbb haza! A másik ilyen „rám ragadt” vezetés volt az utazás az NDK-ba. Óráig tudnék az élményeiről mesélni, de a mai fiatalok már azt sem tudják, mi volt az az NDK...

- Egy időben rádióztál is.

- Még 1995-ben, a Bajai Rádió akkor induló német nyelvű adásába behívtak egy interjúra. A riporternak annyira tetszett, hogy beszerkezett munkatársnak. Így indult a rádiós karrierem. Kezdetben egy újközvidéki menekült magyar technikus segített az adástervezésben, de később, mivel a rádió tulajdonosa egyre ritkábban fizetett neki, lelépett. Meg kellett tanulnom egyedül

levezetni az adásokat úgy, hogy a magnóra felvett anyagot 4-5 percnként egy német zeneszámmal (umtattával) tarkítottam. Gyakran németül beszélő interjúalanyokat beszerkezni, de ez egyre nehezebb volt. Közben sikerült felkutatnom olyan öregeket, akik elszervezték a háborús viszonytagságokat, főleg az élve hazajutó malenkij robotosokat, vagy a délvidéki koncentrációs táborok túlélőit és még másokat, akiknek hasonló élményeik voltak. Képztem egy „besúgóhálózatot”, amely abból állt, ha valaki tudomást szerzett egy külföldről hazalátogató öreg svábról, az szólt nekem, és már mentem is a magnócskával, ha pedig rá tudtam szedni, akkor behívtam egy stúdióbeszélgetésre. Az évek múltával egyre inkább felső-bácskai tájszólásban (azaz „hochsvábul”) ment az adás, így legalább a falusi sváboktól érkezett némi visszajelzés. Öt évig győztem a hajszát, aztán abbahagytam. Korábban próbálkoztam egy magyar nyelvű adással is, *Várospárti parti* névvel. Ebben aktuális hírekkel, eseményekkel, interjúkkal, riportokkal szerepeltem, de másfél év után pénz, segítség, támogatás és egyebek híján ezt is abbahagytam.

- Miért kezdted el zárandokolni?

- Feleségem, dr. Némedi Éva bírónő váratlanul meghalt, így 68 éves koromban hirtelen egyedül maradtam, a gyermekeim is már külön éltek. Rámtört a pánik, hogy talán hamarosan én is sorra kerülök. Maradék pénzemem és nyugdíjamat kezdtem utazásra költeni: nemcsak a Kárpát-medencei nevezetességeket kerestem fel, hanem egyre távolabbra jutottam: Izlandtól Malaj-

A szülőfalu sokfelé járva is meghatározó emlék

ziáig, Madeirától Szingapúrig és még sok más országban is megfordultam. Korábban sokat olvastam a híres spanyol zárandokútról, az El Caminóról, és akkor 73 éves koromban végre eljött az idő, és nekivágtam az ún. francia útnak. Közel 800 km: át a Pireneusokon, a Mezeta forró fennsíkján, Galícia hegyes-völgyes-esős útjain, és amikor célhoz értem megpillantottam Santiago csodálatos gótikus székesegyházát – hát az mindent vitt! Életem fő élményei: 1956, az októberi csodálatos napok és ez az El Camino! A következő években is rendszeresen jártam a magyar zárandokutakat: a Budapestről Bécsig kijelölt Szent Jakab-utat 12 nap alatt tettem meg, de végigjártam a

A nagypapa és a család

Szent Benedek-utat (Győről indulván Panonhalma, Bakonybél és Tihany az útvonal, így négy bencés közösséget köt össze), a Mária-út egy részét, sőt a nagyszüleim és szüleim zarándoklatát Garától Máriagyűdig én is megtettem. Ez minden évben Kisboldogasszony napján (*szeptember 8-án – a szerk.*) indult, és minden részletét leírták egy könyvben. Sokan sajnálkoznak a zarándokokon, pedig aki nem próbálta, el sem tudja képzelni, hogy útközben mennyi élmény éri az embert.

Hetvenévesen eszembe jutott, hogy gimis koromban milyen jókat kajakoztam a Sugón. Egy este a neten böngészve találtam egy kajakos utazásokat szervező vállalkozót, akinek írtam, és pár hét múlva már ki is próbáltam magam Dusnoktól a Vajason, majd a Dunán le Bajáig. Annyira jól éreztem magam, hogy néhány hónap múlva már Litvániában egy hatalmas erdőségben kanyargó folyócskában eveztem. Ezután is minden évben kétszer beültem lapátolni. Az évek során az Égei-tengeren, az Adrián, Olaszországban a velencei lagúnákban „nyomtuk”, de a sok közül az egyik legszebb élményem: a dél-szerbiai Uvac kanyon!

- *Mi a helyzet a közélettel?*

- A rendszerváltást mi – immár kevésbé fiatalok – nagy örömmel és várakozással éltük meg. Amikor megalakultak a kisebbségi önkormányzatok, engem is megkerestek, hogy induljak a német listán. Örömmel vettem a sok szavazatot, így *Manz József* vezetésével tagja lettem a városi német kisebbségi önkormányzatnak. Nagy lelkesedéssel, jó programmal kezdtünk, és bár nem volt látványos a munkánk, de a helyi kis számú német kisebbséget sikerült aktivizálni. Klubrendezvényeket, különböző kulturális

programokat, kirándulásokat szerveztünk; kijártuk, hogy legyenek ismét német nyelvű katolikus szentmisék, iskolákat, óvodákat, táncsoportokat támogattunk, és még több, kevésbé látványos tevékenységünk volt. Több mint 20 évig voltam képviselő; 2014-ben, mivel elmúltam 70 éves, már nem indultam. Egyszer felkerestek pártaktivisták, hogy induljak a lakókörzetemben városi képviselőnek. Ezt rögtön visszautasítottam. Akkor már kezdtem a többpártrendszer árnyoldalait is megismerni, megtapasztalni, különösen a média és a közbeszéd eldurvulását. Azóta ez még csak fokozódott, és egyre jobban riaszt. Sokat jártam politikai gyűlésekre, zömmel a mindenkori ellenzék által szervezettek. Politikai vitákba nem szeretek beleszólódni, mert többnyire eldurvul. Nekem pedig az a véleményem, nem szabad becsülni, gyalázni olyan embert, akit sokak, ezren, százeken esetleg millióan szeretnek és tisztelnek! Okosan, és főleg nem kiabálva lehet bárkit kritizálni, bírálni! (Ez vonatkozik népre, nemzetiségre, pártra, vallásra stb. is!) Nem szeretem, ha valaki az igazságra hivatkozik, mert nekem a költő szavai jutnak eszembe: *„Az igazság százcárú, mint a briliáns...”,* vagy az a német közmondás, melyet megpróbálok lefordítani: *„Az igazság általában háromféle: van az enyémmé, van a tied és van egy valódi (igazi)”* Az emberekre olyan tömegben zúdulnak a hírek, események stb. hogy óhatatlanul a „hitbe” menekül, természetesen nem a vallásra gondolok, inkább arra, hogy: „ennek hiszek, a másoknak nem, ezt elhiszem, azt viszont már nem”.

- *Részesüdtél valamilyen elismerésben?*

- Az aktuális képviselő-testületek döntései alapján két alkalommal kaptam városi kitüntetést. Először 2003-ban a *Baja Város*

Kultúrájáért elismerést vehettem át, majd 2014-ben a *Baja Város Kisebbségeiért* díjat adományozták nekem.

- *Végezetül mesélj röviden a családról!*

- *Péter* fiam édesanyja nyomdokaiba lépve a Bajai Járásbíróságon dolgozik, *Erika* lányom meg a kereskedelemben tevékenykedik, és kettejüknek van három unokám. ■

Online előfizetési lehetőség!

Tisztelt Olvasónk!

Szívesen olvasná vidéken lapunkat, de sokallja a postaköltséget? Külföldön sem szakadna el a Bajai Honpolgártól? Van megoldás!

A 2019-es naptári évtől lehetőséget biztosítunk lapunk online előfizetésére is. A szolgáltatást igénybe vevők webböngészőjük segítségével a világ bármely pontjáról már a megjelenés napján hozzáférhetnek aktuális számunk teljes tartalmához. Ehhez csupán annyi kell, hogy a kedvezményes **5000 Ft-os** előfizetési díjat befizessék a Bajai Honpolgár Alapítvány számlaszámára (az Alapítvány számlaszáma: **OTP BANK NyRt. Bajai Fiókja 11732033 20030119**), majd a befizetést igazoló csekkszelvény vagy a banki utalást igazoló kivonat másolatát e-mailen juttassák el az **elofizetes@bajaihonpolgar.hu** címre.

A befizetési díj jóváírását követően e-mail címükre elküldjük jelszavukat (ezt később tetszőlegesen megváltoztathatják), és e-mail címük, valamint a jelszó megadását követően honlapunkon (**www.bajaihonpolgar.hu**) keresztül már hozzá is férhetnek minden lapszámhoz.

Honlapunkon jelenleg kísérleti mintaszámot tekinthetnek meg, amelyen tesztelhetik szolgáltatásunkat. Amennyiben hibákat tapasztalnak, kérjük, jelezzék azokat a fent megadott e-mail címen. Kérdéseiket, javaslatukat egyaránt szívesen fogadjuk.

A Bajai Honpolgár szerkesztősége

A Bajai Honpolgár Alapítvány támogatói 2022-ben

Alsó-Duna-völgyi Vízügyi Igazgatóság
Arculat Nyomda Kft.
Baja Város Önkormányzata
Bácskatej Kft.
Bajai Szc Bányai Júlia Technikum és Szakképző Iskola
Duna Wellness Hotel
EMEL Kft.
Dr. Fehérvári Ákos
GTKB Ganz Transelektro Kft.
Göldner Tibor

Koch Borászat
Krascsenics Roland
Dr. Küttel Péter
Mogyi Kft.
Nemes Gábor
Palik Vera
Pallér Kft.
Péterfi Ügyvédi Iroda
Rita Virág Bt.
SpeciálTerv Kft., Budapest
Dr. Sümegi József
Dr. Thuma Róbert

Medvékről és egyebekről

(naplórészlet)

Dr. Szederkényi Tibor

■ Nyári éjszaka, valahol az Északi-sarkkörnél, Kanadában, Ungava-földön, 1986-ban. Takaros kutatótábor az egyik tó partján, legalább 20 db, kifejezetten sarkvidéki használatra készült sátorral. A tábor lakói térképész-geológusok és a stábjuk, valamint 11 geológushallgató. A nehéz nap után mélyen alszanak a sátraikban. Az égbolton zöld színben, csodálatos alakzatokban, szüntelen mozgással villózik a sarki fény. Ülök a házszerű sátram ajtajának küszöbén, és álmodozva gyönyörködöm a rendkívüli látványban. Az *Aurora Borealis* (az „Északi Fény”) égi játékát állítólag sosem lehet megenni. Lehet benne valami, mert még számos éjszakán csodáltam, és tényleg nem tudtam betelni vele.

Eközben eszembe jutott, hogy ritka szerencsében is részem van! Olyanban, amilyenben eddig nem sok magyar ember részesült (no, nem egy lottó-főnyeremény!). Ez olyan „tudományos értékű szerencse” amelynek kegyelméből nemcsak hogy láthatom most ezt a gyönyörű természeti színjátékot, hanem még össze is hasonlíthatom azt egy általam jóval korábban látott déli rokonával, az *Aurora Australisszal*, a Dél-sarki Fénnyel. 14 év előtti emlékeim mozaikjait összerakva eszembe jutott, hogy valami hasonló módon álmodoztam Invercargillban (Új-Zéland déli szigetének legdélebbi pontján), az ottani sarki fény csodálása közben. Most tehát abban a ritka helyzetben vagyok, hogy ezt az összevetést megtehetem. Ennek eredménye az a (szubjektív) megállapítás lett, hogy ugyan mindkettő nagyszerű természeti jelenség, azonban az itteni változatosabbnak tűnik. Miért? Aztán rájöttem arra, hogy ez azért van, mert itt, Észak-Kanadában sokkal közelebb vagyok a Föld Északi Mágneses Pólusához, mint Új-Zélandban voltam a Délihez. Ugyanis minél közelebb vagyunk ezekhez, a fényjelenségek annál erősebbek és változatosabbak. (Ezt már Pataki tanár úr, „az öreg Patya” is így tanította nekünk a Bélában 1945 körül).

Álmodozásomból hirtelenül fegyverdörgésre tértem magamhoz! Felpattantam, és beugorva a sátorba, azonnal elretesztem magam mögött az ajtót. (Rendkívüli eseményhez így írta elő a rendtartás.) Pillanat alatt bent voltam, és bezárkóztam, bár nem hittem, hogy az ilyesmi pl. egy feldühödött medvétől megvédett volna. A rendtartásban még az is benne volt, hogy medvetámadás esetére a minden sátorban jól hozzáférhető helyen tárolt, azaz kéznél levő Winchestert azonnal

Karibucsorda a Labrador-tenger partján

csőre kell tölteni, és várni az esetleges támadást. Ilyen azonban táborunkban ritkán történt, mert az ide betévedt medvéket általában lármával, vagy figyelmeztető lövésekkel el lehetett riasztani. Léteztek azonban olyan „megátalkodott” medvék is, amelyekre az efféle figyelmeztetés nem hatott. Ezek tévedhetetlenül „kiszúrták” az élelmiszerraktárt, nekiestek, és megpróbálták annak oldalát feltépni. Semmiféle módon nem lehetett őket ettől a szándékuktól eltéríteni! Ilyenkor nem maradt más megoldás, mint lelőni azokat, mert az ilyenek az emberre is képesek rátámadni. Az expedíciós idény alatt táborunkban ilyen módon 16 medvével kellett végezni. Esküszöm, az én kezem tiszta maradt!

Milyen medvék is ezek? Mindegyikük a *feke-te medvék* (*baribálok*) fajához tartozik. Ezek némileg kisebbek, mint a barna medvék, de semmivel sem veszélytelenebbek. A mocsarakat és a tavakat kerülik, márpedig itt, a tundrán azokból éppen elég található. Csak a lazac ívási időszakában „fürdenek” a tavakat összekötő folyókban, mint a többi medve. Csavargó természetű állatok, az élelemért akár nagyobb utakat is megtesznek, így óhatatlanul eljutnak a sáortáborunkhoz is, amely a medvék, farkasok, karibuk (kanadai rénszarvasok) és jávorszarvasok „országútja” mellé települt. Ez az országút, kanadai nevén *esker* (nálunk ismert svéd nevén *óz*) nagyon érdekes geológiai képződmény. Nem más, mint

az utolsó jégkorszak végén, a több kilométer vastagságú, felhasadozó és olvadó belföldi jégtakaró alatt, a hatalmas repedések mélyén áramló, különleges folyók, lerakott hordaléka. Ezek alakja leginkább az ember által épített, nagy magasságú árvízi töltéshez hasonlít. Hosszuk akár a több száz km-t is elérheti, és rajtuk végig száraz lábbal lehet közlekedni. Ezek magassága helyenként akár az 50 m-t is elérheti. Ha K-NY csapásirányúak, a jeges északi szelek ellen jól védenek. Mi is éppen egy ilyen esker lábánál táboroztunk, egy olyan tó partján, ahol megfelelő hidroplán „stéget” is ki lehetett építeni. Nem csoda, hogy az ezen az „országúton” közlekedő medvék, már csak kíváncsiságból is bekukkantottak hozzánk. Amint már szó volt róla, lármát csapva azonban ezeket könnyű volt elkergetni. Csak akkor lett baj, ha szimatot fogtak, és be akartak törni az élelmiszerraktárba. Olyan eset is volt, hogy a medve megtámadta a konyhánkat! Az ilyen állatok – amint már említettem – elűzhetetlenek, és hamar agresszívvá válnak. Különösen éjjel van ez így! Egyszerűen nincs más lehetőség, mint lelőni őket. Még szerencse, hogy a baribál általában egyedül kóborol.

Mi történt a lelőtt medvével? Azonnal meg kellett szabadulni tőle, mert egyrészt tele volt bolhával, másrészt a tetemet az éjszakai ragadozók (pl. rozsomák, coboly), gyorsan kezdték volna. De ilyenkor nem is ez a fő baj! A nagyobb baj az, hogyha nem vagyunk elég

serények, a kisebb ragadozók be is szoknak a táborba, és nehezebb megszabadulni tőlük, mint a medvétől. Tehát a több mázsás tetemet már hajnalban el kellett szállítani, és mintegy fél kilométerre a tábortól, legalább másfél méter mélyre eltemetni. Ez nem is volt egyszerű művelet, de *Joseph*, táborunk mindenese ezt nagy szakértelemmel, gyorsan elvégezte. Róla később!

Persze, nemcsak a szálláshelyünkön találkozhattunk medvével, hanem munka közben, kint a terepen is. Ilyen helyzetben nagyon lényeges volt, hogy már messziről észrevegyük őket, és ne essünk pánikba! Mozgásukkal ellenkező irányban, lassan, az eddigi haladási sebességünkön nem változtatva, sétáljunk el. Nyáridő lévén, ezek a medvék szinte legelnek a talajt mintegy gyepeként borító „áfonyamezőkön”. Bizonyos területeket hihetetlen mennyiségű áfonya terem, és ezek szinte kékülnek a rengeteg, édes bogyótól. Bevallom, én is nem kevésszer „legelésztem” ilyen mezőn!

A medve – ha a nagy elfoglaltságában egyáltalán észrevesz bennünket – legfeljebb egy pillanatra felnéz, aztán folytatja a habzsolást. Nem törődik velünk. Veszélyhelyzet csak az áfonyaerési időszak előtt és után alakulhat ki, amikor az állat éhes, és figyelmét felkelthetjük. Futással kísérletezni céltalan, ezzel csak rontunk a helyzetünkön. Nem marad más hátra, mint megállni, a vállról levenni és csőre tölteni a Winchestert, és várakozni. Ha közel jön, egyet a levegőbe kell lőni, amitől az állat általában megriad, és lóhalálában eliszkol. Ha nem így tesz, hanem láthatóan támadni akar, akkor sem szabad berezelnit, hanem úgy kell viselkedni, mint Old Shatterhand a Henrykarabéllyal! Amint a medve közel ér, a teljes tárat ki kell lőni a szíve tájára. A fegyver nagy tűzerejű, a hatás biztos! A Sorsnak hála, én sosem kerültem ilyen helyzetbe, és a mi expedíciónkban (terepen) csak mindössze egyetlen ilyen eset fordult elő.

Nagyképeűen úgy írok itt, mint egy tapasztalt medvevadász! Pedig a többiekkel együtt csak annyira voltam az, hogy a terepi idény kezdetén kaptam egy rövid kiképzést a fegyver kezeléséből, és részt vettem egy lőgyakorlaton. Terepen, munka közben, élő medvével mindössze kétszer találkoztam, azonban egyikük sem hederített rám. Áfonyazabálással voltak elfoglalva. Egyébként bokros-törpefenyős területen, ahol a medve komolyabb veszélyt jelenthetett volna, a helikopter, miután letett bennünket, a lehető legkisebb magasságban végigrepült a tervezett útvonalunkon. Az erős, döngő hang az ott tartózkodó állatokat, a medvékkel együtt, messzire űzte a bejárando szelvénytől. Ezután a pilóta walkie-talkie-val tájékoztatott bennünket a medvehelyzetről.

A pórul járt reggeli betörő

Hogy az élő medvével kapcsolatos mesét befejezzem, a legmeghökentőbb medvekaland egy vasárnap este esett meg velünk. Nem terepen, hanem a táborunkban, mégpedig éppen az ebédő sátrunknál. Ez a villany-világítással ellátott, hatalmas, barakkszerű sátor két hosszú asztallal, padokkal és ételpulttal volt felszerelve, ahonnan a svédasztal elvén mindenki önmagát kiszolgálhatta (kétféle menüből). Az ebédő egyben klubhelyiségként is szolgált, ahol munkaszüneti napokon kártyázással, sakkozással vagy egyéb módon töltöttük el a szabadidőt. Ide az expedíció teljes létszámában (31 fő), egyszerre befért. Mindig a bejárati üvegajtóval szembeni asztal ellenkező végén foglalt helyet a helikoptertechnikus (aki karbantartotta és javította a járművet, ha arra szükség volt). Minthogy ő állandóan a táborban tartózkodott, az expedíció vezetője őt nevezte ki állandó, fegyveres őrnök. Mi pedig, bosszantásul, nevet is adtunk neki! Kiplingtől kölcsönözve, ő lett *Buldeo*, a falu vadásza. Neki kellett lelőnie a táborból eltávolíthatatlan medvéket. A fegyvert, kötelességszerűen, mindig magánál tartotta. Egyik estén többen kártyáztunk a helyiségben, amikor „a falu vadásza” hirtelen felkapta a maga mellett tartott puskát, és az asztal két oldalán helyet foglalók közt a bejárati ajtó üvegablakába lőtt. A zárt térben elhangzott hatalmas döbbenéstől majdnem sokkot kapva támadtunk rá. Ő azzal védekezett, hogy medvét látott, amely éppen benézett az ablakon és ezt a medvét ezzel a lövéssel vagy leterítette, vagy elkergette! Hittetlenkedve tódultunk ki, és mit láttunk ott? Egy hatalmas, hím medvét, amely élettelenül

feküdt a fűben! Ezután elismerően veregettük meg „Buldeo” vállát.

Korábban már szót ejtettem *Joseph*ről, a tábor mindeneséről: számos feladatainak egyike az volt, hogy a napi szemetet egyik rakodóplatós Honda triciklire rakja, majd a tábortól fél km-re szállítva, azt ott elássa. A tökéletesen el nem takarított szemet ugyanis éjszaka becsalogatja a táborba a „nemkívánatos elemeket”. Ugyanígy kellett tennie a táborban lelőtt medvékkel is. Ilyenkor a medve nyakára láncot erősített, majd azt egy triciklihez vagy quadhoz akasztotta. Az erős motorú, széles kerekű, speciális Honda járművek egyikének sem okozott gondot a még-akkora medvetetem elvonszolása sem. *Joseph*, miután kellően nagy távolságra elvontatta azt, a medve számára szükséges méretű gödört kézi szerszámmal ásta ki. (Azért így, mert a kötömbökkel teli moréna üledékben a tábori markológép használhatatlannak bizonyult.) Ezután speciális indián szertartás következett. Előbb az állat lelkéért imát mormolt, majd sokkal prózaibb dologgal folytatta. Speciális csőfogóval kicibálta az állat hatalmas agyaráit és karmait. Egy vadászkeszsel levágta a füleit, valamint az állalól lefejtette annak bőrét a bundával együtt. Ezen a helyen ugyanis (állítólag) nyáron sem hullik a szőre. Ezután a géppel behúzta a tetemet a gödörbe, majd eltemette.

Joseph ránézésre megállapíthatatlan korú, zárkózott, soha nem mosolygó, sárgásan kreol bőrű, indián ember volt. Zárkózottsága ellenére mindenkinek megadta a kellő tiszteletet, és vele is úgy bántak. Ugyanolyan öltö-

zékben járt, mint mi. Szorgalmas ember volt, aki nem töltötte az idejét fecsegéssel. Csak akkor szólalt meg, ha szükséges volt. Egy idő után észrevettem, hogy a maga módján lenézi a kanadai kollégákat. Miután tudta, hogy én európai (aki haza is megy), továbbá a teregyakorlatot itt töltő geológushallgatók professzora vagyok, velem némileg kivételezett. Bizonyos idő eltelte után még a magánéletéről is beszélgethettünk, amit ugyanúgy tömondatokban adott elő, mint bármi mást. Kiderült, hogy az *assiniboine* törzsből származik, amelynek tagjai eredetileg Saskatchewan és Manitoba állam északi részén éltek. Ott ugyan most is van államilag fenntartott rezervátumuk, de a törzsből ott ma már csak mutatóban fordul elő valaki. A többiek szétszéledtek. Az ő apja is így tett, és Sept Iles városában telepedett le, a Szent Lőrinc-folyó torkolatánál. Ő már ott született, és feleségével máig ott él. Csak nyáridényre szerződik el kutató expedíciókhoz, már 33 év óta. Az év többi részét otthon tölti. Európai szemmel is nagyon szép, kétszintes háza van abban a városban. Büszkén mutatta meg nekem a felesége, két fia, valamint a háza fényképét. Mindkét fia építészmérnök! Erre mit mondjak? Tehát Joseph nem egészen olyan életet él, mint regénybeli őse, *Csingacsuguk*, az utolsó mohikán! Furdalta az oldalamat a kíváncsiság, hogy miért gyűjti a különböző medvetestrészeket. Nagy nehezen elárulta, hogy ezekből otthon, amikor nincs expedíciós időszak, eredeti indián nyakláncokat készít, amelyeket Montréalban vagy Québecben jó pénzen megvesznek tőle az ajándékboltok. Még azt is sikerült kiszednem belőle, hogy a 16 medvetetem testrészeiből készült ereklyéket közel olyan áron tudja értékesíteni, mint amekkora az évi expedíciós keresete (pedig itt sem keres rosszul). Ezért volt tehát, hogy Joseph bármikor szívesen eltemette a táborban elejtett medvéket!

Az elbeszélés címében szerepel az „egyebek” szó is. Hát eddig sem mindig medvékről volt szó, de ha minden kalandot, amelyben részem lehetett ott északon és a naplóm-ban megörökítettem, kiadnám, vaskos kötet is kitelne belőle. Ezt azonban e helyen nem teszem. Viszont az „egyebek” kategóriában utolsóként szólnom kell a medvék mellett legmarkánsabb ottani élőlényeimről, a *karibukról* (Karibou= kanadai rénszarvas). Miben különbözik európai rokonától? Mindekelőtt abban, hogy az európai rénszarvas „házasított”, szelíd, a kanadai pedig igazi vadállat. Abban is eltérnek, hogy a kanadai jóval nagyobb testméretű, és agancsai is igazán harcra termett, éles, hegyes, nagy méretű „szerszámok”. A karibu igen félnék

Joseph, az öreg indián mindenek.

állat. Ha terepen találkoztunk velük, már több-száz méterről észrevettek bennünket, és örült vágatában menekültek előlünk. Mindössze kétszer sikerült fényképet készíteni róluk. Arról, hogy mennyire gyorsak, hiteles mérésünk van! Egy alkalommal – hazafelé röptünkben – az egyik fennsíkon kb. húsz állatból álló csordát vettünk észre. A pilóta följük kormányozta a gépet, majd 25-30 m magasságba ereszkedve, azonos sebességgel követték őket. A megrémült állatok örült vágatába kezdtek! Ha nem látjuk a sebességmérőt, el sem hisszük, hogy a „vándorkövekkel” telehintett, egyenetlen, sziklás felszínen 70 km/óra sebességgel rohantak! Aztán belekergettük őket egy tóba. Sem ennek szélessége, sem a víz hőfoka nem jelentett nekik akadályt! Feltűnően gyorsan, könnyedén átúszták a 3 fokos vizű, 5 km szélességű tavat.

Július közepén két kollégánkat tíz napra felküldték az Ungava-föld legészakibb csúcsára, a Hudson-street mellé, hogy szemrevételezzék a következő kutatási idény számára az ottani terepet. Az ő előadásuk szerint ez az a hely, ahol a vándorlásuk során összegyülekeznek a rénszarvasok, fiatalok, majd viszonylag rövid tartózkodás után elindulnak dél felé. A karibu ugyanis egész életét vándorlással tölti. A Szent Lőrinc-folyó torkolatától kora tavasszal, hatalmas csordákban indul észak felé, és a nyár közepén érkezik meg oda. Rövid (fialási) idő után ismét hatalmas csordákba verődve elindulnak visszafelé, és közel 2000 km megtétele után ismét elérik a Szent Lőrinc-folyót. (A két kollégánk 5000-nél nagyobb egyedszámú csordát is megfigyelt!). Aztán minden kezdődik előlről. Az agancs-elhullatás helye

a mi táborunk környékén van, így nem csoda, hogy ott vagonszámra lehet találni ilyen „áltrófeát”.

Befejezésül az utolsó „egyébről”! Köztudott, hogy a vikingek *Leif* kapitány vezetésével már 900 körül elérték Amerikát (Új-Fundlandot), sőt ott telepeket is alapítottak. Az egész területnek a *Vinland* (Borország) nevet adták, minthogy ott állítólag rengeteg szőlővel találkoztak, amelynek terméséből bort állítottak elő. Számomra ez a történelmi monda hihetetlen volt egészen addig, míg magam nem találkoztam olyan növényvel, amelyből a vikingek a borukat nyerhették. Hitetlenségemnek egyébként az volt az oka, hogy a mai direkt termő vagy vadon is előforduló amerikai szőlőfajták (*riparia*, *berlandieri* stb.), amelyeket nálunk oltási alanyként használnak) vadon, Új-Fundlandnál csak jóval délebbre találhatók. A vikingek bizonyára tévedésből néztek szőlőnek valami más, bogyós gyümölcsöt. Egyik napon, térképezés közben kiterjedt, vörösribizli-dzsungelre akadtam, és a gyümölcsök ehetőnek bizonyultak! Nem tudtam hová lenni a csodálkozástól! Mindez a Goose Bay közelében, a Szent Lőrinc-folyó torkolatától legalább 1000 km-re északra! Itt figyeltem fel először arra is, hogy ennek a növénynek úgyszólván szőlőlevele van! (A botanikusok biztosan kiröhögnének, hogy eddig ezt nem tudtam.) Ribizliből nálunk is préselnek bort, tehát a vikingek mégiscsak jogosan nevezték el az új földet *Vinland*-nak. Lám, már csak ilyenek miatt is érdemes a geológusnak a botanikát (és a történelmet) is ismernie! ■

Embercsempészet az Európai Unióban a büntetőjogász szemével

Karsai Krisztina

■ Bevezetés

Jövedelmező kriminalitás a segítségre szoruló kárára: a XXI. századi közép-európai szervezett bűnözés egyik ékkövévé vált az embercsempészet, amely virágzik Csongrád-Csanád és Bács-Kiskun megyében, és persze a határ túloldalán is. Igaz, a mélyégi ellenőrzéseken szinte az ország minden régiójában fennakadnak papírok nélkül utazó afrikaiak, közel-keletiek és balkániak, de mégis a déli megyéken a legnagyobb a „migrációs” nyomás. Mi is valójában az embercsempészet? Mit jelent az, hogy itt is kettőn áll a vásár? Melyek lehetnek e virágzás okai, és lehet-e okos stratégiát bevezetni a visszaszorításra? Ezekre és hasonlóan nehéz kérdésekre keressük a választ.

Embercsempészet vagy embercsempészet?

Kezdjük vizsgálódásainkat a fogalmak tisztázásával! Az előadás címében *embercsempészet* szerepel, de valójában a jogi szaknyelvben az *embercsempészet* kifejezés is használatos, és a kettő tartalma nem teljesen fedi egymást, noha egyértelmű, hogy ugyanarra a jelenségre vonatkozik mindkettő. Az embercsempészet kifejezés büntetőjogi szakszó, ez az elnevezése annak cselekménynek, amelyről majd később szó lesz. Ez tehát maga a *bűncselekmény*, amelynek elkövetése miatt valakivel szemben a hatóságok büntetőeljárás folytatnak le. Az embercsempészet ehhez képest jóval tágabb kategória, valójában a kriminológia (ami a társadalomtudományok családjához tartozik) használja arra a társadalmi jelenségre, amelyről egyébként mi is beszélgetünk: egyének vagy egyének csoportjai, üzleti alapon szerveződő „szolgáltatók” segítsége révén másik állam területére jogszerűtlenül beutazva hagyják el otthonukat vagy tartózkodási helyüket. Ebben az összehasonlításban tehát az embercsempészet az egész jelenséget fogja át, míg az embercsempészet csakis a „szolgáltatók” tevékenységét. Így például a „csempészet” embereket az embercsempészet büntetőjogi kategóriája nem fogja át, róluk elvontan, illetve *sértett*ként ejt szót, míg az embercsempészet kriminológiai megközelítésében ugyanezen személyek és körülményeik, motivációik ugyanúgy a vizsgálat tárgyát képezhetik. Persze, amennyiben a törvény az „embercsempészet” kifejezést

használná, akkor a fenti fejtegetés is módosulna annyiban, hogy akkor ezt a kifejezést rögtön egy tágabb és egy szűkebb értelemben is használnánk.

Mi is akkor az embercsempészet? A magyar *Büntető törvénykönyv (2012. évi C. törvény)* kimondja, hogy aki államhatárnak más által a jogszabályi rendelkezések megszegésével történő átlépéséhez segítséget nyújt, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (Btk. 353.§). (A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha az embercsempészt vagyoni haszonszerzés végett, államhatár átlépéséhez több személynek segítséget nyújtva, vagy az államhatár rendjének védelmét biztosító létesítmény, illetve eszköz megsemmisítésével vagy megromlásával követik el. A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha az embercsempészt a csempészt személy sa nyargatásával, fegyveresen, felfegyverkezve, üzletszerűen vagy bűnszövetségben követik el. A büntetés öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha a (3) bekezdés a) pontja szerinti embercsempészt a b)-e) pontban meghatározott módon vagy a (3) bekezdés b) pontja szerinti embercsempészt az a), illetve a c)-e) pontban meghatározott módon követik el. Az utóbbi két bekezdésben meghatározott bűncselekmény szervezője vagy irányítója tíz évtől húsz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Aki embercsempészt irányuló előkészületet követ el, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.)

Amint látható, ez jelentős tárgyi súlyú bűncselekmény, amelynek központi komponense

az *államhatár más által történő jogszerűtlen átlépése* és az ahhoz való *segítségnyújtás*. A segítség bármilyen „előremozdítást” magába foglalhat, így fizikai szállítást, autó biztosítását, okmányok beszerzését, az út megmutatását akár GPS-koordinátákkal, de persze az alagút kihasználása vagy a létra átadása a kerítés megmászásához is segítségnyújtásnak tekinthető. Ez szándékos bűncselekmény, ami azt jelenti, hogy a segítő személy tisztában van azzal, hogy a segítségnyújtása a jogszerűtlen határátlépéshez szükséges, vagy azt szolgálja. Ennek fennállása esetén lehetséges a büntetőjogi felelősséget megállapítani a bűncselekmény elkövetése miatt. Tehát ha valakinek a cselekménye – kívülről –, úgy tűnik, hogy segítséget nyújt, a büntetőeljárában a hatóságoknak bizonyítania kell azt is, hogy emberünk tudta a fentieket.

Államhatár átlépése?

Érdemes azonban ezt a helyzetet egészében áttekinteni, ehhez segít az 1. ábra. Azaz először azt nézzük meg, hogy az a személy, aki maga lépi át a határt jogszerűtlenül, elkövet-e valamilyen szankcionálandó cselekményt. Aztán az ő cselekményéhez képest jobban lehet majd értelmezni és megérteni a „segítők” cselekményét is.

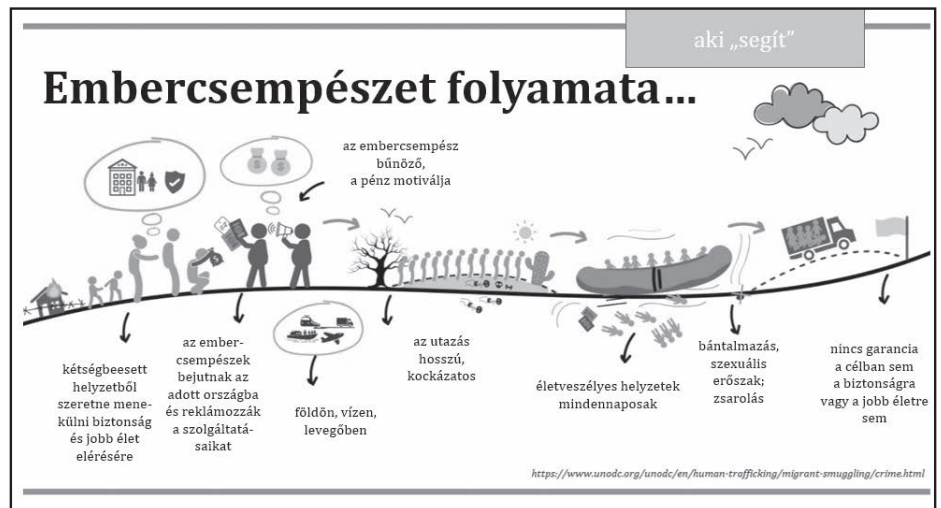
Ahogy az ábrán bemutatom, az államhatár átlépésével járó mobilitás a migráció témakörébe tartozik. Ennek lényegében két fajtája van: reguláris és irreguláris. Talán mondani sem kell, hogy a *reguláris migráció* nem képezi a vizsgálódásunk tárgyát, hiszen akinek érvényes dokumentumai vannak, és megfelelő jogcíme a másik állam területére való beuta-

1. ábra

záshoz, annak a személynek a másik ember jogszerűtlen segítségét nem kell igénybe vennie. Ehhez képest az *irreguláris migráció* az a jelenség, amelyben megjelenhetnek a kriminális elemek. A „beutazó” személy részéről itt elég színes a kép, megvalósulhat *szabálysértés* (tiltott határátlépés, útiokmánnyal kapcsolatos szabálysértés) vagy *bűncselekmény* is (például határzár tiltott átlépése: aki Magyarországnak az államhatár rendje védelmét biztosító létesítmény által védett területére a létesítményen keresztül jogosulatlanul belép, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Btk. 352/A.§) vagy egy jogszerű beutazást követő *idegenrendészeti jogsértő cselekmény* is, pl. ha lejár a tartózkodási engedély. Ők tehát azok, akik átlélik az államhatárt.

Meg kell említeni még külön kategóriaként a *menekült* személyeket, akikre az jellemző, hogy nem a származási országában tartózkodik, és tarthat attól, hogy otthonában üldöztetés érné vallása, nemzetisége, politikai véleménye vagy meghatározott társadalmi csoporthoz való tartozása miatt. Ez utóbbira példa lehet a foglalkozás (bíró, ügyvéd, szülész stb.), a nem, a szexuális irányultság (azonos neműekhez vonzódó) stb. Üldözés alatt a nemzetközi jog egyébként valamilyen kirívóan súlyos jogsértést ért (kínzás, ember-telen vagy megalázó bánásmód, rabszolgaság, szolgaság, halállal való fenyegetés, fizikai vagy nemi erőszak stb.), vagy több különböző sérelem összeadó hatását érti (például súlyos és tartós diszkrimináció az élet több különböző és meghatározó területén). Egy polgárháború is ilyen lehet, de bármilyen idegen megszállás vagy akár fegyveres konfliktus is. Fontos megérteni, hogy a nemzetközi jogban attól a pillanattól menekültnek számít valaki, hogy helyzete a fenti definíciónak megfelel, tehát ez ún. ténykérdés. Az államok persze egy formalizált eljárásban el is ismerik és elismerhetik a menekült státuszt, de az nem az elismeréssel jön létre. Hogy ennek mi a jelentősége? Az, hogy az államoknak a nemzetközi jog alapján segítséget kell nyújtaniuk az olyan személynek, aki ilyen helyzetben van (elismerés nélkül is), és ennek a segítségnyújtásnak a – mondhatni – nulladik lépése az, hogy az államoknak olyan helyzetet kell teremteniük, amelyben a menekült személy helyzetét legalább megvizsgálják akkor is, ha épp törvényesen dokumentumok nélkül érkezik meg az államhatárhoz. Ha belegondolunk, ez a tipikus, hiszen akinek háború elől kell menekülnie, nem biztos, hogy a megfelelő útlevelel, vízummal is rendelkezik. Tehát a beengedést és a menekült-helyzet vizsgálatát követeli minden államtól a nemzetközi jog. Ebben a

„csomagban” ráadásul még az is benne van, hogy nem lehet visszaküldeni a menekült személyt olyan országba, amely nem tekinthető biztonságosnak.

Fontos tehát, hogy ne tévesszük össze a „beutazó” személyek csoportjait: a menekültnek nem minősülő személyekre a magyar nyelv a *migráns* szót használja, ez azonban nem jogi szakkifejezés.

A másik oldalon a „segítő” tevékenykednek. Hozzá kell azonban tenni, hogy az ilyen személyek tevékenysége egyébként más bűncselekmények megállapítására is alapot adhat, ha további körülmények fennállnak, így például *emberkereskedelem* állapítható meg, ha a „csempészt” személy valójában nem is szeretné átlépni az államhatárt; illetve léteznek olyan bűncselekmények, amelyeket akkor „lehet” elkövetni, ha egy adott személy már beutazott valahogy (tehát átlépte az országhatárt, és ez lehet akár jogszerű is), de a tartózkodását, esetleg a letelepedését segíti jogszerűtlenül az elkövető – ez tipikusan olyankor történhet meg, amikor a beutazó személy maga is idegenrendészeti jogsértést követ el.

Mindezekkel tehát arra jutunk, hogy a „segítő” személy mindenképpen bűncselekményt követ el, de a határt átlépő személy csak akkor, ha azt jogszerűtlenül teszi – a menekültekre vonatkozó fenti kivételt persze nem szabad elfelejteni.

Migráció az Európai Unióban – az embercsempészet termőtalaja

Az Európai Unió közös bevándorlási és menekültpolitikát működtet, ami azt jelenti, hogy vannak közös, európai szabályok, amelyeket a tagállamok, így Magyarország is a saját államapparátusával végrehajt. Nem részletezem e közös politikáknak a szabályozását, de ebből olyan következmények fakadnak, mint például felerősödik a külső határok közös vé-

delmének szükségessége, vagy épp tetten érhető az uniós munkaerőpiac fokozódó igénye a bevándorlók iránt. Nézzünk néhány számadatot is:

2021. január 1-jén 447,2 millió lakosa volt az Európai Uniónak, ebből 23,7 millió fő (az EU összlakosságának 5,3%-a) EU-n kívüli ország állampolgára volt. A külföldön született lakosok aránya 8,4%, ami az EU-ban alacsonyabb, mint más, magas jövedelmű országokban (például Nagy-Britanniában 13,8%; Kanadában 21,3%, az USA-ban 15,3% stb.). Ezek a számok nem vonatkoznak a másik EU tagállamban született „külföldiekre”. Azt is látni kell, hogy évente 2-3 millió személy érkezik jogszerűen az EU területére, miközben 125 000 – 200 000 irregulárisan érkezik, tehát az irreguláris migráció meglehetősen korlátozottnak tekinthető – még úgy is, hogy ezt az embercsempészet mint jövedelmező szervezett bűnözés „támogatja”.

A reguláris migráció elősegíti a vendéglátás, a háztartások, az építőipar munkaerőpiacainak virágzását. A statisztikai adatok és trendek alapján az is megállapítható, hogy migráció nélkül az EU népessége 2019-ben félmillióval csökkent volna (4,2 millió születés és 4,7 millió halálozás volt 2019-ben). (Adatok forrása: EuroStat, UNDESA, 2020)

Akkor tehát miről is szól a jogszerű migráció? Az Európai Bizottság megfogalmazásában: „a jogszerű migráció egyaránt előnyös a migránsok és a származási és célországok számára is. Lehetővé teszi a bevándorolni szándékozók számára körülményeik javítását, és elősegíti a befogadó országok munkaerőpiaci igényeinek kezelését. A jogszerű migráció önmagában a gazdaságba és a társadalom egészébe történő befektetésként is értelmezhető, amely támogatja az EU zöld és digitális átállását, egyúttal hozzájárul az európai társadalmak összetartóbbá és ellenállóbbá tételéhez. Az

EU közös migrációs politikájának tükröznie kell az uniós gazdaság integrációját és a tagállamok munkaerőpiacainak kölcsönös függőségét. Segítenie kell a tagállamokat abban, hogy uniós tagságukat eszközként használják fel a tehetséges és a különböző típusú késéssel rendelkező munkavállalók vonzására, ami hozzájárulhat az uniós gazdaságok dinamizmusához.” (EB közleménye, Brüsszel, 2022.4.27.; COM(2022) 657 final). Az Európai Unió közös bevándorláspolitikája azt jelenti, hogy a tagállamok megegyeztek, hogy milyen kb. azonos feltételek mellett engedik be az európai piacra a harmadik országok állampolgárait – hogy ne legyenek nagyon eltérő szabályok, bárhol lép is be az EU területére az adott személy.

Az embercsempészet ehhez az integrációs érdekekhez is kapcsolódva valójában azt a természetes emberi törekvést „lovagolja meg”, és azt az egyébként érthető magatartást használja ki, hogy az emberek szeretnék maguknak és családjuknak minél jobb feltételeket teremteni, jó körülmények között élni. Az uniós integráció közvetlen eredménye a jólét és a biztonság, amelyben az európai országokban élő személyek döntő többsége részesül – szegényebb csoportok mindenhol vannak értelemszerűen, de vitathatatlan a gazdasági integráció generális életszínvonal-emelő hatása. Ez azt is jelenti, hogy az EU vonzza a harmadik országok polgárait is, az itteni tanulás vagy munkavégzés sokszor jelentősen jobb helyzetbe repíti az érintetteket, mintha otthon maradtak volna. Így tehát szükségszerű, hogy a mobilitásra hajlandó személyek akár országot is váltanak a jobb élet reményében. Azok pedig, akik jogszerűen nem tudnának hozzáférni az EU-s oktatási vagy munkaerőpiachoz, és hajlandók nagyobb kockázatot és az illegalitást is vállalni, más úton kísérik meg a bejutást, a beutazást. És máris az embercsempészek hálójában találják magukat..

És még néhány szám: 2020-ban kb. 137 ezer esetben tagadták meg a hatóságok az EU-ba való belépést. Az elutasítások oka 50%-ban a dokumentumok hiánya volt, 18%-ban pedig az, hogy az adott személy fenyegetést jelentett az EU vagy valamelyik tagállam közrendjére (pl. körözött bűnöző). Ezek a személyek be se léphettek a külső határokon. Kb. 125 ezer illegális határátlépésre derült fény (tipikusan mélységgel ellenőrzéssel) 2020-ban. Ezek a számok a 2015-2016-os menekültválság előtti időszakok számaihoz hasonlatosak, a mai trend tehát visszatérést mutat a korábbi volumenekhez.

Uniós embercsempészet – trendek, tények, törekvések

Ahogy említettem, az embercsempészetet az irreguláris migráció táplálja. Azt is el lehet mondani, hogy a 2015-16-os menekültválságban az EU nem találta meg a gyors, hatékony és közös válaszokat a közös politika ellenére sem, s a tagállamok kicsit magukra maradtak. Ennek következtében lényegében mindenki azt tette, amit jónak látott. S bár az embercsempészt mindegyik tagállam elítéli, sőt, közös szabályok is vannak ennek bűncselekményé minősítésére, de eltérő tagállami politikák érvényesülnek az irreguláris migrációt érintően. Magyarország például kerítést épített, az olaszok pedig hetekig nem engedték kikötni a menekülthajókat. Nézzük az általános sémáját az embercsempészetnek a 2. ábra segítségével!

Az EU igazságügyi együttműködést elősegítő ügynöksége (Eurojust) és a tagállami bűnüldöző hatóságok számos esetben képesek voltak embercsempész hálózatokat felszámolni. A bonyolult nemzetközi embercsempészi útvonalak sikeres megszakítása és üldözése érdekében fontos, hogy a migráncsempészi útvonal mentén fekvő valamennyi ország – az EU-n kívüli származási országok, a tranzitországok és az európai célországok – igazságügyi, bűnüldöző és határellenőrző hatóságait egyaránt bevonják. Ezeknek a hatóságoknak meg kell osztaniuk egymással az információkat, és összehangolt büntetőeljárési és nyomozási stratégiát kell kidolgozniuk, elfogadható bizonyítékokat kell szerezniük, és biztosítaniuk kell a vagyoni hatékony lefoglalását és elkobzását. A migráncsempész bűnözői csoportok rendszeresen részt vesznek olyan kapcsolódó bűncselekményekben is, mint a pénzmosás és az uniós tagállamok állampolgárságának illegális megszerzése

irányuló kísérletek okirat-hamisítás és színlelt házasságok révén (itt már teljes „szolgáltatási csomagot” is kínálnak a csempészek). Az Eurojust statisztikái alapján megállapítható, hogy az EU-ba utazó migránsok több mint 90%-a vette igénybe a segítségnyújtási szolgáltatásokat, tehát az így gazdát cserélt fekete, kizsákmányoló jövedelem elérheti az évenkénti 10-12 milliárd eurót is. A szervezett bűnözői csoportok kihasználják a fegyveres konfliktusok, üldöztetés és nélkülözés elől menekülő menekültek és migránsok kétségbeesését és kiszolgáltatottságát. Sok esetben a migránsokat arra kényszerítik, hogy illegális munkával vagy akár szexszel fizessenek ezekért a szolgáltatásokért. (Lásd <https://www.eurojust.europa.eu/>)

Embercsempészet nálunk – Büntetőjogi és rendészeti fellépés

Magyarország, tekintve, hogy van uniós külső határa, illetve van olyan határszakasza is, amely a schengeni övezetbe nem tartozó uniós tagállammal szomszédos, meglehetősen nagy „migrációs” nyomást kezel – lényegében a 2015-ös válság óta. A déli megyékben, ahol nincs műszaki határzár (kerítés), a zöld határon vagy a határfolyókat jelentő kék határon átjutva már az EU területén vannak a „beutazók”, számukra a továbbutazás jelenti a leginkább megoldandó problémát. A kerítéssel ellátott határszakaszokon pedig már eleve a műszaki határzár leküzdése (az azon való átjutás) is jelentős kockázatot hordoz. Az embercsempész csoportok vállalják a magyar, illetve az osztrák határig vagy akár még tovább is az eljuttatást, távolságtól és módszertől függően eltérő tarifákkal.

A hamis okmányok beszerzése drágább műfaj: ha van hamis okirat, akkor határátkelőhelyen, esetleg vesztegetéssel párosítva tesznek kísérletet az átjutásra, egyébként pedig vasúti

A magyar „megoldás”: a határkerítés

kocsikban, járművekben kialakított rejtekhelyeken (1500–3000 EUR/fő). A Tiszán pedig (kezdetleges) búvárfelszereléssel, gumicsónakkal vagy akár matraccal is próbálkoztak már csempészek és csempészetek. A határzár leküzdése létrával, pokrócok felterítésével is történhet, de akár „dolog elleni erőszakkal” (azaz a kerítés átvágásával) is.

Miután átjutnak a határzárán, az embercsempészek a migránsok számára a további szállítást, útbaigazítást, GPS-koordinátákkal való segítséget szervezik meg. Az újabban használt megoldás a „kulcsos” gépkocsi, amelynél az embercsempésszel a migráns személyek nem is találkoznak, csak megkapják a koordinátákat, ahol az autót és/vagy a kulcsot megtalálják, s maguk vezetnek tovább a megadott útvonalon. Az embercsempészek akár magyar rendszámú régi autókat, kisbuszokat vásárolnak, esetleg lopnak, így a közúti ellenőrzéseknél is kevésbé feltűnőek. Az érdekesség kedvéért említem, volt olyan eset is, hogy kiszuperált mentőautóval próbálták meg megtenni Hegyeshalomig az utat – ám akkor lefűlelték az embercsempészt is.

A magyar hatóságok a műszaki határzárnál (például éppen mászik át) vagy a határátkelőnél (például megtalálják egy rejtekhelyen a gépkocsiban) tudják tetten érni az államhatárt átlépő személyeket. Amikor Magyarország területén történik az igazoltatás, azt már nem lehet az államhatár átlépésére irányuló tettenérésnek tekinteni, hiszen az már sikeresen megtörtént, és hatósági személy idejében nem észlelte. Az embercsempészek vonatkozásában viszont elmondható, hogy ha például a közúti igazoltatás során a csempész által vezetett gépjárművet állítják meg, az ő vonatkozásában a segítségnyújtást akként is lehet értelmezni, hogy nem a korábbi átlépéshez nyújtott segítséget, hanem hogy éppen az osztrák határhoz viszi az „utasait”. Ezeknek a különbségeknek ott van jelentősége, hogy a „csempészet” személyek cselekménye von-e szabálysértési vagy büntetőeljárás maga után. Gondoljunk bele, ha akár Baján a rendőrség feltartóztat néhány olyan személyt, akiknek nincsenek dokumentumai, nem beszélnek a magyar nyelvet, rögtön úgy véljük, hogy biztosan átmásztak a kerítésen. (Valahol. Valamikor.) Alighanem ez így is van, ahhoz azonban, hogy a korábbiakban bemutatott bűncselekményt a területekre megállapíthassák, a hatóságoknak ezt bizonyítani kell, márpedig ritkán áll rendelkezésre olyan bizonyíték, amivel a konkrét személyek vonatkozásában a kerítés átmászását pontosan lehetne bizonyítani. A mélységi ellenőrzés során a dokumentumok hiánya a szabálysértés megállapítását előrevetítheti, de valószínűleg a

Amikor az akció nem sikerült...

magyar államnak nem érdeke a napi ezres nagyságrendű esetben szabálysértési eljárást indítani – a szabálysértési eljárás alatt a személyi szabadságot nem lehet korlátozni, az idegenrendészeti őrizet elrendelésének nincs alapja, és még lehetne sorolni az érveket. Emiatt a migráns személyeket érintő hatósági intézkedés a „visszakísérés”, amely lényegében e személyek valamely szerb-magyar határátkelőhelyhez való kísérését jelenti (nincs őrizet, nincs bilincs), ahol elhagyják a magyar területet.

Más a helyzet akkor, ha a feltartóztatott személyek között vagy épp az igazoltatás során leintett gépjárműben embercsempész is van. Az ő cselekménye mindenképpen bűncselekményt valósít meg, ennek a bizonyítása a legtöbb esetben egyszerű, hiszen ha megvan maga az embercsempész, akkor a tettenérést nem lehet vitatni. Persze további tényezőket is (ahogy említettem korábban, a szándékosságot) bizonyítani kell, de az esetek azt mutatják, hogy az ilyen büntetőeljárások általában eredményesek. (Azaz elítélés is lesz a végén.) Sőt, az esetek jelentős részében a bünszervezet meg persze az üzletszerűség is fennáll – a korábban bemutatott Btk-rendelkezésből látszik, hogy ilyenkor igen hosszú időtartamú szabadságvesztések is kiszabhatók. A fentiek miatt egyébként az embercsempész sokszor igyekszik is elvegyülni a csoportban vagy magát „migránsnak” kiadni, esetleg elmenekülni a rendőrök elől. Ha ez megtörténik, akkor már nincs tettenérés, és az is sajnálatos tapasztalat, hogy a feltartóztatott személyek – akik már tudják, hogy a hatóságok Szerbiába kísérik majd őket – ritkán vallanak az elmenekülő vagy épp köztük rejtőzködő embercsempészre, mivel azzal számolnak, hogy a megkötött üzlet még érvényes, és néhány nap múlva ugyanennek az embercsempésznek a segítségével fogják majd ismét megpróbálni a bejutást. Azaz

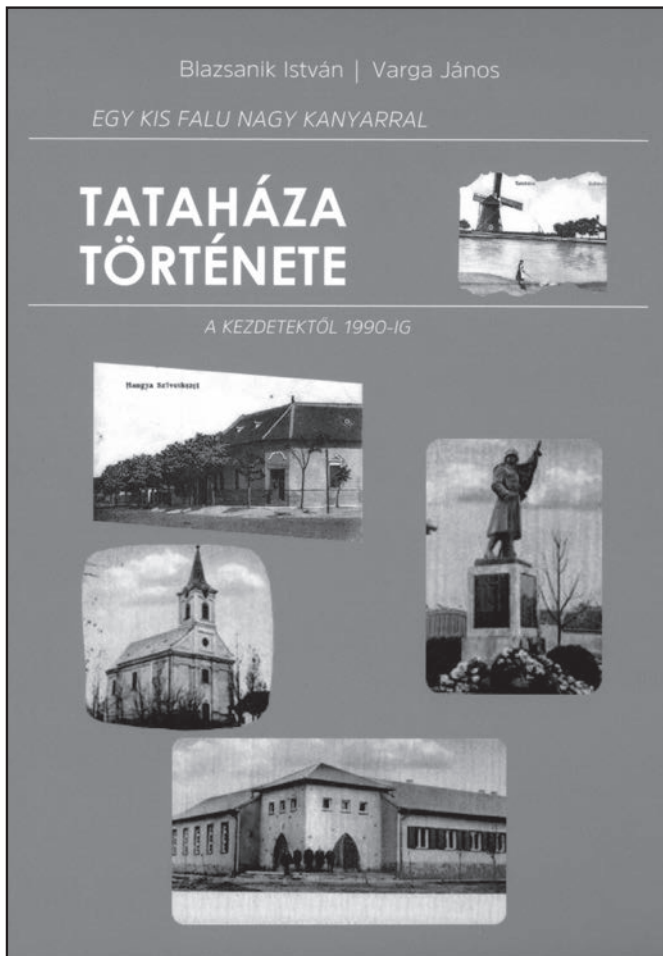
nem érdekük, hogy leleplezzék vagy segítsék a hatóságokat az üldözésükben.

Zárszó

A sajtóban napi rendszerességgel jelennek meg a hírek a feltartóztatott személyekről, az őrizetbe vett embercsempészekről, a vizszakísérési statisztikákról és az elítélésekről. A magyar hatóságok és a büntető igazságszolgáltatás a helyzetet kezelni igyekszik, és minden lehetséges eszközzel enyhíteni próbálja a migrációs nyomást. Bizonyos esetekben a magyar kormány olyan intézkedéseket is tesz, amelyek nem felelnek meg az uniós jognak vagy épp a nemzetközi jognak (tranzitónak), más esetekben pedig példás módon hajtja végre a közös szabályokat. A tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy sem a kerítés, sem pedig a magyar hatóságok intézkedései nem szorították vissza az illegálisan belépni kívánók számát, a magyar fellépés (a szerbiai helyzettel és az embercsempész szervezett bűnözői csoportokkal együtt) inkább csak kanalizálja az áramlást, illetve veszélyesebb útvonalakra tereli a migránsokat. Valójában az szüntetné meg az embercsempészetet is, ha az útra kelő személyek inkább otthon maradnának – azaz a jólét, a fejlettség és a biztonság szintje megfelelő lenne otthon is a számukra. Emiatt kulcsfontosságúak mindazon lépések, amelyeket az EU keretében az afrikai, a közel-keleti vagy éppen a balkáni országokban a külpolitikai fellépés részeként igyekeznek az államok megvalósítani – támogatják a békeprojekteket, a demokratizálódást, a gazdasági fejlődést. Reménykedjünk abban, hogy legalább középtávon sikerrel fogunk járni ebben az uniós „projektben” is... (A szerző az SZTE ÁJTK Bűnügyi Tudományok Intézetének egyetemi tanára, írása a Bajai Honpolgár-estek keretében 2022. november 18-án elhangzott előadásának szerkesztett változata) ■

„Egy kis falu nagy kanyarral”

Tataháza története a kezdetektől 1990-ig (könyvismertető)

Sarlós István

■ 2022 augusztusában jelent meg Blazsanik István és Varga János munkája *Tataháza* község történetéről. A kerek 300 oldalas A/4-es formátumú, keménykötésű könyv a község történetét 1764-től, azaz a betelepítéstől 1990-ig, a rendszer-váltásig dolgozza fel szakirodalmi, levéltári, múzeumi és sajtótörténeti forrásokra, valamint személyes visszaemlékezésekre támaszkodva. A kötet műfaja történeti nagymonográfia, bár szerzői már az elején hangsúlyozzák, hogy személyes érzelmi indíttatásból választották témájukat, hiszen mindketten tataházi betelepülők leszármazottai. A könyv méretét és tartalmát tekintve is komoly alkotás, borítólapján Tataházáról készült fotók és képeslapok részletei láthatók. A kötet fényes papíron, teljes egészében színesben készült, amely a benne fényképként közölt levéltári- és sajtóforrások szempontjából nagyon jó, mivel így a képek nem csak helykitöltő illusztrációk, hanem kis odafigyeléssel és némi megszokással számunkra is olvas-

ható források. Az írott forrásokról közölt képek néha több oldalon át folytatódnak, kicsit hosszúak, terjedősek – bár a korszak stílusára ez jellemző –, egy hosszabb forrás olvasásába belemerülve elveszhetünk a részletekben.

A kötet leggyengébb pontja a jegyzetapparátus. A szerzők bővített lábjegyzetet használtak, azaz minden hivatkozást az oldalak alján lévő lábjegyzetekbe sűrítették össze. Nincs külön irodalomjegyzék, helyette a lábjegyzetben – az első hivatkozáskor – szerepel a felhasznált szakirodalom teljes leírása, a felhasznált sajtóorgánium megjelölése és a közgyűjteményi anyag pontos elérhetősége. E tény a mű

tudományos értékét csökkenti, elsősorban a kezelhetőségét rontja, de a hivatkozások egyértelműek és visszakereshetőek, így a mindennapi életben a Tataháza története iránt érdeklődők – esetleg elmélyültebb kutatásra vállalkozók – számára pontos iránymutatást ad.

A kötet 13 fejezetből áll, amelyből az első négy fejezet rövid. A bevezetőt a község földrajzi helyzetének leírása, majd az újratelepítésig megélt története követi. Tataháza Grassalkovich-birtok volt, az egykori bajai uradalom része. *Gyarak* Grassalkovich (I.) Antal gróf, majd birodalmi herceg telepítette újra Tataházát 1764-ben Felvidékről érkezett magyar és szlovák telepeseikkel. – Sokan a falu nevét is a Tótokháza (= Tataháza) névből vezetik le! – Az 5. fejezet az újratelepítéstől az 1848-49-es szabadságharcig tárgyalja a falu történetét. Ezt a részt több részletes „művelési ágakat” és belterületi telekbeszámot bemutató térkép színesíti. Olvashatunk korabeli végrendeleteket is „eredetiben”. A 6. fejezet a szabadságharc és az

önkényuralom éveiről szól. Ennek ellenére, hogy Tataháza lakossága kivette a részét a harcokból, kevés forrás maradt az utókorra ebből az időszakból. A 7. fejezet 1862-ben kezdődik, amikor Tataháza megváltotta magát a bajai uradalom új tulajdonosától, gróf Zichy-Ferraris Bódogtól. Az önálló községre közel 60 év nyugalom várt, amely az építkezés, a fejlődés, a gyarapodás jegyében telt. Az önálló községi „önkormányzat” tevékenysége helyel-közzel nyomon követhető a megmaradt levéltári forrásokból és a korabeli újságcikkekből is. Az alapjában véve mezőgazdasági termelésből élő lakosság földigénye gyorsan kinötte a tataházi határt, így sokan elvándoroltak vagy mezőgazdasági napszámos munkát vállaltak a környező településeken, esetleg Baja mátéházi majorságainak bérlőinél, de a tataházi idénymunkások 100 km-re is eltávolodtak a falutól a jobb megélhetés reményében.

A faluban fejlődésnek indult az ipar, önálló iparosok települtek a faluba. A közlekedési hálózat is fejlődött, a hagyományos Szeged-Baja sóút a falun ment keresztül, de a vasút elkerülte a községet. A Bácsalmáson haladó Szabadka-Baja I. osztályú szárnyvonal és a 7 km-re lévő bácsalmási állomás maradt a községhez legközelebbi vasút, bár a községen átvezető helyi érdekű vasút építésére 1897-ben és 1898-ban is adtak ki engedélyt (rendes és keskeny nyomtávú ipari vasútra egyaránt), de ezek sajnos nem valósultak meg.

A közlekedés fejlődése mellett a helyi lakosok életminősége jelentősen javult, bár saját orvost nem sikerült Tataháza csábítani, és a legközelebbi kórház, a szabadkai kb. 30 km-re volt. Az első világháború (és az azt követő spanyolnátha-járvány) Tataháza lakosságából is szedte áldozatait, erről pontos leírás olvasható a könyvben. A világháborút követő szerb megszállásról keveset olvashatunk, bár a község ekkor egy kicsi határ menti településnek számított, ahol szinte mindent csempészték. (Ebben az időben a csempészség és a korrupció országos jelenségnek számított.)

A 8. fejezet a Horthy-korszak közel 25 évét tárgyalja, elsősorban a levéltári források és a személyes visszaemlékezések alapján. A község ebben az időszakban fejlődött nagyot, ami elsősorban az építkezésekben mutatkozott meg: új iskolaépület, új község-háza, hősi emlékmű, új utcák, he-

lyi orvos stb. A Tataházán működő iparosok és kereskedők névjegyzéke is tisztességesen gyarapodott, új boltok, üzlethelyiségek nyíltak. A *Hangya Szövetkezet* kereskedelmi és pénzügyi szolgáltató tevékenysége behálózta az egész falut. A kulturális élete is színesedett az egyesületeknek köszönhetően; a Levente Egyesület, a KALOT és a KALÁSZ tevékenysége mellett iparosbál, szövetkezeti bál is volt a helyi vendéglőben. A korszak végét már beárnyékolta a második világháború eseményei, a keleti hadszíntéren elszenvedett veszteségek, majd az ország felé közelítő Vörös Hadsereg. Az 1944. március 19-i német megszállás után a háború a magyar társadalom életének mindennapjaivá vált, először a holokauszt, majd 1944 nyaratól az ország folyamatos hadszíntérré válása és katonai megszállása tönkretette a Trianon utáni 20 békeév eredményeit.

A 9. fejezet (60 oldal) egy nagyon rövid időszakról, a szovjet megszállásról és a rövid életű 2. magyar köztársaságról szól, amikor lerakták az 1949-ben megszülető tanácsrendszer alapjait. Részletesen olvashatunk a szovjet megszállás okozta károkról, a katonai begyűjtésekről és beszolgáltatásokról, a földosztásról, az államosításokról és az új hatalom politikai játszmáiról, ahogyan a régi rend – vélt vagy valós – híveit kizárták a falu vezetéséből.

A könyv 10. fejezetében az 1956-ig tartó Rákosi-korszakról olvashatunk, a 20. századi magyar történelem talán legsötétebb diktatórikus korszakáról, amelyet az 1956-os forradalom zárt le. Az 56-os szabadságharc ugyan elbukott, de a forradalom vívmányait nem lehetett teljes egészében eltörölni, bár a Kádár-rendszer az elején megpróbálkozott ezzel. Az idő múlásával az új párt, az MSZMP és az új vezetés, elsősorban Kádár János pártfőtitkár is be-

látta, hogy az 50-es évek elején gyakorolt módszerekhez nem lehetett visszatérni, így a szocializmus egyre emberarcúbbá vált, a diktatúra fokozatosan szelídült, puhult. Az 1945–56 közötti években a magániparosokra végzetes csapást mért a rendszer, így a faluból néhány kivételtől eltekintve ez a társadalmi réteg eltűnt. A magánkereskedők szintén eltűntek, helyüket az állami hálózat alkalmazottai vették át, ők üzemeltették a tataházi boltokat és vendéglátóipari egységeket. A falu legnagyobb foglalkoztatója – a kisebb termelőszövetkezetek egyesülése után – a Petőfi Tsz lett, ezért ismét a mezőgazdasági jelleg erősödött meg, a falu egyik nagy közösségi eseménye a termelőszövetkezet éves közgyűlése vált. A gyerekek oktatását a helyi óvoda és iskola biztosította, középiskolában történő továbbtanulásra Bácsalmáson és Baján nyílt lehetősége a fiataloknak.

A Kádár-korszak talán legnagyobb eredménye, az egészségügy (azon belül a közegészségügy) fejlesztése Tataházán is egyértelmű eredményeket hozott. Állandó körzeti orvos lakott Tataházán (dr. Morva László), mellette dolgozott védőnő is, rendszeresé vált a fogorvosi rendelés, és otthoni szociális gondozó is működött a faluban. A második világháború előtt népbetegségnek számító TBC-t fokozatosan szorították vissza, a himlő a védőoltásnak köszönhetően eltűnt, de a többi járványos betegség is látványosan visszaszorult. Az 1980-as évek első felében még fejlődött a község, szilárd burkolatot kaptak a nagyobb utak, elkészült a vízmű, a házakba bevezették a vezetékes vizet, ruhaüzemet alapítottak. Az 1980-as évek második felében már megmutatkozott a szocializmus válsága. A Petőfi Tsz gyenge teljesítménye, a termelés elmaradottsága, a közlekedés hiányosságai fokozatosan sodorta egyre nagyobb pénz-

ügyi, majd gazdasági és politikai válságba Tataházát. A szocialista rendszer reformjai sorra kudarcot vallottak, ezért a rendszer teljes átalakítására volt szükség. A rendszer-szintű problémákat végül a meglévő állami és gazdasági berendezkedés teljes átalakításával, a békésen lezajlott rendszerváltással próbálták megoldani.

1989-90-ben fokozatosan múlt el a régi rendszer, és adta át helyét az újnak. A történet 1990. október 15-én, az első képviselő-testületi ülés polgármestert (Kancsár György) és jegyzőt (*Drávainé Brezoczi Erikát*) – megválasztó soraival zárul. A 12. fejezetben Blazsanik István és Varga János szerzők rövid bemutatkozását olvashatjuk, valamint tömör zárszót a falujuk történetéhez. A kötet külön értéke a 300. oldalon található melléklet, amely egy QR-kód és egy weboldal címe. A kiadó – *Tataháza Községi Önkormányzat* –, alkalmazkodva a modern technikához, már nem nyomtatott melléklettel egészítette ki a falutörténeti monográfiát, hanem egy digitális gyűjteménnyel, ahol a kötetben található fotók, forrásokról készült képek, újságcikkek és hanghordozóra rögzített személyes beszámolók megtalálhatók, ezekből mindenki a saját érdeklődési körének megfelelően válogathat.

Blazsanik István és Varga János lokálpatrióták és autodidakta helytörténészek munkája, az *Egy kis falu nagy kanyarral* hasznos olvasmány és fontos forrásmunka lehet a Tataháza története, de tágabb értelemben a felső-bácskai falvak története iránt érdeklőknek is; megtudhatjuk belőle, hogy az elmúlt bő 250 év társadalmi, politikai és gazdasági változásai milyen kihívásokat állítottak az itt élő emberek kis közössége, a tataházi lakosok elé. (*Blazsanik István – Varga János: Tataháza története a kezdetektől 1990-ig. Egy kis falu nagy kanyarral. Tataháza Községi Önkormányzat, Tataháza, 2021. 300 pp.*) ■

Előfizetési felhívás

A Bajai Honpolgár lapszámainak ára éveken át nem emelkedett.

Az utóbbi időszak jelentős áremelkedései azonban bennünket is lépéskényszerbe hoztak, így 2023-tól mi is emelésre kényszerültünk, ám bízunk abban, hogy hűséges olvasóink így is kitartanak mellettünk, hiszen egy lapszámunk ára még ezután is olcsóbb lesz egy korsó sör áránál.

Áraink 2023. január 1-jétől a következőképpen változnak:

- Egy lapszám ára **400 Ft** lesz (dupla lapszám **800 Ft**),
- Éves előfizetés helyben (házhoz szállítással) **5300 Ft**,
- Éves előfizetés Magyarországon (postaköltséggel) **9800 Ft**,
- Éves előfizetés külföldre (postaköltséggel) **23 000 Ft**,
- Az online előfizetés **5000 Ft**-os díja nem változik.

Kérjük szíves megértésüket, maradjanak velünk ezután is!

A Bajai Honpolgár szerkesztősége és a Bajai Honpolgár Alapítvány kuratóriuma

Emlékképek Gergely Józsefné Békei Irén hagyatékából 8.

Emlékeimben élnek: Czine Mihály irodalomtörténész

Közéteszi:

Marosvásárhelyiné Gergely Anna

■ Szegeden könyvtárosi továbbképzésen vettem részt 1963-ban. Neves emberek tartották az előadásokat az irodalom aktuális kérdéseiről. Közöttük volt *Czine Mihály* is. Írásait már ismertem, olvastam vagy a rádióban hallgattam azokat, de hogy milyen ember, hogyan néz ki, nem tudtam, csak annyit, hogy nyírségi születésű. Rendkívül tetszett az előadása, a népi írókról és a kor irodalmi vonulatairól beszélt. Jó volt.

Az előadáshoz többen is hozzászóltak, közöttük én is: kérdéseket tettem fel a jelenkori irodalomról. Czine Mihály szorgalmasan válaszolt a könyvtárosok érdeklődésére, de nekem válaszolva azt mondta, hogy ezt most itt nem tudja bővebben kifejteni, majd egyszer személyesen elmondja. Délben csoportos ebédet vettünk részt, amelyre őt is meghívták a szervezők.

Messze ültem tőle, így nem volt alkalmam beszélgetni vele, pedig nagyon szerettem volna. Az ebéd befejeztével odamentem hozzá:

– Tanár úr! Életem egyik legszebb napja volt, hogy Önt hallgathattam.

– Köszönöm! – kezet fogtunk, és én elsiertem onnan, nem is tudom, hogy miért. Így kezdődött az ismeretségünk.

Másodszor Kecskeméten találkoztam vele, akkor Móricz Zsigmondról tartott előadást. Áhítattal hallgattam, ittam minden szavát. Szép szál magas ember volt, élvezetes beszédű, hangja ízes, meleg tónusú.

A tanfolyam vezetője meghívott ebédre az Aranyhomok Szálloda éttermébe. Amikor megérkeztem, és leültem, a mellettem lévő szék még üres volt. Nyílt az ajtó, és megjelent Czine Mihály, helyet foglalt mellettem. Az ebédet a fő vendég *Veres Péter* volt. Vidáman beszélgetett a társaság, de amikor Veres Péter megszólalt, csend lett. Mindnyájan tisztelettel hallgattuk, mert igaznak tartottuk, amit mondott.

A népi írókat általában szeretettel fogadták mindenütt. Péter bácsi a maga egyszerűségében is lebilincselő volt. Borozgattunk, vidáman és felszabadultak voltunk, ami az akkori időben ritkaság volt, hiszen a politikai helyzet nemigen engedte meg a szabad véleménynyilvánítást.

Ránéztem Czine Mihályra, és kérdezni akartam tőle valamit, de ő szólalt meg először:

– Irénke! Szóljon csak Miskának, ne legyünk annyira távolságtartók!

– Maga tudja az én nevemet? – kérdeztem csodálkozva.

– Igen, tudom, mert érdeklődtem, hogy ki az a hölgy, aki olyan bátor kérdéseket tesz fel nekem az előadóteremben. Sok jót hallottam magáról, ezért bizalommal vagyok Ön iránt a válaszaiban – felelte.

Bennem a feszültség egy szempillantás alatt elmúlt. Tartalmas beszélgetést folytattunk azután a haza és a magyarság ügyében, és még sok másról is. Mielőtt elment, megkérdeztem, hogy eljönne-e Bajára előadást tartani.

– Igen, nagyon szívesen! – mondta, majd kezet fogtunk, és elbúcsúztunk egymástól. Egy rövid idő múlva írtam neki egy felkérő levelet. Így válaszolt:

*„Kedves Gergely Józsefné!
Pironkodva kérem engedelmét: közbejött külföldi utazás miatt áprilisban nem mehetek Bajára. Pedig szerettem volna a témát is (mai magyar irodalom) nagyon megfelelőnek éreztem. Egyszer majd később, ha lehet, mennék Bajára.”*

1965. március 19.
Üdvözlettel: Czine Mihály”

Így várnunk kellett arra, hogy a bajai irodalomszeretők is hallgathassák őt. 1966-ban jött el az idő arra, hogy az *Irodalmi sorozatba* meghívjuk Czine Mihályt. Felhívtam telefonon:

– Jövök, jövök, most már biztosan meg lehet hirdetni az előadást.

Így történt meg a harmadik találkozásunk. Nagyszerű előadást tartott, óriási tappsal köszöntötte a bajai közönség Miskát. A vacsora a Tanítóképző éttermében volt, ahol sokan gyűltünk össze, zene is volt, jó hangulat alakult ki. Mi egymás mellett ültünk, láthatóan jókedvű volt. Lehet, hogy az előadást követő taps ihlette meg, vagy talán a finom borocska is megtette a hatását, és amikor a tánc elkezdődött, és a párok már forogtak a teremben, egyszerre Miska azt mondta:

– Menjünk mi is táncolni!

Sokáig táncoltunk, *Koltai Tóni* barátom fényképeket is készített rólunk, hogy milyen jól megy, szinte nem is akartuk abbahagyni. Amikor leültünk, búcsúzkodni kezdett a jelenlé-

Czine Mihály előadást tart

vőktől, merthogy el kell érnie a vonatot. Kezet fogtunk, majd ezt mondta:

– Remélem, még látjuk egymást! – és egy kézcsók után elment.

És múltak az évek...

Talán 30 év is elmúlt, hogy láttam volna Czine Mihályt. 1997-ben meghívó érkezett *Bán Béla* nagytiszteletű úrtól, amelyben *Fülep Lajos-emléktábla* avatására hívtam meg a református templomhoz. A bronz emléktáblát – *Csikszentmihályi Róbert* alkotása – Czine Mihály fogja felavatni a templom oldalában. Természetes – gondoltam –, hogy elmegyek, legalább látom Miskát „öregén” is. Sokan jöttünk össze a Petőfi utcában. Elvegyültünk a hallgatóság között.

Czine Mihály elmondta avató beszédét, amely éppoly áhítatot váltott ki belőlem, mint fiatal koromban. Láttam Miskát, ahogy körülnéz, mintha keresne valakit. Észrevett és odajött hozzám, szívélyesen üdvözöltük egymást:

– Mindig magamban hordozom a szép bajai emlékeket! – mondta. Néztük egymást fehér hajjal, ráncosan, de jó volt látni és hallani így is.

Újabb néhány év elmúlt, amikor kinyitottam az újságot, és megláttam a híradást: „*Czine Mihály irodalomtörténész meghalt.*” Letettem a lapot, a könnyeimtől nem tudtam tovább olvasni. Elment ő is, mind elmennek, akiket ismertem és szerettem. Egyedül maradtam a halála miatt érzett fájdalommal, de egyszerre csak mintha Miska hangját hallottam volna, ahogy az orgona bűg, ahogy József Attilát idézi: „*Édes hazám, fogadj szívedbe, hadd legyek hűségese fia!*” ■

Bajai dokumentumok a Szabad Európa Rádió archívumából 13.

A folyamőrök nyári tábora Baja közelében az 50-es évek elején

Mayer János

■ Az 1954. június 19-én, Münchenben rögzített interjúban a magyar emigráns a folyamőrök nyári, bajai táboráról számol be, minden bizonnyal a szemtanú hitelességével. Ahhoz, hogy a „bizalmas” minősítéssel ellátott beszámoló állításait jobban megértsük, érdemes kis áttekintő kitérőt tennünk a dunai hadihajózás történetéhez. (Írásom ezen részében főképp Balogh Tamás – Csonkaréti Károly – Danyikó László – Daruka Norbert – Kaiser Ferenc – Krámlai Mihály: *Hajózni szükséges! A magyar hadihajózás története*. Bp. 2016. c. könyvére támaszkodtam.)

Az önálló magyar dunai haderő felállításának ötlete még az 1848-as forradalom és szabadságharc eseményeiig nyúlik vissza. Széchenyi javaslatára a felelős magyar kormány – a szerb felkelők mozgalmaitól fenyegetett *Dunagőzhajózási Társaság* (DGT) járatainak védelmére – megvásárolta a FRANZ I személyszállító gőzhajót, amelyet az óbudai hajógyárban rövidesen tüzéséggel erősítettek meg. Az aktuális hadügyminiszterről rövidesen MÉSZÁROS-nak átkeresztelt hajó 1848-ban részt is vett a szabadságharc küzdelmeiben, de Pest-Buda osztrák bevétele után az épp telelő hajó ellenséges kézre került. (A szabadságharc folyamán további 10 gőzöst foglaltak le, és fegyvereztek fel katonai célokra, a HONVÉD Buda ostromában szerepet is játszott.)

A szabadságharc bukása után a hajók osztrák kézre kerültek, és ezeket az 1850-ben létrehozott császári-királyi flottilla-hadtest részévé nyilvánították, bár még 1866-ban is mindössze négy hajó, továbbá három ágyúnaszád teljesített szolgálatot a Dunán. Ekkor viszont a dunai hajóhadat megszüntették, hajóit eladták DGT-nek, mert úgy gondolták, hogy háború esetén a társaság hajóinak felszerelésével is megfelelő számú vízi haderőhöz lehet jutni.

A kiegyezés után a dunai flottillát 1871-ben Budapest központtal újraalapították, és jelentősen fejlesztették is, mert ezzel kívánták ellensúlyozni a törökök dunai fegyverkezését. Itt a magyar legénység számaránya az 50%-ot is meghaladta. A korábbi, átalakított lapátkerekű gőzhajók helyett immár az újonnan épített, lapos testű, alacsony oldalmagasságú *monitor* típusú hajók adták a flottilla fő erejét (1904-ig 6 db készült el belőlük), ezeken kívül

Csapatszállító hajó (Balra: A képek forrása: hajoregiszter.hu)

(A képek forrása: hajoregiszter.hu)

az 1890-es évektől a kisebb, géppuskákkal felszerelt, kezdetben csak betűvel jelölt *őrnaszádok* (8 db) tartoztak a dunai folyami erők kötelékébe. Az első világháborúban a Duna-flottilla hajói is részt vettek; részben a Szerbia, részben pedig a Románia elleni hadműveletekben, és – veszteségei ellenére – még 1918-ban is komoly erőt jelentettek volna az ország és értékei védelmében, de a Károlyi-kormány a folyami haderő mindenfajta bevetését megtiltotta, a nem magyar honosságú legénységet pedig el kellett bocsátani.

A katonai összeomlás idején a Duna-flottilla állományába 9 monitor, 8 őrnaszád, két orosz szákmányból származó motorcsónak, egy orosz eredetű kis méretű tengeralattjáró, két felfegyverzett gőzhajó, 6 gőzhajó, 9 motoros naszád, egy motoruszály, 3 tender (segédhajó), egy siklócsónak, 30 uszály és 9 gőzcsónak tartozott. A padovai fegyverszünet értelmében Magyarországnak 6 monitort azonnal át kellett adnia az antantnak, de az ezzel sem elégedett meg. A Tanácsköztársaság kísérletet tett a megmaradt folyami haderő („*Dunaőrség*”) újjászervezésére, és a *Vörös Dunai Hajóraj* május folyamán részt is vett a felvidéki felszabadító harcokban. Amikor azonban Kun Bélák elfogadták a hódítások feladását követelő Clemenceau-jegyzéket, a flottilla tisztikara a kormány ellen fordult (*monitorlázadás*), és június 24–26. között támadást indított a főváros ellen. A sikertelen puccskísérletben részt vevő hajóraj végül az antant által megszállt Baján adta meg magát a brit és szerb erőknek.

A trianoni békeszerződés (1920) értelmében az Osztrák–Magyar Monarchia összes hadihajóját ki kellett szolgáltatnia a szövetségeseknek, a diktátum mindössze három őrnaszád szolgálatban tartását engedélyezte folyamrendészeti célokra, amit komolyan ellenőriztek is. Az ország helyzetének konszolidálódása után vált lehetővé a magyar hadihajózás „Trianon-konform” átalakítása: a Belügyminisztérium alá rendelve 1921 márciusában létrehozták a *folyamőrseget*, formailag „a folyamrendészet körében felmerülő rendészeti teendők ellátására”, de arra is alkalmas volt, hogy a korábban a haditengerészetnél szolgáló magyaroknak munkát biztosítson, és burkoltan katonai célokra is készült. Más kérdés, hogy kezdetben csak korszerűtlen, rosszul felszerelt őrnaszádokkal rendelkezett, és azok egy része se lett volna hadra fogható. 1930-ra viszont a *Magyar Királyi Folyamőrsegek* már 68 úszóegysége volt (őrnaszádok, aknahajók, vontatók, anyaghajó, műhelyhajó, fürdőhajó, motorcsónakok stb.), de ezek között kevés volt a ténylegesen bevethető. Tervezték ugyan monitorok építését is, de ez forráshiány miatt végül nem valósult meg. 1939-ben a folyamőrsegek megszűnt, illetve *Magyar Királyi Honvéd Folyamerők* néven a honvédség önálló fegyvernemévé vált.

A folyamerők a 2. világháborús hadműveletekben a Jugoszlávia elleni támadásban vettek részt, később az országba nyomuló szovjetekkel szemben is harcoltak, és szerepet szántak nekik az 1944. októberi kiugrási kísérletben is. A még harcképes őrnaszádok

még a háború utolsó napjaiban is bevetésre indultak, és 1945 májusában Linzben kötöttek ki, ahol amerikai kézre kerültek.

A Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnöke, Vorosilov marsall a fegyverszüneti szerződésre hivatkozva már 1945 márciusában utasította az ideiglenes magyar kormányt a magyar vízi utak aknamentesítésére és hajózhatóvá tételére, csak hogy ehhez ekkor a szükséges flottilla és legénység nem állt rendelkezésre. 1945 áprilisában alakult meg a honvédelmi minisztérium alávettségében a *Honvéd Hadihajós Osztály*, amelynek fő feladata a Duna aknamentesítése volt, de ők kezdték meg – a szovjetekkel együttműködve – az elsüllyedt hajók kiemelését és a biztonságos hajóutak kijelölését is. Ezen túl – az ekkor még reális veszélyt jelentő, a németek által leúsztatott sodróaknák veszélye miatt – aknafigyelő és -jelentő állomásokat is létrehoztak és működtettek (1947-1950 között az alakulat neve *Honvéd Folyamőr Osztály* volt, és a Kossuth Akadémián ekkor már folyamőr tisztek képzése is zajlott, és tevékenységük is bővült.)

1950 után a világpolitikai helyzet alakulása miatt a hadseregfejlesztést meg kellett gyorsítani, és ez a flottillára is hatással volt: a honvéd folyamórség önálló hadihajós ezredé alakult: innen saját uniformisuk és nevük lett (*Honvéd Folyami Flottilla*), több ágyúnaszádot is ekkor állítottak forgalomba. A hajók színe is megváltozott: szovjet mintára csukaszürkére festették őket. Az ezred parancsnoka 1950 őszétől *Tóth Gyula* százados lett. A Duna aknamentesítése erre az időre lényegében befejeződött, de még mindig sok elsüllyedt hajótest akadályozta a biztonságos vízi közlekedést, így a roncsok eltávolítása, majd a még használhatók javítása is a feladatuk volt. A Jugoszláviával megromlott viszony miatt azonban rövidesen intenzív flottillafejlesztést tett szükségessé. Új hajók épültek, és a feladatok is bővültek: aknazárak telepítése, aknamentesítés, szárazföldi csapatok vízi átkelésének biztosítása, szárazföldi harc. 1951-től az *Önálló Hadihajós Dandár* kötelékében már kb. 1200-1600 fő szolgált, és híradós század, kommandáns század is tartozott hozzá. 1952-ben készült el Budapesten a Hadikikötő, az alakulat pedig az újpesti Petőfi Sándor lakanyába költözött be.

A folyamórség kötelékében többféle hajótípust használtak. Eleinte néhány balatoni gőz- és motoros hajót „vonultattak be”, és ezeket használták aknamentesítésre. Az első komolyabb hajójuk az *AM-1* aknászmotoros hajó volt, amely eredetileg a királyi folyamórségé volt, de elsüllyedt. 1945-ben emelték ki a Sió-csatornából, és rendbehozatala után 1947-ben bocsátották újra vízre. Ennek 4

A FAM-1 nevű fatestű aknászmotoros

fős személyzete volt, fegyverzetét egyetlen beszerelhető géppuska jelentette, viszont aknák ledobására is alkalmas volt. A régebbi típusok közé tartozott a Balatonfüreden épült, svéd motorral hajtott *FAM-1* és *FAM-2* fatestű aknászmotoros is, a típusból később még kettőt gyártottak, de azokat már magyar motorral látták el. Az *ÁN-1 ágyúnaszád* (korábban *PM 3*) is a királyi folyamórség pánccelos motoros hajója volt, amely 1944-ben súlylyedt el, kiemelése és felújítása után 1950-ben állt ismét szolgálatba; 33 méter hosszú, 4 méter széles 57 tonnás hajó volt amely 2 db 37 mm-es gépágyúval és egy 82 mm-es aknavetővel volt felszerelve, egészen 1967-ig használták. A *KÁN-1* (korábban a királyi folyamórségnél *PAM* pánccelos motorcsónak) könnyű ágyúnaszádkhoz egy 37 mm-es gépágyú és egy géppuska tartozott (1953-tól a *KÁN-2* is hadrendbe állt.) 1952-ben rendszeresítették az alumíniumtestű ágyúnaszád második generációját (*ÁN-2*), amelyet a váci hajógyár sorozatban gyártott; 1956-ig 53 db készült belőle. Főleg nagyobb sebességében különbözött elődjétől, fegyverzete egy 12,7 mm kaliberű nehézgéppuska volt. 1953-ban egykori német csapat szállító hajókat is állományba vettek. A korszak jellegzetes hajója volt még az *FN-122* könnyű szerkezetű feldehárító-naszád, amelyből összesen 2 db épült, de a típus konstrukciós hibái miatt a flottilla nem sokáig használta.

Újabb úszóegységek hadrendbe állításával a jelentősebb úszóegységek száma elérte a harmincat, de nőtt az egyéb eszközök (ladikok, csónakok, lakóhajó) száma is. A technikai eszközök gyarapodása és az állomány létszámának növekedése miatt rendszeressé váltak a különböző évszakokban lezajlott gyakorlatok. Összevont harc-szerű gyakorlat először 1952-ben a Tiszán

volt, de évente kétszer is volt ún. felügyeleti szemle. Egy ilyen gyakorlat során a *KÁN-1* egy tragikus baleset következtében elsüllyedt, és ez nyolc katona életébe került. 1955-ig az alakulat munkáját szovjet tanácsadók segítették. A többször is átalakult, nevet is változtató dunai flottilla végül egy haderőreform részeként 2001. október elsejével szűnt meg.

Az 1950-es évek elején aligha volt véletlen, hogy az éves gyakorlatokat rendszeresen az „ellenséges” Jugoszláviához közel eső Baján tartották. Az alább közölt forrás szerzője – akiről nem derül ki, milyen minőségben került a folyamórség közelébe – láthatóan jól megfigyelte a nyári tábor és az ott jelen lévő hajók fajtáit is, értékes információkat szolgáltatva ezzel a „nyugati imperialistáknak”.

„A dunai flotta hajótípusairól...”

1. A tábor leírása

A magyar folyamórség – melyet „dunai flottilla” néven is neveznek – nyári táborhelye Bajától északra, kb. 10 km-re van, a rezéti Duna-ágban, a rezéti erdő mellett. Sátortábor csupán, és állandó jellegű épület az egész táborban nincs. Tavasszal, április közepén szoktak kijönni, és ősszel, az időjárás szerint november elején vagy közepén vonulnak be téli szállásra. A folyamórség Óbudáról és az új, békásmegyéri folyamórség laktanyából jönnek ide. A sátrakat érkezéskor magukkal hozzák, és ősszel, elvonulásukkor megint elviszik. A szállítási részleg Békásmegyerről jön, igen sok holmit hoznak gépkocsin, lényegesen kevesebbet hajón. Igen nagy gépkocsi-parkjuk van: főleg ZIS[Z], Csepel-Diesel, Vippon [helyesen: Weapon – M. J.], Škoda teherautók és egy pár Škoda és Tatrplan személykocsi. Az autók Bajára a Türr István laktanyába jönnek be, miután

a hozott anyagot a bajai kikötőben hajóra rakták. Gépkocsival ugyanis nem lehet a tábort megközelíteni. Az autók nyáron át Baján a Türr István laktanyában állomásoznak, annak legénysége ezalatt pedig a Tiszán van nyári táborban.

A folyamórség nyári táborhelyén a sátrak a Nagy-Duna partjától kb. 600 méterre, a rezéti Duna-ág mentén az erdő-örháltól nyugatra kezdődnek. A sátrak az erdőben, fák alatt, légi figyelés ellen teljesen álcázva vannak felállítva. A táboron végighalad egy út, amit a katonák maguk építettek, s amin szemlék alkalmával a magasabb parancsnokok végigmennek, ezért tréfásan »miniszteri útnak« neveztek el, s az elnevezés ma már félig-meddig általánossá vált.

A tábor első harmadában van a kikötő, ahonnan ugyancsak út vezet be a »miniszteri útra«. A kikötőtől közvetlen[ül] keletre állnak a parancsnoki sátrak.

A táboron kívül lakóház nincs a közelben, csak egy halásztanya, ahol a bajai halászszövetkezet halászlé szottak megpihenni, ha éjjelen át kinn maradnak.

A rezéti Duna-ág és a Nagy-Duna összalakozásánál van a folyamórség egy magas megfigyelője, fa tetijén, álcázva, a táborparancsnoksággal tábori telefonon összekötve. Valamivel feljebb, a Nagy-Dunán van az érsekcsanádi hajókikötő-állomás.

A városból állandó telefonvezeték (nem tábori telefon) vezet ki a táborba, amit azonban csak táborozás idején kötnek be. A rezéti Duna-ág partján a fákat kivágták, s törzseik ma mólócölöpökül szolgálnak, ide kötik ki a hajókat. A kikötőben hajó csak addig állhat, amíg ki- és berakodik, egyébként minden hajónak megvan a maga helye a part mentén. A kikötőtől nyugat felé haladva a páncéloshajók állanak, majd az aknaszedők, a csapatszállítók, a rohamhajók és rohamcsónakok, végül a ladikok. A part mentén közvetlenül a raktárak vannak, nagy sátrak, fafélszerek, melyeket ideiglenesen állítanak fel hozott deszkaanyagból. Ezekben tárol[tatik] – természetesen őrizet alatt – a tábor mindennemű készlete, élelmiszertől a lőszerig.

A tábor konyhája a tábor közepén van. Mellette – egy fafélszerben a tisztai étkezdé. A legénység a szabadban étkezik. A konyhán állandóan tíz-tizenkét bajai nő dolgozik, akiket reggel hajón hoznak ki, és munka után ugyanígy visznek be. Két turnusban dolgoznak, az első reggel 6-tól 14 óráig, a másik 14-től este 20 óráig [tart]. Az ellátás jó, a folyamórség különleges fegyvernem lévén már »hármassal« élelemellátást kapnak. A magyar néphadseregben ui. – hasonlóan a

A FAM-1 dunai bevetésén

háborús német hadseregbeli élelmezéshez – a fegyvernem fontossága szerint adják az élelmezést, így pl. a gyalogság »egyes« normát kap, ez a leggyengébb, míg pl. a repülő, ejtőernyősök stb. a legmagasabb, »hetes« normát élvezik. A folyamórség reggelije tejeskávé, szalonna vagy felvágott, vagy vaj vagy marmaládé [lekvár], kenyér tetszés szerint. Ebédjük is bőséges, zsír- és húsmennyiség több, mint a gyalogságnál.

A folyamórséghez szívesen is jelentkeznek a fiatalok, de főleg víz mentén – Duna-parton – lakó katonaköteleseket vesznek fel.

A táborban a létszám nyáron át a gyakorlaton jelen lévő tartalékosok szerint változik, de 2000-nél kevesebb nem szokott lenni. Maximum 3000 ember a tábor létszáma.

A tábor világítását benzinmotorral hajtott aggregátor szolgálja. 220 volt váltóáramot ad. A tábor területén több hangszóró van felállítva, melyeken hirdetményeket, parancsokat közölnek. 1952 nyarán itt volt tartalékos tiszt tanfolyamon Muszka Imre, a hírhedt sztachanovista [sic!] is. [Muszka Imre Kossuth-díjas esztergályos volt a csepeli Rákosi Mátyás Vas- és Fémművekben, 1953-ban a A Szocialista Munka Hőse címet is megkapta, a pártlap 66 alkalommal írt róla, munkáját propagandafüzetekben is népszerűsítették. 1953 után kegyvesztetté vált, 1957-ben – miután a forradalom alatt állítólag agyon akarták verni – elhagyta az országot, és végül Angliában kapott menedékjogot – M. J.]

2. Kiképzés, gépkocsipark

A folyamórség kiképzése először a rendes gyalogos kiképzésből áll, melyre egyébként komoly súlyt fektetnek. Utána jön a szakkiépzés, melyen azonban már nem minden folyamórség vesz részt, tehát van, aki csak gyalogos kiképzést kapott egy kis evezéssel

kiegészítve. Tüzérségi, kormányosi, hajógépészi, rohamcsónakos, aknaszedői kiképzést aránylag kevesen kapnak. Oka ennek, hogy a magyar folyamórség hajóparkja aránylag kicsi, s nem jut mindenki hajóra. Lőkiképzésre a kékhegyi lőtérre vonulnak ki a folyamórség, hajóval Bajáig, onnan gyakorlatban a lőtérre.

Mint fentebb említettük, gépkocsival a táborba Bajáról nem lehet kijutni, ezért a csapatok is hajóval járnak ki és be Bajáról. A csapat(személy)szállítás a nagy Duna-ágban levő városi kikötőbe, az áruszállítás leginkább a Kamarás-Duna-ágban lévő kikötőbe történik, s onnan aztán a táborba hajóval.

A folyamórség gépkocsijai nyáron át Baján, a már említett Türr István laktanyában vannak. Magukkal hozzák teljes tábori felszerelésüket, javítóműhelyüket is. Ez utóbbi igen modernül van berendezve, két esztergapaddal (a Győri Waggon- és Gépgyárból), két fúrógéppel (a nagyobbik Csepelről, a kisebbik ismeretlen gyártmányú), autogénhegesztővel, úgyhogy szelepcsizolást is el tudnak végezni, de már például hengerfúrást nem. Elég sok dolguk van, mert a sofőrök általában gondtalanul [helyesen: gondatlanul – M. J.] hajtanak, és sok karambolt okoznak. Azon kívül, mint általában a katonai sofőrök, nemigen törődnek a kocsival, hanem amint valami baj van, javításba adják. A sofőrök közt – mint forrás velük való érintkezésből megállapítható – rengeteg a »reakciós elem«. Sok szökés is történik, főleg Jugoszlávia felé.

A folyamórség gépkocsiparkja 40-50 darab, 3 tonnás Csepel-Diesel, ill. ZISZ teherautóból, 8-10 Vipponból, 2 Škoda teherautóból, 2-3 Škoda személykocsiból és két Tatraplantól áll. Ez utóbbiak közül az egyik a parancsnoké – egy őrnagyé [ebben

az időben valószínűleg Nagy László – M. J.] –, a másik a »D«-tiszte. Csak a »D«-tisztek van állandó sofőrje, a többi kocsit vezetője állandóan változik aszerint, kire kerül sor a szolgálatban. A főntieken kívül még 5-6 Jeep – régi háborús maradvány – és egy benzinszállító tehergépkocsi egészíti ki a gépkocsiparkot. Az autós részlegnek motorizált mozgókonyhája is van. 10-12 DKW típusú 350 kbcm-es, de orosz gyártmányú solo motorkerékpár végzi a futárszolgálatot Budapest és Baja között. Állandóan van úton belőlük egynéhány.

3. A folyamőrség hajói

A) Páncélos hajók

Ezekből van egy nagyobb – valamivel kisebb, mint egy dunai személygőzös – Diesel-motoros, szürkére festve. Fegyverzetét két parti ágyú, egy légvédelmi ágyú, toronyban. Páncélzat vastagsága ismeretlen. [A leírás leginkább az AN-1-re illik – M. J.] A másik két páncélos hajó 25-30 m hosszú és 7-8 m széles. Fegyverzetük egy géppágyú (kaliber ismeretlen) és három nehéz géppuska (egy elöl, egy hátul, egy a toronyban).

B) Aknarakó – ill. aknaszedő hajók

Ezekből forrás 8-10 db-ot tudott megálapítani, de biztosan több van belőlük, mert állandóan cirkálnak a Dunán »imperialisták által ledobott aknákat« keresve. Hosszuk 10-11 m, szélességük 3 m. Fegyverzetük ismeretlen. Ágyú nem látható rajtuk. Színük piszkos-zöld.

Az aknarakó maga után húz egy aknakereső szerkezetet, amely egy U alakú fémtartón felszerelt két hosszúkas, szivar alakú bójából áll. Ezek hossza kb. 3 m.

Az aknarakó elején van a motorház, mögötte a torony egy kis előtérrel mint bejá-

Az egykor szebb napokat megélt FN-122 felderítőnaszád immár partra vetve

rattal, míg a hajó látszólag legfontosabb része az aknakereső- ill. rakó szerkezet. Ez 160 cm magas, előre- és hátrabuktatható rúd, csigával ellátva. Ez szedi fel a hajótérben elhelyezett aknákat, és rakja le a vízbe, s ez vonja maga után a már említett aknakereső szerkezetet is.

Az aknarakó hajók Diesel-motorral vannak ellátva, közelebbi adat ismeretlen.

C) Rohamhajók

Ezekből forrás 5-6 darabot látott a bajai táborban. Egészen új hajók, színük piszkos-sötétszürke, tetejük tábori barna, 8-9 m hosszúak, 2-2,5 m szélesek, lapos páncélozott testűek. Diesel-motoros hajók. Feladatuk feltehetőleg csapatok partra szállítása. Először 1953-ban tűntek fel a bajai táborban. Lapos tornyuk van, fegyverzetük egy nehéz géppuskából áll, amely különböző helyeken szokott elhelyezve lenni a ha-

jón, elöl vagy a toronyban, vagy a torony tetején. Igen gyors mozgású egységek. Felülnézetben elöl van a motorház, mögötte a parancsnoki torony, amelyben rendszerint két ember tartózkodik, ferdén rakva fekvő ajtóval, míg a hajó farában személyszállításra berendezett szabad térség, körös-körül fapadokkal.

D) Csapat szállító hajók

Ezekből forrás két régi típust és három új típust látott a bajai táborban. A régiek úgy néznek ki, mint egy dunai tehergőzös, 40-50 ember szállítására alkalmas[ak]. Hosszuk 15-18 m, lassú járatú, Diesel-motoros [járművek]. (Egy-egy régi teherautó-motor van beleszerelve.)

Az új típusú 20 m hosszú, fémtestű Diesel-motoros. Elég gyors járatú, kb. 60 ember szállítására alkalmas. Ezek is, mint az új típusú rohamhajók, először 1953-ban tűntek fel a bajai táborban. Színük piszkos-szürke.

E) Rohamcsónakok (röviden ro-cso)

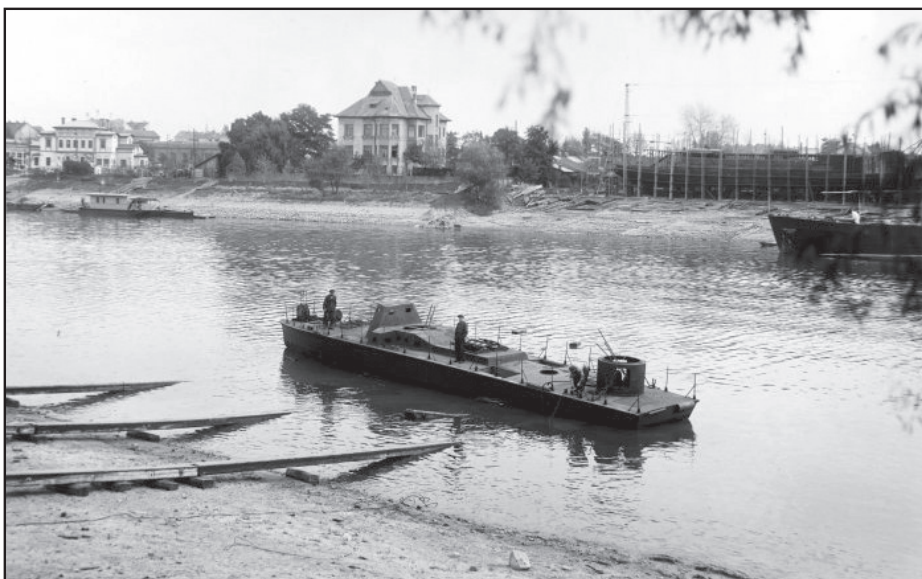
80-100 darab alumínium testű, piszkos-szürkére festett, olyan típus, mint a régi folyamőrségi Kovács-rohamcsónak, benzín-motoros, gyorsjáratú, de nagy fogyasztású motorral.

F) Evezős ladik

Ezekből 150 darab van a bajai táborban. Rendes folyamőrségi evezős csónak. Ezekben gyakorlatoznak és tanulnak evezni a folyamőrök.

G) Gumicsónak

Számuk ismeretlen. Orosz típusú, de magyar gyártmányú, hatszemélyes. Téglalap formája, gömbölyű sarokkal. Ülő az oldalán ülnek, merevítő nincs benne. Forrás nem tudja, hány [a] léghemelés csónakok [száma]. ■

A KÁN-1 ágyúnaszád

A Bajai Honpolgár tartalommutatója 2022. (33. évfolyam)

Összeállította: **Jász Anikó**

■-2. szám (január – február)

MAYER János: Fagyott világ, heves indulatok. 2. o.
 SÁRLOS István: Egy iskolai pályázat a szerb megszállás után. 3. o.
 JÁSZ Anikó (összeáll.): Jelentősebb bajai évfordulók 2022-ben. 4-5. o.
 Városi és megyei kitüntetések a közelmúltban. 5. o.
 JÁSZ Anikó: Mesélő bajai sírkövek. 4. (rész). A Bacsányi-síremlék titkai. 6. o.
 A Bajai Honpolgár ... az alábbi helyeken vásárolható meg. 6. o.
 HAJNÓCZI J. Gyula: Aeneas Hajós Club – Hat gimnazista története. Hajnóczy J. Gyula önéletrajza 1. rész. 7-9. o.
 Honpolgár-estek következő előadása. 9. o.
 Előfizetési felhívás. 9. o.
 NEVELŐS Zoltán: Filmek magyar változata – Fordítás, szinkron, felirat. 10-14. o.
 MAYER János: Gergely Ferenc 90 éves. 14. o.
 SÁNDOR Boglárka: „Át kell élni a poklot, hogy eljuthassunk a kegyelmi állapothoz...” Dr. Sulyok Péterrel vajdasági kezdetekről, állatorvoslásról, modern állatvédelemről. 15-19. o.
 RÁCSZ Lajos: Hogyan lettem környezettörténész? 20-21. o.
 SÁRLOS István: A George Washington-ünnepség Baján. 21-22. o.
 MAROSVÁSÁRHELYINÉ GERGELY Anna (közread.): Emlékképek Gergely Józsefné Békei Irén hagyatékából. 1. (rész) Egy bajai család zenei vonatkozásai. 23-24. o.
 MÉSZÁROSNÉ SZŐNYI ZSUZSANNA: Sikerek és tehetségek a Bajai III. Béla Gimnáziumban. [1. rész]. 25-27. o.
 Online előfizetési lehetőség! 27. o.
 DELY Géza: Új utakon, régi alapokon. A Rábl Színpad 2021-ben és 2022-ben. 28-29. o.
 MAYER János: „Baráti társaságból valódi országos egyesületté tudtunk válni...” Pencz Kornéllal jogról és igazságról, családfakutatásról, AKuFF-jubileumról. 30-34. o.
 NAGY-LŐKI Lajos: A Teremtés Kapujának születése. 34-35. o.
 Elhunyt Schmidt Lajos. (gyász hír) 35. o.
 BUZETZKY Győző: Tájak, városok, emberek. 36-39. o.
 HAMAR Péter: Szédereste. 40-42. o.
 CSANÁDI László (közread.): Pillanatképek egy II. világháborút megjárt katona életrajzából. „... végkimerülten szalmakupac alatt feküdtem, az erős szél betakart hóval...” 43-44. o.
 JÁSZ Anikó (összeáll.): A Bajai Honpolgár tartalommutatója 2021. (32. évfolyam). 45-47. o.

SZÜNDER Dezső: Új év, új remények, új tervek, új ételek. 48. o.

3. szám (március)

MAYER János: Jelky jelképisége. 2. o.
 LEX Orsolya: „Mert nem jó tudatlan felnőni a földi világba...” Kora tavaszi jeles napok, ünnepek, népszokások. 3-5. o.
 Online előfizetési lehetőség! 5. o.
 JÁSZ Anikó: Kiegészítés a Bacsányi-síremlék titkaihoz. 5. o.
 SÁRLOS István: Egy, a tervezés szintjén megakadt vasútvonal-engedély. 6. o.
 HAHNER Péter: Mit tudunk a forradalmakról? 7-10. o.
 THUMA Róbert – RONKOVICS Milán – HAVASI Ádám – MOLNÁR Szilárd – FEHÉRVÁRY Ákos: In memoriam Schmidt Lajos (1942-2022). 10-12. o.
 Előfizetési felhívás. 12. o.
 MAYER János: Baja köztéri szobrai. 3. (rész). „Ez nem Jelky András, ez egy falu főutcáján végigjáró legényember...” 13-16. o.
 SÁNDOR Boglárka: „Alázat nélkül nem érdekes semmilyen alkotóművészetet folytatni...” Ádám Péterrel a vizualitás megtalálásáról, festett és fotózott képekről, a halászlé erejéről. 17-20. o.
 MAROSVÁSÁRHELYINÉ GERGELY Anna (közread.): Emlékképek Gergely Józsefné Békei Irén hagyatékából. 2. (rész). Emlékeim messziről üzennek - A cselló. 21. o.
 JAKAB József: „Mert kell egy hely...” színikritika 22-23. o.
 SZÜNDER Dezső: Marhalábszár másként. 24. o.

4. szám (április)

MAYER János: Vonzások és választások. 2. o.
 SÁRLOS István: Felkészülés az első szabad választásra. 3. o.
 MAYER János: Kiváltságlevél „az ország állapotának megjobbítására”. 800 éves az Aranybulla. 4-6. o.
 HAJNÓCZI J. Gyula: Aeneas Hajós Club – Hat gimnazista története. Hajnóczy J. Gyula önéletrajza 2. rész. 7-10. o.
 Kérjük, támogassa ... a Bajai Honpolgár Alapítványt [Felhívás a szja 1%-ának felajánlására]. 10. o.
 Online előfizetési lehetőség! 10. o.
 SZTANÁNÉ BABITS Edit: Pedagógiáról, tanításmódszertanról vezérfkönyvek alapján. 11-13. o.
 JÁSZ Anikó: Mesélő bajai sírkövek. 5. (rész) Lovasy Ödön gyógyszerész nyughelye. 14. o.
 SZETTELE Katinka: Tapintható, láthatatlan művek [Tapintható, látható művek(!)] Szabó Áronnal művészeti oktatásról, a köztéri szobrászat jelenéről és jövőjéről. 15-17., 24. o.

MÉSZÁROSNÉ SZŐNYI ZSUZSANNA: Sikerek és tehetségek a Bajai III. Béla Gimnáziumban. 2. rész. 18-20. o.

TOMASKOVITY Szabolcs: „Rómában kegyes leszek hozzátok” 7. rész. Az Örök Város visszavár. 21-22. o.

A Bajai Honpolgár-estek áprilisi előadásai. 22. o.

SZÜNDER Dezső: Télbúcsúztató. 23. o.

Galéria Szabó Áron szobraiból. (fotók) 24. o.

5. szám (május)

MAYER János: Újgazdagok és mecénások. 2. o.
 KORDÉ Nóra: Baja köztéri szobrai. 4. (rész). Déri Frigyes mellszobra a Déri-kertben. 3-4. o.
 Online előfizetési lehetőség! 4. o.
 HAJNÓCZI J. Gyula: Aeneas Hajós Club – Hat gimnazista története. Hajnóczy J. Gyula önéletrajza. 3. rész. 5-7. o.
 SÁRLOS István: A gimnáziumi csónakház építése. 8. o.
 NEBOJSZKI László: Beszédes József nyomában. 9-10. o.
 MAROSVÁSÁRHELYINÉ GERGELY Anna (közread.): Emlékképek Gergely Józsefné Békei Irén hagyatékából. 3. (rész). A Bajai Csillagvizsgáló történetéhez. 11-12. o.
 PETHŐ Attila (összeáll.): Gubkó Adrienne (1973-2022) emlékére. 13. o.
 SÁRLOS István: Előkészületek a Baja-Bátaszék műút építéséhez. 14. o.
 Helyreigazítás. (A 2022. 4. számban a 15., 24. oldalhoz.) 14. o.
 Előfizetési felhívás. 14. o.
 LEX Orsolya: Kati néni virágai. 15-16. o.
 SÁRLOS István: Baja és Bajaszentistván közbiztonsági „felosztása”. 17. o.
 LAKI Ferenc: A növényekről dióhéjban. 18-19. o.
 SZÜNDER Dezső: Ételek dicsérete. 19-21. o.
 FERKOV Jakab: A busójárás Mohácson. Sokak szokás az első magyarországi elem az UNESCO reprezentatív listáján. 21-24.

6. szám (június)

MAYER János: Trianon ükunokái. 2. o.
 LEX Orsolya: „...Keresztelő János nevének napján...” Szent Iván napja a néphagyományban. 3-4. o.
 JÁRAI Zoltán: Őrizzük meg városunkat az utókornak! 5. o.
 JÁSZ Anikó: Mesélő bajai sírkövek. 6. (rész). Messziről jött „idegenek” – Brock Ewald és Szoyka József sírja. 6. o.
 Előfizetési felhívás. 6. o.
 HAJNÓCZI J. Gyula: Aeneas Hajós Club – Hat gimnazista története. Hajnóczy J. Gyula önéletrajza. 4. rész. 7-10. o.

SARLÓS István: A bajai tüdőgondozó alapítása. 10-11. o.

ZALAVÁRI László: Nem unatkozó milliomosok társasága, hanem értékteremtő közösség. Balog Gáborral a helyi Rotary Club alapításáról, múltjáról és jövőjéről. 12-15. o.

Online előfizetési lehetőség! 15. o.

MAROSVÁSÁRHELYINÉ GERGELY Anna (közread.): Emlékképek Gergely Józsefné Békei Irén hagyatékából. 4. (rész). Vásáry Tamás 50-es évekbeli hangversenyéről. 16. o.

MAYER János: Bajai dokumentumok a Szabad Európa Rádió archívumából. 11. (rész): A házipar fellendülése Baján az 50-es évek elején. 17-19. o.

VEREBÉLYI Kincső: Nebojszki László Középbácskai települések néprajzi-helyrajzi leírása 1859-60-ból c. könyvéről. 20-21. o.

LEX Orsolya: „...szinte lehetetlen, hogy önmagát is oda ne számította volna... legalább egy icipicikét... a »nem közönségesekhez«...”. A Rábl Színpad Kötél című kamaraelőadásáról. 21-22. o.

SZÜNDER Dezső: Az Élet Baján túl. 23-24. o.

7-8. szám (július-augusztus)

MAYER János: Támogató kerestetik! 2. o.

JÁSZ Anikó: A 80 éves MABI-palota története. 3-5. o.

MASA György: Séták szülőhelyünk fái és bokrai körül. 1. (rész). A Szentháromság téri fák 6-7. o.

ZALAVÁRI László: „Szinten tartani csak rövid ideig lehet – mi előre szeretnénk menni!” Halmosi Zoltánnal többszöri újrakezdekről, a Duna szállóról, jégpályáról, madagaszkári erdősítéséről. 8-12. o.

LEX Orsolya: „A Földet... unokáinktól kaptuk kölcsön”. Gondolatok a Föld-napi fotókiállítás kapcsán. 12., 24-25. o.

SARLÓS István: A polgármester névváltoztatása. 13. o.

CSORBA Melinda Lilla: Apáról fiúra... Népszokások szövegeinek nyelvi sajátosságai a változások tükrében. 1. rész. 14-17. o.

MAROSVÁSÁRHELYINÉ GERGELY Anna (közread.): Emlékképek Gergely Józsefné Békei Irén hagyatékából. 5. (rész). A bajai Nagy István Társaság (NIT) életéből – egy taggyűlés előadói anyaga 1980-ból. 18-20. o.

KENYERES Zsolt: 80 éve történt. Fordulat a Csendes-óceánon: a Midway-szigeteki csata. 21-23. o.

SÁNDOR Boglárka: „Az ember legyen mindig egy szemmagasságban a másikkal!” Bánné Kiss Erzsébettel szociális gondozásról, életelvekről, tervekről, a lelkesítésről. 26-29. o.

SARLÓS István: A Baja-szállásváros vasúttálmás bővítése. 30. o.

RIGÓ Róbert: Tévesítés Bács-Kiskun megyében. 31-34. o.

MAYER János: Bajai dokumentumok a Szabad Európa Rádió archívumából. 12. (rész). A hűség „jutalma”. 35-37. o.

MAYER János: Újabb adalékok a Móricz-portréhoz. (könyvismertetés) 38-39. o.

A Bajai Honpolgár ... az alábbi helyeken vásárolható meg. 39. o.

Online előfizetési lehetőség! 39. o.

MAYER János: Kiadványok az Eötvös József Főiskola műhelyéből. (könyvismertetés) 40-41. o.

EMESZ Margit: Egyszer kérdezni akartam. Ajánlással Adrinak. (próza); Napfogyatkozás; Most még; Édes szájam; Szépanyám kenyér íze (versek) 41-42. o.

SÁNDOR Boglárka: Pokoljárás és önépítés. (könyvismertetés) 43. o.

N. KOVÁCS Zita: Az Év Múzeuma 2022 – A Türr István Múzeum. 44-48. o.

9. szám (szeptember)

MAYER János: Vészmadarak kora. 2. o.

BENE Krisztián: Horthy István kormányzóhelyettes halála 1942. augusztus 20-án. 3-5. o.

Online előfizetési lehetőség! 5. o.

SARLÓS István: A kormányzóhelyettes halálára emlékezve. 6. o.

MASA György: Séták szülőhelyünk fái és bokrai körül. 2. (rész). Tölgyek a városban. 7-8. o.

BALÁZS Ildikó: Csak egy X. 8. o.

MAYER János (összeáll.): Dr. Petrekanits Máté (1949-2022) emlékére. 9-10. o.

A Bajai Honpolgár ... az alábbi helyeken vásárolható meg. 10. o.

MAYER János: „Egy történetet akartunk elmesélni modern dokumentarista eszközökkel...” Pálincás Norberttel fordultatos pályakezdekről, a Hosszú Katinka-film készítéséről és fogadtatásáról. 11-14. o.

MAROSVÁSÁRHELYINÉ GERGELY Anna (közread.): Emlékképek Gergely Józsefné Békei Irén hagyatékából. 6. (rész). Azok az ötvenes évek. 15-16. o.

CSORBA Melinda Lilla: Apáról fiúra... Népszokások szövegeinek nyelvi sajátosságai a változások tükrében. 2. rész. 16-19. o.

NEBOJSZKI László: A Szerb Vajdaság és Temesi Bánság 1859-60. évi összeírásáról. 20-22. o.

M. J. [Mayer János]: Honpolgár-estek: nekifutunk ötödször is! 23. o.

A Bajai Honpolgár-estek tervezett ütemterve és tematikája 2022/23. 23. o.

Bajai Fialatok Színháza 2022/2023 27. évad programterve. 24. o.

Rábl Színpad és Zenei Közösség 2022/23 őszi évad. 24. o.

10. szám (október)

MAYER János: Kínzó, kortalan kérdések. 2. o.

LEX Orsolya: Ködös őszre vált az idő azonban, / Török is már a tengerit... 3-4. o.

ZOMBORCSEVICS János – FILÁKOVITY Hedvig – Dr. PAPP Sándor: „Embernek lenni nehéz, de másnak lenni nem érdemes...” Dr. Szegfű László (1942-2022) emlékére. 5-7. o.

Kitüntetések a közelmúltban. 7. o.

A Bajai Honpolgár ... az alábbi helyeken vásárolható meg. 7. o.

JÁSZ Anikó: Díszoklevél-átadó ünnepségek Baján. 8. o.

50 éves a bunyevác táncsoport egyesület. 8. o.

N. KOVÁCS Zita: Baja köztéri szobrai. 5. rész. Kő Pál: III. Béla király. 9-10. o.

SARLÓS István: Légibemutató Baján a 20. század elején. 10-11. o.

Online előfizetési lehetőség! 11 o.

JÁSZ Anikó: Mesélő bajai sírkövek. 7. rész. A Tománovitsok sírja a Rókus temetőben. 12. o.

ZALAVÁRI László: „Baján alapvetően rend van, de akadnak visszatérő problémák...” András Istvánnal rendőri hivatásról, javuló közbiztonságról, kettős kötődésről. 13-15. o.

LEX Orsolya: „...mutatta ringó mozdulattal halálba járó őseit...” Gondolatok a Rábl Színpad Fehér Anna öröksége című előadása kapcsán. 15-16. o.

PENCZ Rudolf: A sherry és a tokaji. Lándzsatőr két classicus bor mellett. 1. rész. 17-20. o.

KUNVÁRI Krisztián: Családtörténeti mozaikok. 20-23. o.

SZÜNDER Dezső: Újra a fedélzeten. 24. o.

11. szám (november)

MAYER János: A túlsó part a ködös távolban. 2. o.

MAYER János: Másfélszáz év küzdelem a „nyelvrontó utánzó” ellen. 150 éve indult a Magyar Nyelvőr folyóirat. 1. rész: Szarvas Gábor és a Magyar Nyelvőr. 3-6. o.

Online előfizetési lehetőség! 6 o.

LEX Orsolya: „Tudjuk, hogy disznót öltetek, / hurkát, kolbászt töltöttetek...” Disznóvágás és disznótör a régiéknél. 7-9. o.

SALLAI Géza: Part mentén. Gondolatok Szabó Áron kiállításának kapcsán. 9. o.

SARLÓS István: Ha rossz helyen van a kocma... 10. o.

BORSI-KÁLMÁN Béla: A Lóránt Gyula-saga: a kistarcsai büntetőtáborból a helsinki olimpiai aranyéremig; Epizódok Sebes Gusztáv boszorkánykonyhájáról (1949-1956). 11-14. o.

GERGELY Gyula: „Az egy zseni...! Még egyszer Petrekanits Mátéról. 15-16. o.

SÁNDOR Boglárka: Amikor Théba bevonul a nappalinkba... 16-17. o.

PENCZ Rudolf: A sherry és a tokaji. Lándzsatőr két classicus bor mellett. 2.1. rész: A klaszszikus tokaji. 18-20. o.

MASA György: Séták szülőhelyünk fái és bokrai körül. 3. (rész). A Jelky tér új díszei. 21-22. o.

MAROSVÁSÁRHELYINÉ GERGELY Anna (közread.):

ad.): Emlékképek Gergely Józsefné Békei Irén hagyatékából. 7. (rész). Szorongó évek. 22-23. o.

SZÜNDER Dezső: Ősz. 24. o.

12. szám (december)

MENYHÁRT János: „Fel nagy örömré, ma születt!” Gondolatok karácsony közeledtével. 2. o.
LEX Orsolya: „Annyi pénzünk legyen, mint pelyva...” Luca-napi hagyományok nyomában. 3-4. o.

Előfizetési felhívás. 4. o.

CSUVÁR-ANDRÁSI Réka – PAP Evelin: A legújabb régészeti kutatások Baján. 5-6. o.

MAYER János: Másfélszáz év küzdelem a „nyelvrontó utánczó” ellen. 150 éve indult a Magyar Nyelvőr folyóirat. 2. rész: Folyóirat a nyelvművelés szolgálatában. 7-10. o.

SÖVÉNY Mihály: Szénásiné Harton Edit (1938-2022) emlékére. 11-12. o.

BRACHINGER Tamás: Búcsú egy régi vágású népművelőtől. 12. o.

SÁNDOR Boglárka: „Nagyon fontos az összehang a ló és lovása között...” Németh Jánossal a lovak szeretetéről, Nemzeti Vágtáról, a sebesség imádatáról. 13-16. o.

PENCZ Rudolf: A sherry és a tokaji. Lándzsatorés két classicus bor mellett. 2.2. rész: A tokaji új hullám. 17-19. o.

DUDÁS Júlia: Gyónás, hit, korszellem. (könyvismertetés) 20. o.

A Bajai Honpolgár ... az alábbi helyeken vásárolható meg. 20. o.

MAYER István: Van-e kiút a betongettóból? Szabó András Torzulás című regényéről. 21. o.

SARLÓS István: Új utcák és terek negyven évvel ezelőtt. 22-23. o.

SZÜNDER Dezső: Fenntarthatóság a mindennapokban és az ünnepek alatt, avagy karácsonyi menü 2050-ben. 23-24. o.

SZERZŐI NÉVMUTATÓ

BALÁZS Ildikó 9/8;

BENE Krisztián 9/3;

BORSI-KÁLMÁN Béla 11/11;

BRACHINGER Tamás 12/12;

BUZETZKY Győző 1-2/36;

CSANÁDI László 1-2/43;

CSORBA Melinda Lilla 7-8/14; 9/16;

CSUVÁR-ANDRÁSI Réka 12/5;

DELY Géza 1-2/28;

DUDÁS Júlia 12/20;

EMESZ Margit 7-8/41;

FEHÉRVÁRY Ákos 3/10;

FERKOV Jakab 5/21;

FILÁKOVITY Hedvig 10/5;

GERGELY Gyula 11/15;

HÄNER Péter 3/7;

HÄJNÖCZI J. Gyula 1-2/7; 4/7; 5/5; 6/7;

HÄMÄR Péter 1-2/39;

HÄVASI Ádám 3/10;

JÄKÄB József 3/22;

JÄRÄI Zoltán 6/5;

JÄSZ Anikó 1-2/4; 1-2/6; 1-2/45; 3/5; 4/14;

6/6; 7-8/3; 10/8; 10/12;

KENYERES Zsolt 7-8/21;

KORDÉ Nóra 5/3;

KUNVÄRI Krisztián 10/20;

LÄKI Ferenc 5/18;

LEX Orsolya 3/3; 5/15; 6/5; 6/21; 7-8/12; 10/3;

10/15; 11/7; 12/3;

MÄROSVÄSÄRHELYINÉ GERGELY Anna 1-2/23;

3/21; 5/11; 6/3; 6/16; 7-8/18; 9/15; 11/22;

MÄSÄ György 7-8/6; 9/7; 11/21;

MÄYER István 12/21;

MÄYER János 1-2/2; 1-2/14; 1-2/30; 3/2; 3/13;

4/2; 4/4; 5/2; 6/2; 6/17; 7-8/2; 7-8/35; 7-8/38;

7-8/40; 9/2; 9/9; 9/11; 9/23; 10/2; 11/2; 11/3;

12/7;

MENYHÄRT János 12/2;

MÉSÄÄROSNÉ SZÖNYI Zsuzsanna 1-2/25;

4/18;

MÖLNÄR Szilárd 3/10;

N. KOVÄCS Zita 7-8/44; 10/9;

NÄGY-LÖKI Lajos 1-2/34;

NEBOJSZKI László 5/9; 9/20;

NEVELÖS Zoltán 1-2/10;

PÄP Evelin 12/5;

PÄPP Sándor 10/5;

PENCZ Rudolf 10/17; 11/18; 12/17;

PETHÖ Attila 5/13;

RÄCZ Lajos 1-2/20;

RIGÖ Róbert 7-8/31;

RONKOVCICS Milán 3/10;

SÄLLÄI Géza 11/9;

SÄNDÖR Boglárka 1-2/15; 3/17; 7-8/26;

7-8/43; 11/16; 12/13;

SÄRLÖS István 1-2/3; 1-2/21; 3/6; 4/3; 5/8;

5/14; 5/17; 6/10; 7-8/13; 7-8/30; 9/6; 10/10;

11/10; 12/22;

SÖVÉNY Mihály 12/11;

SZETTELE Katinka 4/15;

SZTANÄNÉ BABITS Edit 4/11;

SZÜNDER Dezső 1-2/48; 3/24; 4/23; 5/19;

6/23; 10/24; 11/24; 12/23;

THUMÄ Róbert 3/10;

TÖMÄSKOVITY Szabolcs 4/21;

VEREBÉLYI Kincsó 6/20;

ZÄLÄVÄRI László 6/12; 7-8/8; 10/13;

ZÖMBÖRCSEVICS János 10/5;

CIKKSÖROZÄTOK MUTÄTÖJÄ

Aeneas Hajós Club – Hat gimnazista históriájÄ. Hajnóczy J. Gyula önéletírÄsÄ

1. rész 1-2/7;

2. rész 4/7;

3. rész 5/5;

4. rész 6/7;

ÄpÄröl fiúra... Népszokások szövegeinek nyelvi sajátosságÄi a változások tükrében (Csorba Melinda Lilla)

1. rész 7-8/14;

2. rész 9/16;

Baja köztéri szobrai

3. rész: Mayer János: „Ez nem Jelky András, ez egy falu főutcáján végigsétäló legényember...” 3/13;

4. rész: Kordé Nóra: Déri Frigyes mellszobra a Déri-kertben. 5/3;

5. rész: N. Kovács Zita: Kó Pál: III. Béla király. 10/9;

Bajai dokumentumok a Szabad Európa Rádió archívumából (Mayer J.)

11. rész: A háziipar fellendülése Baján az 50-es évek elején. 6/17;

12. rész: A húség „jutalma”. 7-8/35;

Emlékképek Gergely Józsefné Békei Irén hagyatékából (Marosvásárhelyiné G. A.)

1. rész: Egy bajai család zenei vonatkozásÄi. 1-2/23;

2. rész: Emlékeim messziről üzennek – A cselöló. 3/21;

3. rész: A Bajai Csillagvizsgáló történetéhez. 5/11;

4. rész: Vásáry Tamás 50-es évekbeli hangversenyéröl. 6/16;

5. rész: A bajai Nagy István Társaság (NIT) életéböl – egy taggyűlés elöadói anyaga 1980-ból. 7-8/18;

6. rész: Azok az ötvenes évek. 9/15;

7. rész: Szorongó évek. 11/22;

Másfélszáz év küzdelem a „nyelvrontó utánczó” ellen. 150 éve indult a Magyar Nyelvőr folyóirat. (Mayer János)

1. rész: Szarvas Gábor és a Magyar Nyelvőr. 11/3;

2. rész: Folyóirat a nyelvművelés szolgálatában. 12/7;

Mesélő bajai sírkövek. (Jász Anikó)

4. rész: A Bacسانی-síremlék titkÄi. 1-2/6;

5. rész: Lovasy Ödön gyógyszerész nyughelye. 4/14;

6. rész: Messziről jött „idegenek” – Brock Ewald és Szoyka József sírja. 6/6;

7. rész: A Tománovitsok sírja a Rókus temetőben. 10/12;

„Rómában kegyes leszek hozzátok” (Tomaskovity Szabolcs)

7. rész: Az Örök Város visszavár. 4/21;

Sétäk szülöhelyünk fÄi és bokrai körül (Masa György)

1. rész: A Szentháromság téri fÄk. 7-8/6;

2. rész: Tölgyek a városban. 9/7;

3. rész: A Jelky tér új díszei. 11/21;

A sherry és a tokaji. Lándzsatorés két classicus bor mellett. (Pencz Rudolf)

1. rész 10/17;

2.1. rész: A klasszikus tokaji. 11/18;

2.2. rész: A tokaji új hullám. 12/17;

Sikerek és tehetségek a Bajai III. Béla Gimnáziumban. (Mészárosné Szőnyi Zsuzsanna)[1. rész]

1-2/25;

2. rész 4/18;

Az a bizonyos „B oldal”

Szünder Dezső

■ Boldog új évet kívánok minden kedves Olvasónak!

Ki emlékszik Önök közül a magnókazettára? Kinek vannak még emlékei a fekete bakelitkorongról (valaha hanglemeznek hívtuk)? Bizom benne, hogy Olvasóink közt vannak még olyanok, akiknek e tárgyak neve nem ismeretlen. Manapság bizony már furcsának tűnhet, hogy egy zenei album meghallgatása régen otthonunkban, autókban végtelenített lejátszási listák révén nem tökéletes, Hi-Fi hangminőségben zajlott. Hol vannak már azok az idők, amikor csattogó hangot adva nyitottuk ki a kazettás magnót, hogy a másik oldal számaint is meg tudjuk hallgatni? Hol van manapság annak a diszkrét bája, amikor a bakelit lemez sercegése összekeveredett kedvenc előadók hangjával? Tetszik vagy sem, egyes dolgok felett bizony eljárt az idő. A felvételtől származó, ám a lemeztől hallható serceget ma már archívumok őrzik, és kevés ember kíváncsi e diszkrét szépségre.

A fenti sorok magyarázat nélkül egy folyóirat gasztro rovatában teljesen idegenként hangzanak. Hogy miért is kerültek mégis ide? Egyrészt abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy azon „boldog békeidőkre”, melynek értékét csak manapság értékelhetjük igazán, kristálytisztán emlékezhetem, másrészt pedig január elején életem bizonyos értelemben fordulóponthoz érkezett: 50 éves lettem. Mindez csak egy szám, és az időpont után személyes tapasztalatokra támaszkodva elmondhatom: utána egy nappal ugyanúgy éreztem magamat, mint kettővel előtte. Mégiscsak fordulópont ez, sokak szerint életünk „A” oldalának vége, „B” oldalának kezdete. Az optimista 50 éves pedig szereti azt hangoztatni, hogy a legjobb évek, élmények még csak most vannak az emberre. Nem tudom, mennyi ebben az igazság, önző érdekből azt kívánom, hogy a második ötven után ezt minél több emberrel tudjam megbeszélni.

Ahány ember, annyiféleképpen ünnepel. Szoktak ilyenkor nagy, zajos bulit csapni, vendégek sokaságát hívni. Ilyesmirel nem számolhatok be; mi csendben ünnepeltünk. Azt viszont örömmel oszthatom meg az Olvasóval, hogy a „B” oldal első ebédjére mit is készítettem, elvégre mégis gasztro rovatot szerkesztek...

E napon igazi, legendás ételt készítettem, amelyet legfeljebb ünnepnapokon szokott az ember. Az *Esterházy-rostélyos* ugyanis olyan étel, melynek eredete, származási helye nagy valószínűséggel örök rejtély marad. Ez utób-

bira több helyszínen is pályázik, pl. a mai Szlovákia területén található Kassa, ahol a 30-as években a „kontinens legjobb rostélyosát” készítették, de az ételt magukénak érzik a volt Osztrák-Magyar Monarchia más területén élők is. Természetesen azt sem tudhatjuk biztosan, melyik Esterházy volt az, akinek ezt az ételt köszönhetjük. A címre jó eséllyel ketten is pályáznak: *Esterházy Pál Antal* herceg, londoni nagykövet, 1848-ban a Batthyány-kormány tagja, illetve *Esterházy Miklós*, a Szépművészeti Múzeum törzsgyűjteményének alapítója. Mivel bizonyíték egyikre sincs, elképzelhető, hogy az étel egyszerűen csak az Esterházy-kastély fénykorában készített recept, vagy talán csupán egy elfeledett szakács receptje, mely túlélte alkotóját. Az igazság talán sosem derül ki.

A találgatások helyett lássuk, hogyan készíthetjük el mi magunk is ezt a nagyszerű, ízletes fogást otthonunkban. A dolog látszólag nem egyszerű, mert sokan, sokféleképpen próbálkoztak már vele. A legtöbben már az elején elbuknak, amikor nem megfelelő húst vásárolnak. Csirkemell éppúgy nem lesz jó hozzá, ahogy fehérpecsenye sem. A nem ismert eredetű, nem megbízható helyről származó rostélyos sem jó, mert könnyen lehet, hogy 3-4 óra múlva sem lesz puha. Bár *Magyar Elek* – aki egykor káprázatos gasztronómiai cikkeket írt a Pesti Naplóba – érdemeit nem lehet elvitatni, az ő receptje szerinti Esterházy-rostélyos köretét, a párolt rizst magam nem igazán tudom hová tenni. Most, hogy tudjuk mit ne tegyünk, lássuk, mi lehet a nyerő módszer.

Esterházy-rostélyos, ahogy én készítem

Először is, szánjunk rá időt, figyelmet és precizitást! Vásároljunk 4 vastagabb szelet marharostélyost, egyenként kb. negyed kg-os darabokat négy főre. Ha érlelt húst vásárolunk, akkor járunk a legjobban, de ez nem kötelező. Ha nem érlelt a hús, akkor gyengén klopfoljuk ki, csupán néhány közepes méretű ütessel, semmiképpen ne verjük szét, nem rántott hús készül. Sózzuk, borsozzuk óvatosan, hagyjuk a hús ízét érvényesülni. Pácoljuk 4 dl olaj, 1 dl gyü-

mölcsécet és 8 db babérlevél keverékében 2-3 napon át hűtőszekrényben. Serpenyőben pirítsuk meg mindkét oldalát libázsíron. Vegyük ki a szeleteket, és a visszamaradt zsiradékban karamellizáljunk meg 1 evőkanál cukrot, majd adjunk hozzá 1 nagy fej apróra vágott vöröshagymát. 2-2 db sárgarépat és petrezselyemgyökeret, egy szelet zellert tisztítsunk meg, 2/3-át vágjuk gyufaszál méretűre, a többit a hámozóval szeljük vékonyra. A zöldségek 2/3 részét dobjuk a hagymára, sózzuk, ízesítsük egy fél citrom héjával és levével. Tegyük hozzá a rostélyos szeleteket, öntsük fel 1 dl száraz fehérborral és annyi vízzel, amennyi ellepi. Pároljuk vaj puhára a húst, 1-2 óra alatt. Ez idő alatt a zöldségek 1/3-át fél percre forró vízbe dobjuk, utána azonnal leszűrjük, és hideg vízbe tesszük. Ha a hús megpuhult, akkor a serpenyőbe 2 dl tejfölt öntünk, elkeverjük. A zöldségek felét kivesszük, botmixerrel simára turmixoljuk. A rostélyos körete zsemlegombóc vagy szélesmetélt, én utóbbival készítettem el.

Tálaláskor minden tányérra teszünk egy szelet húst, mellé kerül a fél percig blansírozott zöldség, a másik oldalára a serpenyőben lévő zöldséges szósz, a hús tetejére öntünk a bormixerrel simára kevert püréből, de tehetjük mellé is, a húst megszórjuk egy evőkanál kapribogyóval. A kifőtt tészta szintén a tányérra tesszük, az egész tányér ízlés szerint díszíthető apróra vágott petrezselyem zölddel.

Jó étvágyat kívánok; együnk finomat az új esztendőben is! ■